

SZENTESI AMBRUS GÁBOR*
**Kína Afrika felé fordulásának folyamata, valamint
annak gazdasági és geopolitikai vonzatai**

**CHINA'S TURN TOWARDS AFRICA, THE ECONOMIC
AND GEOPOLITICAL ENTAILMENTS OF THE PROCESS**

The People's Republic of China (PRC) enjoys an enormous economic growth since the introduction of the open-up policy in 1978, but it after the millennium it has increasingly had to face the shattered side of the rise, namely the lack of raw materials. In order to insure all these materials to further fuel the economy, China has rediscovered the black continent. Since 2000 the Chinese have gained considerable economic and political influence in most of the Sub-Saharan countries. One reason of it is that many corrupt and dictatorial regimes of Africa prefer China's help instead of the Western aid which is often bound to strict requirements. The focal points of the rapidly evolving Africa-policy of the PRC are "non-interference", "mutual benefit" and "equal partnership". China attaches no strings to its African development policy making it very attractive for the African governments that in return secures access to key raw material – for all oil – bases for major Chinese state-run companies. The study gives an overall view of this extremely complicated process and tries to place the Western role-players on the scheme.

I. BEVEZETÉS

A Kínai Népköztársaság több mint 1,3 milliárdos lakosságával a Föld legnépesebb országa. Területét tekintve csak Oroszország és Kanada előzi meg. Az 1978-ban meghirdetett nyitás politikájának következményeképpen már három évtizede töretlen, a világtörténelemben is párhát ritkító gazdasági növekedési pályán van az ország, az időszakra vetített átlagosan 9-10%-os éves GDP bővülési mutatóval. Részben a gazdasági növekedés adta lehetőségek, részben pedig annak fenntartására irányuló politikák egyre inkább visszaemelik Kínát a világot meghatározó népek sorába. A mai, globalizálódó világban ez viszont már nemcsak regionális, hanem globális kihatásokat jelent. Ahogyan Kína a gazdaságnak, kereskedelemnek és geopolitikának egyre több területén jelenik meg, úgy szaporodik a lehetséges súrlódási területek száma is a Nyugattal, különösképpen az Egyesült Államokkal.

A XXI. század egyik legnagyobb kihívása látszik körvonalazódni az erőforrásokért és nyersanyagokért való globális versenyfutásban, melynek egyik, ha nem a legérdekesebb színtere az afrikai kontinens. A későbbiek során a tanulmányban elemzésre kerülnek azok az okok, melyek a távol-keleti nagyhatalom átfogó Afrika-politikájának a megszületéséhez vezettek. Ezeknek az ismeretében egyáltalán nem meglepő a kínaiak évek óta dinamikusán gyorsuló „Afrika-inváziója”, a nyugati hatalmak most mégis úgy

* A szerző 2009-ben végzett a BGF KKKK Gazdaságdiplomácia és nemzetközi menedzsment szakán, Szakdiplomácia, illetve Távol-keleti interkulturális menedzsment szakirányokon. Jelenleg a China Radio Internationalnál dolgozik magyar lektorként, Pekingben. A jelen cikk a szerző szakdolgozatának átdolgozott változata. Meghatározó segítséget nyújtott a kutatás során a külső konzulensem, Polonyi Péter úr, aki neves hazai Kína-szakértő, és a belső konzulensem, dr. Majoros Pál.

tűnik, hogy bénultan állnak az újszerű helyzet előtt: a magát kommunistának nevező Kína kapitalista módszerekkel nyer egyre nagyobb mozgásteret egy olyan földrészen, amely hagyományosan a nyugati gyarmattartók befolyáskörébe tartozott, és amely nem melleleg Földünk ásványkincsekben egyik leggazdagabb szeglete.

A tanulmány célja, hogy összefüggésszerűen, 2009-ig bezáróan összefoglalja Kína Afrikához való közeledésének főbb mozgatórugóit, módjait, eseményeit, buktatóit, annak a világpolitikára gyakorolt hatásait a témához kapcsolódó irodalom átfogó, sokoldalú felhasználásával. Nyilvánvalóan egy ekkora kérdéskör vonatkozásai meglehetősen szerteágazóak és bonyolultak, a jelen tanulmány nem vállalkozhat problematikájának megoldására. Tekintettel azonban arra, hogy a téma korunk gazdasági és politikai elitjének is újszerű kihívás, valamint hogy a téma éppen újszerűsége miatt még kevésbé feldolgozott, gondolataimmal hozzá tudok járulni annak irodalmához.

A kutatást megelőzően öt fő kutatási kérdést, illetve területet határoztam meg:

- Ha a következő évtizedekben nem hanyatlik Kína gazdasági növekedésének az üteme, úgy az milyen energetikai, politikai kihívásokat jelent saját maga és a Föld számára? Hogyan alakul át Kína energiaforrásainak a szerkezeti összetétele?
- Igaz-e az a Kínával szemben gyakran elhangzó vád, hogy csak a nyersanyagokban gazdag afrikai országokban fektet be? Mi jellemző a kínai tőke földrajzi megoszlására Afrikán belül?
- Hogyan fogadják az afrikai országok és az emberek Kínát, mint új befektetőt a fejlődő világból? Mennyire erős az afrikaiak tárgyalópozíciója, illetve Kína egyenlő partnerként kezeli-e őket?
- Kína hivatalos Afrika-politikája mögött valóban létezik-e egy hátulról, a felső vezetés által irányított „inváziós stratégia”, mely azokat a nyugati pánikhangokat támasztja alá, miszerint Kína tervszerűen „hódítja meg” Afrikát? Hogyan működik Kína Afrika-politikája, vannak-e belső ellentmondásai?
- A nyugati hatalmak attitűdjének feltérképezése: lehet-e az egykori gyarmatosító nemzeteknek és a világ több pontján háborúzó USA-nak morális alapon beleszólása Kína afrikai jelenlétébe?

A klasszikus primer kutatás anyagi vonatkozásai miatt szinte eleve kizárt lehetőség volt. Támazkodni tudtam viszont a 2007-ben és 2008-ban Kínában eltöltött csaknem egy év gazdag tapasztalataira, a nagyrészt akkor megszerzett nemzetközi kapcsolati tőkémre, valamint az akkor írt blogomra¹.

A tanulmány első része átfogó bemutatást ad a kínai gazdaság elmúlt három évtizedének fejlődéséről, különös tekintettel a 2001-es WTO-csatlakozás óta eltelt időszak ugrásszerű növekedésére. A legfontosabb makrogazdasági mutatók vizsgálatát követően rámutatok a fejlődés fonákoldalaira is. A gazdasági fejlődés torz folyamatai illetve az általuk generált komoly társadalmi feszültségek alapjaiban határozzák meg Kína összes politikáját. A kínai külpolitikát nagymértékben a belső helyzet stabilitásának rendelik alá, ehhez kapcsolódóan kritikus Kína számára nemcsak a fenntartható, hanem a fent is tartott növekedés, melyet középtávon csak a stratégiai nyersanyagok és energiahordozók utánpótlásával lehet képes biztosítani. Innen logikusan következik a következő fejezet, mely Kína Afrika felé fordulásának okait, sajátosságait, körülményeit, gazdasági és politikai vonzatait vizsgálja. A vizsgálat egyaránt kiterjed a hivatalos kommunikációra és a tényleges tevékenységre, a pozi-

¹ <http://wuhanboljelentem.blog.hu/>

tív és negatív hatásokra, a kínai Afrika-gépezet működő és ellentmondásos vonásaira. Ezután áttekintő képet adok az USA és az EU eddigi válaszlépéseiről, melyeket Kína afrikai „szafarija” váltott ki, végül pedig, a tanulmány záró részében, saját gondolataim tolmácsolásával kísérek meg irányvonalat mutatni a helyes nyugati reakciókat, stratégiát illetően.

II. KÍNA GAZDASÁGI FELEMELKEDÉSE

Általánosan elismert tény, hogy a kínai volt a világ legnagyobb gazdasága a XIX. századig. A kibontakozó ipari forradalom azonban először Angliát, majd 1890 tájékán az Egyesült Államokat juttatta a tekintélyes címhez. Egy 2006-os OECD tanulmányban ez olvasható: *„Kína az írott történelem nagy részében a világ legnagyobb gazdasága volt és a XV. századig Kína bírt a legmagasabb egy főre jutó jövedelemmel is. 1820-ban, mikor Európa már régen utolérte egy főre jutó GDP-ben, Kína még mindig a 30%-át adta a Föld kibocsátásának”* (BLÁZQUEZ-LIDOY, RODRÍGUEZ, SANTISO 2006 p. 10). Az ipari forradalom azonban csak évszázados késéssel érkezett meg az országba, így a zárt Kína messze lemaradt a nyugati hatalmak gazdasága mögött. Tulajdonképpen ma, 2009-ben is a gyorsított ütemű felzárkózásnak, illetve ha a történelem távlatából nézzük, akkor visszazárkózásnak vagyunk a tanúi. Kína gazdasága 2004-ben lehagyta Olaszországot (Canadian Broadcasting Centre 2006), 2005-ben Franciaországot és az Egyesült Királyságot (Pacific News Service 2006). A Kínai Nemzeti Statisztikai Hivatal 2009 januárjában korrigálta a 2007-es évre vonatkozó GDP-adatot, mely így éves bázison számítva csaknem 13%-kal bővült (Kínai Nemzeti Statisztikai Hivatal bejelentése 2009), így tehát Kína kibocsátása már Németországot is meghaladta 2008-ra (MACARTNEY 2009). Ez pedig azt jelenti, hogy Kína az USA és Japán mögött már a harmadik legnagyobb gazdasággal rendelkezik. Ha viszont hozzávesszük azt a körülményt is, hogy a kínai fekete- és szürkegazdaság jóval nagyobb, mint Németorszáé, akkor még nagyobb különbségről beszélhetünk. Vásárlóerő paritáson számolva pedig Kína már 2008-ban megelőzte Japánt is (MAJOROS 2008).

A szakértők véleménye nem abban tér el, hogy visszaveszi-e Kína a vezető pozíciót az Egyesült Államoktól, hanem abban, hogy ez mikor fog bekövetkezni. Neves gazdasági kutatóközpontok ezt az időpontot meglehetősen széles spektrummal adják meg, olvashatunk 2015-ös, 2019-es, 2025-ös, de még 2035-ös becslést is (Neue Zürcher Zeitung 2008a, Világgazdaság 2008a, China Daily 2008). Akárhogy is legyen, vitathatatlan, hogy Kína robosztus gazdasági bővülésen ment át az 1979 óta eltelt három évtizedben, és a legfrissebb előrejelzések szerint a kínai gazdasági növekedés marad a leggyorsabb 2009-ben is. A világgazdaság 2009 végén minden bizonnyal recesszív évet tudhat majd maga mögött a globális válság hatására, ezzel szemben Kína idei kilátásait a Világbank júniusban pozitívan módosította, 7,2%-os bővülést jósolva. A kínai kormány még a 8%-os növekedést is elérhetőnek tartja, kínai körökben egyébként ezt az évi ütemet tekintik minimálisan szükségesnek a társadalmi frusztrációk féken tartására. A pénzügyi és gazdasági krízis a kínai vezetést is óriási élenkítő csomagok kidolgozására készítette, de az sem egészen mellékes, hogy éppen a válság hozhatja előrébb Kína világgazdasági vezető pozícióját. A világsajtót böngészve megbizonyosodhatunk arról, hogy a világ meghatározó gazdaságai közül Kína fog legelőször talpra állni, amit már 2009 második negyedévének mutatói is igazolnak. 2010-től pedig ismét a „rég”i tempóra fog felgyorsulni a kínai növekedés (HAMLIN, LI 2008, Világgazdaság 2008a, Index 2009a-b, Origo 2009).

1. A nyitástól a WTO-csatlakozásig: 1978–2001

A „nagy kormányos”, MAO ZEDONG 1976-os halálát követően nem sokkal Kínában átfogó reformfolyamatok indultak el. DENG XIAOPING irányításával az új vezetés leállította a kulturális forradalom esztelen pusztítását, majd 1979-ban meghirdette a „nyitás politikáját”, megindítva ezzel a szinte teljesen zárt kínai gazdaság átfogó átalakítását. Lépésről lépésre haladtak a totális állami irányítás felől a piac által vezérelt gazdaság irányába. Földreformot hajtottak végre, fokozatos árliberalizációt indítottak el, megkezdődött a költségvetés decentralizációja (Central Intelligence Agency 2006). Sorra hozták létre a különleges gazdasági övezeteket – Shenzhen, Guangzhou, Shanghai –, melyek mágnesként vonzották a külföldi működő tőkét (KMT). 1992 októberében, DENG híres Wuhan-Shenzhen-Shanghai-i déli körútját követően hivatalossá tették a szocialista piacgazdasági rendszer megteremtésére irányuló célkitűzést, innentől kezdve beszélhetünk igazi gazdasági boomról. Nőtt az állami vállalatok önállósága, ezáltal profitorientáltabbá is váltak. Diverzifikált bankrendszert alapoztak meg, fokozatosan fejlesztették a tőkepiacokat. Megnyitották az utat a magánszektor fejlődésének, a külkereskedelemnek és a külföldi beruházásoknak fiskális, pénzügyi, jogi és adóreformok sorozatával. 2000-re kialakult a sajátos kínai jegyeket mutató szocialista piacgazdaság, így megnyílt az út a fejlődés egy újabb szakasza (WTO Trade Policy Review of China 2006), a WTO-csatlakozás és a még gyorsabb világgazdasági integrálódás felé.

Az ilyen horderejű reformokat persze egy kisebb országban sem lehet egyik napról a másikra véghezvinni, a világ legnépesebb országára pedig ez hatványozottan igaz. Akkor is, ha a fejlődés dinamikája mást sejtetne, a változásokat mindig kísérleti jelleggel, fokozatosan és körültekintően vezették be. A fokozatosság elvét földrajzilag is alkalmazták, hiszen először az egyébként is fejlettebb part menti régiók, városok kapcsolódtak be a nemzetközi gazdasági élet vérkeringésébe. A politika súlypontjai fokozatosan fordultak az alulfejlett belső, nyugati területek felé (WTO Trade Policy Review of China 2006). Lássuk most tehát röviden, hogy hogyan haladt mostanáig Kína 2001 óta, a WTO-tagság rögzös útján.

2. A WTO-csatlakozástól 2009-ig

Kína a WTO-hoz történt csatlakozása után is folytatta hatékony reformpolitikáját, mellyel sikerült fenntartania, sőt fokoznia is a növekedés lendületét. A következő pontokban bemutatott makrogazdasági adatok a WTO 2006-os, illetve 2008-as Kína-jelentéséből, valamint a Kínai Nemzeti Statisztikai Hivatal honlapjáról származnak.

2.1. Tágabbra nyitás és a GDP bővülése

A következő szerkezeti változások ismerete nemcsak Kína óriási gazdasági fejlődésének megértése miatt fontos, hanem a későbbiekben, az afrikai gazdasági befolyásszerzés objektív szemlélete szempontjából is lényeges lesz. Látni kell például, hogy milyen mértékben alakult át az állami és magánszektor a kínai gazdaságban, vagy hogy milyen banki átalakítások előzték meg az ICBC¹ dél-afrikai üzletét, mely az afrikai kontinens egyik legnagyobb akvizíciója. Ebben a fejezetben tehát röviden, pontokba szedve tárgyalom a WTO-csatlakozást követően bevezetett legfontosabb reformokat.

- Az eleinte csak regionális nyitás kiterjedt az egész országra, az árukereskedelem túlsúlyát kezdte felváltani a szolgáltatáskereskedelem dominanciája. A kereske-

¹ ICBC: Industrial and Commercial Bank of China, azaz Kínai Ipari és Kereskedelmi Bank.

delmet mára már a nemzetközi szabályrendszer irányítja, a csatlakozással járó kötelezettségvállalások pedig beépültek a kínai reformpolitikába.

- A jogi szabályozás kiszámíthatóbb és átláthatóbb beruházási környezetet biztosított. A WTO-kötelezettségekkel összhangban egyszerűsödtek a beruházások adminisztratív folyamatai, az új beruházási hatóságok a külföldi tőke mozgását is hatékonyabbá tették.
- A gazdasági fejlődést egyértelműen a beáramló külföldi működő tőke motorizálta. Mind az összes nemzeti ipari hozzáadott érték, mind az export, mind a foglalkoztatás terén jelentős a jelenléte.
- A Kínai Népköztársaság alkotmányának 1999-es és 2004-es módosításai ugyanakkor megerősítették a hazai magánszektor jogszerűen működő szereplőit is tevékenységükben, elismerve ezzel, hogy a szocialista piacgazdaság fontos részét alkotják. 2005 februárjában az Államtanács hivatalosan is arra buzdította a magánszektor, hogy vegyen részt az állami tulajdonú cégek átalakításában. A cél a teljes piaci jogegyenlőség az állami és nem állami vállalatok között.
- Az állami tulajdonú termelő eszközök valamint a vállalkozások felügyeleti szerveit 2003-ban hozta létre a vezetés. A kilátástalanul csődhelyzetbe jutott állami vállalatoknak ténylegesen csődöt kellett jelenteniük, és kivonulniuk az üzleti életből. A tulajdonosi szerkezet is átalakult, jellemzően „*joint stock*” rendszerűvé. Hatékonyabbá tették az állami vállalatok belső irányítását is. A 2903 nagy állami vállalat mintegy felét alakították át vegyes tulajdonlású szervezetté. Az állami kis- és középvállalkozások 80%-ának korszerűsítették a tulajdonosi szerkezetét.
- Ahogy a már említett fokozatosság jegyében Kínán belül sok mindent már, az adórendszer reformját is először kísérleti jelleggel, csak egy országrészben, Északkelet-Kínában hajtották végre. A termelési adót forgalmi alapúvá konvertálták. A pénzügyi rendszer reformjának részeként 2001 és 2003 között a pénzügyi és biztosítási cégek üzleti adókulcsát évi 1%-kal csökkentették. Az államháztartási reform keretében hatékonyabbá tették az elosztórendszert a befolyó adók központi és helyi önkormányzatok közti optimálisabb elosztásával. Nőtték az elmaradottabb régiók támogatásai is.
- Szétválasztották a monetáris politikát és a banki szabályozást. 2003-ban létrehozták a Kínai Banki Szabályozó Bizottságot, mely a bankok, pénzeszköz-kezelő cégek, befektetőcégek és egyéb nem banki letétkezelő pénzügyi intézmények egyetemes felügyeletét és szabályozását hivatott biztosítani. Négy-szereplős pénzügyi szabályozó rendszert alkottak meg: a Kínai Népi Bank (a központi bank), a fent említett Kínai Banki Szabályozó Bizottság, a Kínai Kötvények Felügyelő Bizottsága és a Kínai Biztosítási Szabályozó Bizottság külön felelősségkörökkel, de szoros együttműködésben látják el a pénzügyi felügyelet feladatait. A nagy állami kereskedelmi bankok reformja a Bank of China és a China Construction Bank tulajdonosi szerkezetének átalakításával kezdődött, utóbbit be is jegyezték a hongkongi tőzsdén. Az Industrial and Commercial Bank of China átszervezése már egy modern bankrendszer létrehozása felé mutat, az ICBC éveken belül piaci értékét tekintve a világ legnagyobb bankjává nőtte ki magát.
- A kínai fizetőeszköz, az RMB (renminbi) 1996-ban vált konvertibilissé folyó fizetési mérleg tételekre. A kormányzat hivatalos politikájának célja a teljes konvertibilitás fokozatos elérése a pénzügyi stabilitás megtartása mellett. 2005. július 21-én vezették be az RMB reformját, melyet addig az USD árfolyamához kötöttek. Ezután piaci forgalmon alapuló, a főbb valutákból kialakított kosárhoz kötött irányított lebegtetéses rendszert kezdtek alkalmazni, mely lehetővé

tette a stabil, de rugalmasabb RMB-árfolyamot. A World Factbook adatai szerint Kína a változtatással 2,1%-kal értékelte fel fizetőeszközét az USD-ral szemben, késő 2008-ig pedig a felértékelődés ebben a relációban mintegy 20%-os volt (Central Intelligence Agency 2008).

- A mezőgazdasági adó 2006. január 1-vel az ország egész területén megszűnt.
- A kínai kormány a WTO-csatlakozás után is folytatta az 1998-as ázsiai pénzügyi kríziskor bevezetett konzisztens, stabilitásra törekvő gazdaságpolitikáját, a proaktív fiskális és a mérsékelt monetáris politikát. Ezek nem csak a beruházások növekedését támogatták, de ezáltal keresletet is generáltak, munkahelyeket teremtettek. Kína 2002 óta olyan mérsékelt monetáris politikát alkalmazott, mely a korábbihoz képest jóval piacorientáltabb, ár- illetve mennyiségalapú monetáris eszközök keverékével operált, összhangban más makrogazdasági politikákkal. Mikor azonban néhány szektorban a túlfűtöttség jelei kezdtek mutatkozni, így például az ingatlanszektorban, a központi bank nem késlekedett megemlíni a kötelező tartalékrátákat, és az irányadó kamatlábakat. Ugyanakkor differenciált politikát folytatott a hitelek szerkezetét tekintve, célirányosan, a túlfűtöttség jeleit mutató ágazatokra szabva azt. A nyílt piaci műveletek növelésével pedig a hitel- és pénzmennyiség túlzott növekedésének kívántak gátat vetni. 2005-ben liberalizálták a bankközi letétrátákat, az ezt követő időszakban a gazdaság hűtésének rendelték alá a monetáris politikát. A központi bank 2006 áprilisától 2007 decemberéig hétszer emelte meg az irányadó egyéves hitelezési rátát 5,85%-ról 7,47%-ra, a kötelező tartalékrátát pedig 11-szer. Ezek az eszközök viszont eléggé korlátozott hatást érthettek el Kína árfolyam-politikája miatt.
- Szintén az ázsiai pénzügyi válság elején kezdte el a kormány a hosszú-lejártú, úgynevezett *construction kincstárjegyek* kibocsátását. A pénzek elsősorban a belső nyugati régiók felzárkózását, a városi környezetvédelmi infrastruktúra kiépítését, az oktatást és az egészségügyet hivatottak segíteni.

Kína sokszor proaktív, sok esetben adaptív makrogazdaság-politikája meghozta, meghozza a gyümölcsét, mely nem csak a legújabb GDP-adatokban látszik meg. Országszerte bámulatos sebességgel épül ki a fejlett infrastruktúra. 2008-ig az inflációt leszámítva minden makrogazdasági mutató pozitív képet festett a gazdasági fejlődésről. A GDP bővülésének üteme támpontot nyújt az óriási országban végbemenő gazdasági átalakulásról. 2001-ben a kínai GDP 1324,8 Mrd USD-t tett ki, majd 5 egymást követő évben átlagosan 9,5%-os bővülést produkálva 2005-ben már 2225,7 Mrd USD-on állt. 2000 és 2007 között a kínai bruttó hazai termék volumene megduplázódott (Majoros 2008). 2006 és 2008 között az átlagos kínai GDP-bővülés még inkább felgyorsult (több mint 11%-ra évente). 1,3 milliárd fős lakosságával nem meglepő, hogy az egy főre vetített GDP-adatok terén Kína még mindig a világ országainak utolsó harmadában rangsorol, ez azonban egyúttal élénk is vetíti a távol-keleti óriás félelmetes növekedési potenciálját (Central Intelligence Agency 2008).

2.2. A külföldi működőtőke-beáramlás és a külkereskedelem bővülése

A nyitás politikájának elindítása óta a működőtőke-beáramlások által Kína fel tudta gyorsítani a szocialista piacgazdasági modell kialakulását és fejlődését. A külföldi tőke kulcsszerepet játszott és játszik a nyitott gazdaság kifejlesztésében, a fejlett modern technológiák és menedzseri képességek elterjesztésében. A verseny élénkítésével is ösztönözte a hazai innováció előrehaladását, az ipari szerkezet optimalizációját, munkahelyeket teremtett és növelte Kína általános nemzetközi versenyképességét.

2001 és 2005 között az évi átlagos KMT-beáramlás mintegy 55 Mrd USD-t tett ki, 2006-tól pedig tovább bővült a volumen, bár meg kell jegyezni, hogy annak meghatározó hányada továbbra is a feldolgozóiparba áramlik. 2008-ban az összes beáramló tőkének mintegy 42%-a hasznosult ebben a szektorban. Ez a jelenség a gazdasági struktúra torzulásához vezet, ami Kínát lassan KMT-politikájának irányváltoztatására sarkallja.

Kína annak ellenére vált 2008-ra az Egyesült Államokat megelőzve a világ vezető tőkeimportőrévé (92,4 Mrd USD! – Reuters 2009), hogy 2008. január 1-jével bevették az egységes vállalati jövedelemadót (25%), mely alól csak egyes ipari szektorokba irányuló beruházások jelentenek kivételt. Ettől kezdve a hazai vállalatok is ugyanazokkal a feltételekkel ruházhatnak be saját országukban, mint az addig kedvezményezett külföldiek. A 2006–2010-es időszakot felölelő ötéves terv (Kínai Nemzeti Fejlesztési és Reform Bizottság, 11. ötéves terv) már szintén jelentős korlátozásokat tartalmaz a beáramló működő tőkét illetően. Az új felfogás szerint tiltanak minden olyan projektet, mely

- az olcsó kínai nyersanyagokra vagy energiára alapoz;
- energia- vagy nyersanyagpazarló, túlzottan szennyező vagy elavult technológiát alkalmaz;
- kizárólag exportra termel;
- nem technológia-intenzív, alacsony a beruházási és hozzáadott értéke;
- luxusingatlanok építésére irányul.

A Távol-keleti Interkulturális Menedzsment szakirány óráin BASSA ZOLTÁN tanár úr többször felhívta a figyelmet arra, hogy a kínai KMT-adatok megtévesztőek lehetnek, ugyanis gyakran olyan eredetileg is kínai tőkéről van szó, mely megjárta előbb a világ valamelyik adóparadicsomát. Legfontosabb azonban a hongkongi, makaói és tajvani kínai befektetők szerepe, hiszen ezek a beruházók adják már évtizedek óta a Kínai Népköztársaság KMT-beáramlásainak oroszánrészét. Az 1984 és 1993 közötti időszakban az összes tőkeáramlás 70%-a származott Hongkongból és Tajvanból, 1990 és 2004 között ez az arány 52% volt. Jól érzékelhető tehát, hogy a „kínai” külföldi tőke aránya csökken valamelyest, azonban még mindig meghatározó (Hong Kong Census and Statistics Department 2009).

A kínai külkereskedelem bővülése

A WTO-csatlakozása óta Kína folyamatosan építi kapcsolatait, nem csak egyre mélyebben integrálódik a nemzetközi kereskedelem vérkeringésébe, hanem egyre inkább meghatározó szereplőjévé is válik annak. Kína részt vett a dohai fejlesztési terv tárgyalássorozatain és általában a „legnagyobb kedvezményes elbánás” (*most favoured nation*) elvét alkalmazza a WTO-tagállamok irányában. A nemzetközi szinten tett kínai lépéseket - például különböző ázsiai országokkal kötött szabadkereskedelmi megállapodások - egyúttal lenyűgöző növekedési adatok kísérik. A kínai külkereskedelem minden előrejelzést meghaladva állított be évről évre új rekordot a WTO-csatlakozás óta. Míg 2001-ben a külkereskedelem összértéke még 509,6 Mrd USD-t tett ki, addig 2008-ban az export és az import együttes értéke elérte a 2561,5 Mrd USD-t. Kína 2007 óta Németország előtt a világ vezető exportőrének mondhatja magát (MAJOROS 2008). 2006-ban a kínai GDP 65%-át tette ki a külkereskedelem, a világkereskedelemnek pedig a 13%-át adta Kína külkereskedelme. Az éves külkereskedelmi többlet 2008-ban 295,5 Mrd USD-ra rúgott, mely 32,8 Mrd USD-os bővülést jelent a 2007-es adathoz képest. A kumulálódó, állandó külkereskedelmi többlet masszívan hozzájárul a kínai tartalékok növekedéséhez is. 2008 utolsó negyedében

azonban régen nem látott jelenség, visszaesés következett be a kínai külkereskedelemben. 2009 első félévében mind az export, mind az import 20-30%-kal maradt el az előző év azonos időszakához képest (China Daily 2009) és a fellendülés nagyban függ attól, hogy a világ fejlettebb régiói mikor tudnak kilábalni a válságból.

2.3. A kínai devizatartalékok növekedése

A világ legnagyobb devizatartalékával 2009-ben Kína rendelkezik, toronymagasan vezetve a második Japán előtt. A hatalmas készleteknek (2009 júniusában mintegy 2132 Mrd USD - Kínai Valutakezelő Hivatal 2009) rendkívül fontos szerepük van, nem csak azért, mert a globális pénzügyi és gazdasági válságban Kína számára erős stabilizáló erőt jelentenek a tartalékok, hanem mert éppen a válság miatt rendkívül nagyot zuhantak a világ tőzsdéi, és a nyersanyagárak is a padlón vannak. A befektetői bizalom szintén igen csekély, ezért a világ nagy részén most megmentőként várják az új beruházókat, Kínának pedig van miből költenie. Szorosan ide kapcsolódik a később tárgyalandó, a kínai kormány által a hazai vállalatoknak meghirdetett Go Global (走出去) kampány is, amely az afrikai jelenlét egyik meghatározó eleme.

A magas megtakarítási rátának, a töretlenül érkező működő tőkének, a részben nem legális csatornákon beáramló úgynevezett forró pénzeknek (*hot money*), de elsősorban a roppant külkereskedelmi többletnek köszönhetően Kína hivatalos tartalékai a WTO-csatlakozása óta egyre meredekebben ívelnek felfelé. 2006 novemberében lépték át a készletek a történelmi 1000 Mrd USD-os álomhatárt (SCHIFFERES 2006), majd nem egészen két és fél évre rá, 2009 áprilisában pedig már elérte a 2000 Mrd USD-t (Kínai Valutakezelő Hivatal 2009). Kína a többletét nagyrészt hosszú lejáratú amerikai államkötvényekbe és más állami értékpapírokba fektette és fekteti, mellyel többfrontos függőségi viszony alakul ki az Egyesült Államokkal. Rövid távon úgy tűnik, hogy mindkét félnek kedvező a talán csak átmeneti szimbiózis, hiszen az USA olcsón tudja fedezni óriási külkereskedelmi hiányát, az olcsó kínai árukkal ráadásul kordában tarthatja az inflációt, Kína pedig tovább vonzza a külföldi beruházókat újabb munkahelyeket teremtve, és fenntarthatja exportorientált gazdasági növekedését. Hosszú távon azonban az egyenetlen mérlegek nem biztos, hogy tarthatóak. Mind az OECD, mind az IMF a Kína-USA relációban látja a világ-gazdaságot fenyegető legnagyobb kockázatot, amennyiben a jelenlegi trendek folytatódnak. Figyelemre méltóak a 2006 végi BBC cikk észrevételei napjaink gazdasági válságának tükrében: „BRAD SETSER, egy volt amerikai kincstári hivatalnok 700 Mrd dollárra becsüli Kína amerikai hosszúlejáratú kötvényeit, ez a mennyiség elegendő volt ahhoz, hogy 1,5%-kal csökkentse az amerikai hosszú lejáratú kamatlábakat, ami pedig hozzájárult az ingatlanpiaci robbanáshoz” (SCHIFFERES 2006). Különösen érdekesek ezek a sorok 2009-ben, amikor már sejteni véljük a pénzügyi és gazdasági válsági valódi mélységeit, aminek az eredője éppen az amerikai ingatlanpiaci lufi kidurranása volt.

Igyekszik is mindkét fél a saját érdekeit szem előtt tartva változtatni a helyzeten, az új amerikai adminisztráció felállása után például sorozatban érkeznek a hírek a protekcionista intézkedésekről, amelyek korlátozhatják a világkereskedelem kibontakozását, visszavetve ezáltal a gazdasági növekedést is. Kínai oldalról ugyanakkor a tartalékok diverzifikációja felé tesznek lépéseket, ez azonban nem megy egyik napról a másikra. Amennyiben ugyanis Kína hirtelen elkezdené radikális mértékekben diverzifikálni tartalékait, úgy az nemcsak a dollárra gyakorolna jelentős inflációs nyomást, hanem egyúttal azt is jelentené, hogy az USD értékvesztésével a kínai tartalékok értéke is csökkenne (SCHIFFERES 2006).

China Investment Corporation Limited

A kínai kormány 2007-ben, nagyrészt a diverzifikáció jegyében állította fel a China Investment Corporation (CIC), egy szuverén vagyongazdálkodó alapot a világ legnagyobb külföldi devizatartalékának központi kezelésére. A pekingi székhelyű társaság elsősorban ugyan még mindig amerikai kincstári értékpapírokba fektet be, de egyre fontosabb további célterületek világszerte a stabilan jövedelmező piacok, jelzálog alapok, és nagy hangsúlyt kap a hazai pénzügyi intézetek rekaptalizációja is. A cég egyelőre 200 Mrd USD-ral rendelkezhet, alapszabálya szerint nem investál külföldi légitársaságokba, telekommunikációs cégekbe és az olajszektorba (BusinessWeek 2009), ez azonban most változni látszik. A Reuters pekingi kiadása 2009 márciusában ugyanis arról cikkezett, hogy a China Investment Corporation diverzifikálni készül befektetési portfólióját az energia-, illetve nyersanyagpiacra való belépéssel. A tervezett váltásnak, melyet az alapkezelő egyik magas rangú hivatalnok, JESSE WANG jelentett be, több oka is van. Az egyik, hogy a cég eredetileg meghatározott, biztosnak, kockázatmentesnek vélt befektetési célterületei sokmilliárd USD-s veszteséget hoztak a Blackstone magán alapkezelő és a Morgan Stanley bedőlésével. A másik nyomós ok szintén a pénzügyi és gazdasági válságban keresendő, hiszen ahogy azt a bevezetőben említettem, a globális tőkehiány és bizalmatlanság miatt jelentősen megcsappant a kereslet a nyersanyagpiacokon is, és a válság ezen stádiumában WANG szerint az árak középtávú csökkenésével lehet számolni (MILES 2009). A tervezett diverzifikációt a Wall Street Journal cikke is alátámasztja, az újság szerint egyes hivatalnokok egyenesen azt indítványozták, hogy a tartalékokból egy olyan alapot hozzanak létre, mellyel a kínai energiaipari felvásárlásokat támogatják majd külföldön. Bármilyen formában is ölt majd testet az új politikai irányvonal, az minden bizonnyal újabb löketet ad majd annak a kormány által támogatott, az energia- illetve a nyersanyagpiacokra történő kínai beruházáshullámnak, mely csak 2009 februárjában 50 Mrd USD-t ki (BATSON, WILSON, CAREW 2009). A kutatási megfigyeléseim alapján úgy vélem, hogy Afrika sem fog kimaradni az újabb beruházási tortából, a következtetés alapját adó feltárást a későbbi pontokban mutatom be bővebben. A CIC ideai célpontjai között egyelőre egy-egy kanadai és ausztrál céget találunk.

3. A fejlődés fonák oldalai

A tanulmány számos pontján feltűnik Kína kapcsán a „belső stabilitás” kifejezés. Hogy e mögött milyen óriási társadalmi egyenlőtlenségek, és feszültségek húzódnak meg, azt a hely szűke miatt most csak említésszerűen igyekszem valamelyest érzékelteni. A téma szempontjából kulcsfontosságú megérteni ezen tényezők szerepét, ha ugyanis ezeket nem kezeli a Kínai Kommunista Párt (KKP) kellő odafigyeléssel, akkor azzal saját létét teszi kockára.

3.1. Társadalmi problémák

Pont fordítva, mint Európában, Kínában a keleti és déli régiók a fejlettebbek, a nyugati területek pedig az elmaradottabbak. A hajdan volt ipari központ, az északi Mandzsúria ma még inkább küszködik, mint hogy gazdasági reneszánszát élne. A felzárkóztató programok ellenére a termelés döntő többsége még mindig a part menti területeken összpontosul: A Jangce torkolatvidékén (Shanghai, Hangzhou, Suzhou, Ningbo) és a Gyöngy-folyó torkolatvidékén (Guangzhou, Shenzhen, Hongkong). Az egyes régiók közti egy főre jutó GDP-különbség 3-4-5-szörös is lehet.

A fejlettségi különbségek talán még inkább szembeötlőek, ha a város-vidék relációt vesszük górcső alá. Igaz, hogy Kína az egész földgömbön párját ritkító módon három évtized leforgása alatt – a Világbank szerint – mintegy 400 millió embert emelt ki az abszolút szegénységből, és hogy általában is nőtt az életszínvonal. Továbbá azt is meg kell említeni, hogy vidéken a családok nagy része önellátó. Azonban a mezőgazdaság fejlődése nem ér az ipar ugrásának nyomába, a gazdasági fejlődés meglehetősen eltérő dinamikát mutat a városokban és a falvakban. Az egy főre jutó GDP a városokban triplája a falusi átlagnak. Az óriási regionális és a város-vidék relációban fennálló egyenlőtlenségek mérséklésének majd megszüntetésének kulcsfontosságú kérdését nem véletlenül emelték a 11. ötéves Fejlesztési Terv (2006–2010) központi feladatává (WTO Trade Policy Review of China 2006).

A problémák szükséges velejárója az országos méreteket öltő migráció, és tekintve, hogy Kína akkora, mint egész Európa, ez a világtörténelem eddigi legnagyobb tömegmozgását jelenti (HIRN 2005). Óvatos becslések szerint is már 2004-ben minimálisan 80 millió parasztemberről volt szó (FISHMAN 2005), azóta ez a szám 200 millió fölé dagadhatott (Central Intelligence Agency 2008). Ez óriási terhet ró a városokra, melyeknek nemcsak az évi mintegy 24 millió munkahely létrehozásával kell megbirkózniuk, hanem az embermilliók befogadásával, a bővülő középosztály új szokásaival is (például az autók térnyerése).

Népességnövekedés

Már az 1950-es évek végén tervben volt egy népességnövekedést szabályozó program, Mao azonban ezt a kínai nép elleni lépésnek nyilvánította, és végül elvetették az ésszerű és időszerű tervezetet (POLONYI 1982). Az eredmény az 1970-es évek végén bevezetett egy-gyermek-politika radikális, de már megkésztet intézkedése volt, hogy visszafogják az addigra kontrollálhatatlan méreteket öltött, rohamos ütemű természetes szaporulatot. A törvény nem hozhatott azonnali eredményeket, ugyanis az óriási néptömeg miatt eleinte szinte lehetetlen volt annak betartatása. A 2000-es évek első évtizedében is még évente 10 millió nagyságrendű a kínai természetes szaporulat, ami egyrészt a növekvő életszínvonalnak tudható be, másrészt pedig annak, hogy a vidéken még mindig nehéz ellenőrizni az egész lakosságot. A munkahelyteremtés, a gazdasági növekedés fenntartása tehát jó ideig kulcskérdés lesz még, a népességnövekedés mindazonáltal „csak” rövid-, illetve középtávú probléma.

Az ENSZ 2005-ös előrejelzése szerint India népessége 2030 előtt meg fogja haladni Kínáét. A becslés szerint Kína populációja 2025-ben fog várhatóan tetőzni 1,441 milliárd fővel, 2050-re pedig előreláthatóan 1,392 milliárd fő lesz majd Kína népessége. India lakosság száma ekkor valahol 1,59 és 1,63 milliárd ember között lesz. Kína tehát le fog szorulni a „népességi trónról”, a második helyét azonban hosszú ideig egyik ország sem fogja tudni még csak megközelíteni sem. Ezt azért jelenthetjük ki viszonylagos biztonsággal, mert az előrejelzés szerint a harmadik pozícióját várhatóan 2050-ben is tartó Egyesült Államoknak is csak harmadannyi lakosa lesz, mint az akkori Kínának. Ha viszont azt az adatot is hozzávesszük a képhez, hogy a század deklóján nagyjából 9 milliárd ember fog élni a földön, akkor a kínaiak arányvesztése bizony szembetűnő lesz – nem beszélve Európáról, ahol jó esetben is stagnálni fog a népesség (TURNER 2005). Az, hogy a pusztán népességszámokból adódóan várható ipari súlyponteltolódás hova vezet majd, szinte lehetetlen megválaszolni 2009-ben, mindenesetre az olcsó kínai munkaerőnek már most egyre erősödő nemzetközi versenyhelyezettel kell szembenéznie.

Előregedés, nemi arányeltolódás

Talán a népességnövekedés kihívásainál is nagyobb kihívást jelent azonban közép- és hosszú távon az egykepolitika két következménye, melyek egyben a belső szociális stabilitás jelentős veszélyforrásai is. Az egyik, hogy ma Kína a világ egyik leggyorsabban öregedő országa, hiszen az életszínvonal emelkedése miatt a népességszaporulat inkább a kisebb halálozási, mint a magas születési rátának köszönhető, ez pedig azt jelenti, hogy rohamosan nő az idős lakosság aránya a fiatalokkal szemben. Az OECD előrejelzése szerint 2030-ra Kínában a 65 év fölöttiek aránya 16,32% lesz az össznépelességen belül (2008-ban ez az arány még 8,3% volt), az összes munkaerőhöz képest pedig 30%-os lesz az arányuk. Ez félelmetes adat, ha azt feltételezzük, hogy a 65 fölötti réteg nagy része inaktív lesz 2030-ban (OECD country statistical profiles 2008; Kínai Nemzeti Statisztikai Hivatal országjelentése 2009). Ez nagy társadalmi feszültségek forrása lesz, már most nagy fejfájást okozhat a kínai szociológusoknak és politikusoknak.

Az egygyermek-politika másik, sajátosan kínai csapdája a történelmileg kialakult társadalmi szokásokban gyökeredzik. A kínai nép hagyományosan patriarchális felfogású, a fiúgyermek jóval nagyobb megbecsülésnek örvend, mint a lány, aki mellé nem mellékesen hozományt is kell adni, mikor férjhez adják. Ezek az élő hagyományok az egykepolitika idején különös hátulütőt jelentenek, hiszen a különféle terhesség-megszakítási módszerek alkalmazásával egyre szembetűnőbbé válik a nemek közötti arányeltolódás. A Kínai Nemzeti Statisztikai Hivatal országjelentéséből kiolvasható, hogy 2008-ban már 40 millióval több férfi (és fiú) élt Kínában, mint nő (és lány). Saját kínai tapasztalataim szintén alátámasztják, hogy a jelenség jelenlegi stádiumában is nagy társadalmi feszültségeket vagy torzulásokat kelt, az első valódi egykegenerációk pedig csak mostanában (2009 környékén) érkeznek a párválasztáshoz, nem lehet tehát megjósolni, hova vezet a folyamat.

Végül pedig a társadalmi problémák között kell megemlíteni a nemzetiségi kérdést is. Kínában mintegy 90-100 millió nem han (kínai) ember él, melyek 55 nemzetiséget alkotnak. Az etnikai jellegű atrocitások alapja rendre az, hogy gazdaságilag kizsákmányolva és kulturálisan elnyomva érzik magukat (tibetiek, ujugurok, hujok...). A belső stabilitás egyik sarkalatos pontja a nemzetiségi kérdés, mely külön tanulmányokat igényel.

3.2. Gazdasági problémák

Kiindulópontom, hogy a kínai gazdasági csoda legfőbb mozgatórugója nem a belső fogyasztás bővülése volt, hanem a külföldi tőke beruházásai valamint a növekvő volumenű export. A folyamat eredményeképpen az ország tulajdonképpen a világ gyártóbázisává vált. A gyárak túlnyomórésze azonban az olcsó, és szinte végtelenül rendelkezésre álló, teherbíró munkaerőre alapozva épült. A külföldi befektetők természetesen nem szívesen telepítik ki csúcstechnológiára épülő termelésüket, illetve innovációs központjaikat saját bázisországukból. A kínai gazdasági növekedés emiatt sokáig inkább csak mennyiségi bővülést, mint minőségi fejlődést takart. A technológiaintenzív ágazatok térnyerése csak az elmúlt 5 évben vált igazán jelentőssé. A legtöbb kínai cég a nyugati versenytársakhoz képest kevésbé hatékony és jól irányított, következésképpen kevésbé versenyképes, ez fokozottan igaz az állami tulajdonú vállalatokra. Alapvetően ezek a tényezők határozzák meg a kínai kormányzat politikáját, mely kettős szorítóban van. Egyfelől biztosítania kell a tömegtermelésen alapuló gazdasági növekedést az új munkahelyek teremtésének kényszere miatt, más-

részt pedig egy időben a magasabb technikai színvonalon megvalósuló gyártás felé mutató szerkezetváltást is támogatnia kell, hogy valódi gazdasági hatalma és tárgyalópozíciója legyen a világban. Ehhez természetesen erős, innovatív hazai „bajnokcégekre” van szüksége. Az eszköztárát illetően kiemelten két fronton segíti ebben saját magánszektorát: egyfelől különösebb szigor nélkül eltűri a szellemi jogi visszaéléseket, melyekkel hihetetlen sebességgel képesek eltüntetni a kínaiak a „technológiai szakadékot”, ami még mindig fennáll a Nyugattal szemben, másfelől pedig a már említett Go Global kampánnyal.

Környezetvédelem, korrupció, minőség

A fent leírt torz gazdasági struktúra nem csak a nemzetgazdaságra, de az ország környezetére is negatív hatással van. Az olcsó munkaerőn és a természet kiaknázásán alapuló gazdasági növekedés nemcsak egészségtelen gazdasági szerkezetet szül, de hosszú távon ökológiai katasztrófával is fenyeget. A kínaiak alapvető érdeke a jelenlegi energiapazarló, környezetszennyező üzemek modernizációja (WTO Trade Policy Review of China 2006). DR. INOTAI ANDRÁS, a Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutatóintézetének igazgatója 2009 februárjában egy könyvbemutató elmondta, hogy ha a környezeti hatásokat számszerűsítjük, akkor az éves, hivatalos kínai GDP-adatból több százalékot is levonhatunk. A vezetés így ezen a területen is egyre aktívabbnak mutatkozik.

Kína tartós megerősödésének meg kell említeni két további feltételét. Az egyik a korrupció visszaszorítása, a másik pedig a világban nem túlzottan nívós „kínai minőség” javítása. Kína a korrupciós világrangsorokban rendszeresen az utolsó harmad elején foglal helyet (Transparency International Bribe Payers Index 2008), a penetráció valódi mélységeit azonban meglehetősen nehéz felmérni. Annyi bizonyosnak tűnik, hogy a korrupció a közigazgatás minden szintjén jelen van és beivódott a mindennapi gyakorlatba. Különösen fontos Kína felelőssége Afrikában, ahol szintén rendkívül korrupt rendszerek működnek. Jogos a vád, hogy Kína exportálja rossz bevett szokásait a fejlődő partnereivel folytatott üzletelés során, hátráltatva, csapdába kényszerítve őket (is).

Nem kevésbé létfontosságú kérdés hosszú távon a kínai minőség imázsának ügye sem. A kérdés szintén külön tanulmányt érdemelne, itt csak egy beszédes, hivatalos (!) számadatot közlök, miszerint 2008-ban a munkahelyi balesetek miatt bekövetkezett halálesetek száma 91 172 volt Kínában (Kínai Nemzeti Statisztikai Hivatal országjelentése 2009).

III. FENNTARTHATÓ FEJLŐDÉS

A gazdasági növekedés számos torz hatásának korrigálása mellett a kínai adminisztrációnak egy időben arra is vigyáznia kell, hogy egyáltalán fenntartsa a növekedést. A kontinens méretű ország belső stabilitásának kérdése ugyanis minden másnál fontosabb, a vezetés legfőbb legitimációja. Egy fejlődő ország növekvő gazdaságát pedig fűteni kell, akár egy kemencét. Ehhez azonban elengedhetetlen a nyersanyagbázisok, elsősorban persze az energiahordozók biztosítása. Ez a fejezet adja a logikai összekötő kapcsot az előzőekben leírt belső stabilitás és a IV. fejezetben következő kínai külpolitika és annak Afrika felé fordulása között. Lássuk tehát hogyan alakul Kína afrikai megjelenését elsősorban kiváltó nyersanyagigénye.

1. Kína fogyasztása

A bővülő ipari termelés következtében Kína nyersanyagétvágya is egyre növekszik. Az ország összesített részesedése a világ alumínium-, rézérc-, nikkel- és vasércfogyasztásában 1990-től 10 év alatt megduplázódott 7%-ról 15%-ra, 2005-ben elérte a 20%-ot (ZWEIG, BI 2005), 2009-re pedig már jóval meghaladta azt, igaz, a növekedés 2005 és 2009 között valamelyest lelassult. A Kínai Nemzeti Statisztikai Hivatal adatai szerint a főbb nyersanyagokat tekintve a következők szerint alakultak a növekedési ráták 2008-ban (Kínai Nemzeti Statisztikai Hivatal országjelentése 2009):

- 540 millió tonna hengerelt acél, 4,2%-os növekedés
- 5,38 millió tonna réz, 6,9%-os növekedés
- 12,5 millió tonna elektrolitikus alumínium, 4,3%-os növekedés
- 2,98 millió tonna etilén, 2,9%-os csökkenés
- 1,37 milliárd tonna cement, 3,5%-os növekedés

A megelőző időszakhoz képest visszafogottabbnak mondható növekedési arányok alátámasztják MAJOROS PÁL elméletét, miszerint a modern műanyag-technológiák térnyerése, és a szerkezetváltás következményeképpen megtörik a nyersanyagok felhasználásának növekedési lendülete. Ha az abszolút értékeket tekintjük, akkor ellenben látjuk, hogy még mindig növekvő felhasználásról beszélhetünk, és valószínűsíthető, hogy Kína középtávon sem tudja majd könnyen kivonni magát a nyersanyagok biztosítottóságának kérdésköre alól. Ez a körülmény pedig jelentősen meghatározza az ország orientálódását.

A példátlan gazdasági fellendülés magával hozta az urbanizáció felgyorsulását is, mely a dinamikus bővülő energia-, elsősorban az olajfelhasználásért is nagyban felelős. Az 1980-as években Kína volt Kelet-Ázsia legnagyobb olajexportőre, 1993-ban nettó olajimportőrré vált, 2004-ben a világ olajkereslet-növekedésének 31%-át adta (LUFT 2005 A), 2009-ben pedig már az USA után a föld második számú importőre Japánt is megelőzve. A Kínai Nemzeti Statisztikai Hivatal előzetes becslései szerint 2008-ban Kína összes energiafogyasztása 2,85 Mrd t szén energiaértékének felelt meg, ami 4%-kal magasabb, mint 2007-ben volt. A szénfelhasználás 2,74 Mrd, az olaj 360 M, a földgáz 80,7 M tonnát tett ki, sorrendben 3%, 5,1% és 10,1%-os bővüléssel. Az áramfogyasztás 5,6%-kal, 3450,2 Mrd kWh-ra növekedett (Kínai Nemzeti Statisztikai Hivatal országjelentése 2009). Óriási a kínai energiapiac. GAL LUFT amerikai nemzetvédelmi szakértő szerint 2010-re Kínában 90-szer (!) annyi gépkocsi fog futni az utakon, mint 1990-ben, ami 19%-os éves autópark-növekedést jelent. A kínai újautó-eladások már 2008 végére elérték az amerikai szintet (Pénzcentrum 2009), és az előrejelzések szerint Kínában 2030-ban több autó fogja róni az utakat, mint az Egyesült Államokban (LUFT 2005a). A motorizációt elősegíti továbbá az üzemanyagárak mesterségesen alacsonyan tartása is.

2. A tartalékok és az import megugrása

A Nemzetközi Energiaügynökség (International Energy Agency: IEA) Kínára vonatkozó adatai, valamint néhány, a Világgazdaságban 2008-ban napvilágot látott cikk alapján a kínai energiafelhasználás összességében növekvő tendenciát mutat. A szénfogyasztás dominanciája állandó, aminek következtében Kína, a világ legnagyobb szénfogyasztója, egyre inkább szénexportjának korlátozására kényszerül. Ezzel párhuzamosan pedig olajimportjának dinamikus bővülésének lehetünk szemtanúi, az összképet tekintve tehát az olaj- és gázfelhasználás bővülő arányú a kínai összenergiafogyasztás történetében.

A tanulmány központi témája szempontjából fontos a különböző afrikai vonatkozású összefüggések kiemelése. A Kínával való összehasonlításért kiválogattam a Nemzetközi Energiaügynökség hasábjai közül néhány afrikai ország adatait a bizonyított kőolajtartalékok bemutatására (1. táblázat). A táblázatból világosan kitűnik, hogy Kína készletei eltörpülnek az afrikai államok tartalékai mellett. Külön érdemes kiemelni, hogy csak a bizonyított készletekről van szó, Afrika óriási feltáratlan területek földje. Ezt Csád példája is mutatja, hiszen míg a World Oil „nem tud” az ott rejlő olajról, addig az Oil & Gas Journal 1500 milliárd hordóra teszi a bizonyítottan létező készleteket.

1. táblázat

Kína és egyes afrikai országok kőolaj- és földgáztartalékai (2007. január 1-én)¹

Ország	Kőolaj (10 ⁹ t)		Földgáz (10 ¹² m ³)	
	Oil & Gas Journal	World Oil	Oil & Gas Journal	World Oil
Kína	2,286	2,322	2 266	1 726
Algéria	1,753	1,703	4 582	4 567
Angola	1,143	1,333	57	116
Csád	0,214	0	0	0
Kongó (Brazzaville)	0,229	0,277	91	118
Egyiptom	0,529	0,515	1 657	1 909
Egyenlítői Guinea	0,157	0,251	37	97
Gabon	0,289	0,285	28	42
Líbia	5,923	4,996	1 492	1 465
Nigéria	5,174	5,314	5 153	5 227
Szudán	0,714	0,945	85	113
Afrika összesen	16,296	15,952	13 723	14 185

3. Előrejelzések

A kínai olajimport növekedési dinamikája óriási, ugyanakkor az IEA tanulmánya felhívja a figyelmet arra, hogy roppant nehéz megjósolni a valóban bekövetkező energiaügyi forgatókönyvet. Annyi mégis biztos állítható, hogy a kínai energiaigény nőni fog. Ennek mértéke olyan tényezők függvénye, mint a gazdasági növekedés ütemének lassulása, az ipari szerkezetváltás, a közlekedési és háztartási trendek alakulása, az elektromos berendezések, fűtőtestek, légkondicionálók elterjedése és így tovább.

¹ Forrás: Gulf Publishing Co., World Oil, Vol. 228, No.9 (2007 szeptembere); PennWell Corporation, Oil & Gas Journal, Volume 104.47 (2006. 12. 18.) Az ott szereplő mértékegységeket az alábbi szorzókkal számoltuk át metrikus mértékegységekre (az eredményeket kerekítettük): 7 hordó (barrel) ≈ 1 t (<http://de.wikipedia.org/wiki/Barrel>); 35,3 köbláb = 1000 m³ (http://de.wikipedia.org/wiki/Angloamerikanisches_Ma%C3%9Fsystem#Tabellen)

Az említett tanulmány és az OPEC által kiadott World Oil Outlook 2008 is három lehetséges scenáriót állított fel a világ olaj-, illetve energiafogyasztását illetően. Kínára vonatkozó becslések bár eltérnek, nagyságrendileg megközelítik egymást. 2030-ra a kínai olajimport volumenét például az IEA napi 13,1 millió, míg az OPEC 15,4 millió hordóra teszi. Bármelyik is valósul meg, óriási növekedést testesítene meg a 2006-os 3,5 millió hordóhoz képest. Igen valószínű, hogy 2030-ig Kína átveszi az Egyesült Államoktól az első számú energiafelhasználó, olajimportőr, olajfogyasztó címet. Meghökentő a World Energy Outlook előrejelzése, miszerint ahhoz, hogy Kína fedezni tudja a jövőben megnövekedő energiakeresletét, további 1300 GW-ot meghaladó kapacitást kell hozzáadnia a meglévőkhöz, ez pedig több mint 2006-ban az USA-ban üzembe helyezett kapacitások együttesével (World Energy Outlook 2007 China Insight). Óriási energiamentiségéről van szó, lássuk, hogyan tudja ezt Kína beszerezni.

IV. KÍNA POLITIKÁJA

1. A külpolitika alárendelése a belső stabilitásnak

Láthattuk tehát, hogy mennyire hajszálon egyensúlyozik a KKP, amikor a belső stabilitásról és a fenntartható fejlődésről van szó. Egyszerre több politikát kell összehangolni, radikális változásokat fokozatosan végrehajtani. Ez óriási tervező munkát igényel, a gazdasági és társadalmi mechanizmusok finomhangolását. Paradox módon egyszerre kell véghezvinni a gazdaság struktúraváltását, a technológia-intenzív termékek gyártása felé, illetve a munkaintenzív gyártás további szélesítését is a munkanélküliség enyhítésére. A gazdaságot tehát muszáj tüzelni, ráadásul a modern műanyag-technológiára áttérő vállalatok nagy része egyelőre külföldi, így a kínai cégek továbbra is igénylik a nyersanyagokat. Több szempontból is időszerű tehát a hazai vállalkozásokat támogató Go Global kampány, mert az egyszerre kívánja biztosítani a gazdaság növekedéséhez szükséges nyersanyagokat, valamint a kínai cégek nemzetközi versenyképességének növelését. Nem meglepő tehát, hogy külpolitikáját nagy részben a belpolitika szolgálatába állítja Kína. Igaz, ha mindent sikeresen hajt végre, akkor vállalatai erősödésével egyúttal az ország külpolitikai tárgyalópozíciói is megszilárdulnak.

A folyamat azonban nem ennyire egyszerű. Ha egy kicsit más megvilágításba helyezzük Peking szituációját, láthatjuk, hogy Kínában egész más az állam szerepe a gazdaságban, mint Nyugaton. POLONYI PÉTER, aki 7 évet élt diákként Pekingben, ott szerezte meg diplomáját, majd 20 éven át dolgozott a magyar külpolitika szolgálatában Kína-szakértőként, az 1970-es évek végén úgy vélte, hogy Kína a nyugati fejlődési modellt fogja követni. Nézetével nyilván nem volt egyedül, saját bevallása szerint viszont a valóság lassan világossá tette, hogy Kínában soha nem fog az állam annyira a gazdaság háttérébe kerülni, mint Nyugaton. Egészen bámulatos, de Kínának úgy sikerült az elmúlt évtizedekben sokszor kétszámjegyű gazdasági bővülést produkálnia, hogy közben megmaradt központilag irányított gazdaságpolitikája, olyan kulcsintézményekkel, mint a párt Külügyek Kis Vezető Csoportja (Foreign Affairs Leading Small Group). Ennek a szervnek mai tevékenysége azonban jelzi számunkra, hogy a kínai vezetők ma már nem tudják megkerülni a gazdaság fő szereplőit, ugyanis számos olyan konferenciát szerveznek, ahol akadémikusokat hoznak össze az üzleti élet vezetőivel, a katonasággal és a kormánnyal, hogy a KKP legfelsőbb szintjeinek dolgozzanak ki stratégiákat (ZWEIG, BI 2005). A kommunista veze-

tés tehát képes volt létrehozni egy plurálisabb környezetet annak érdekében, hogy megteremtse a belső egyensúlyi helyzethez szükséges fenntartott gazdasági növekedés összehangoltságát, valamint hogy a szintén a belső biztonság megóvását szolgáló külgazdasági stratégiában a cégek partnerként vegyenek részt. Ez a rendszer egyelőre úgy tűnik, hogy minden félnek üdvös, de a vezetésnek egyértelműen egyre több akadály között kell egyensúlyoznia. Lássuk először, hogyan született a már többször említett Go Global kampány.

Go Global! - 走出去!

Alapvető gazdasági dilemma a külföldi tőke beengedése, illetve ennek módjának a megválasztása. Sokszor ugyanis a fejletlen hazai iparágak nem képesek felvenni a versenyt a modern módszerekkel gyártó multinacionális cégekkel, ezért a fejlődő országok sokszor folyamodnak importkorlátozásokhoz, vagy a beáramló működő tőke irányának szabályozásához. Az ilyen jellegű intézkedések, például nevelővámok alkalmazása, azonban könnyen a hazai gazdaság „ellustulásához” vezethet, ugyanis ha nincs, ami versenyhelyzetet támasszon, akkor semmi nem ösztönzi a vállalatokat a fejlesztésre. Egy fejlődő gazdaságban pedig, ahol még nem terjedt el a modern, proaktív gazdasági szemlélet, nem is fognak fejlődni ezek a cégek.

Hasonló problémakörrel szembesült Kína is az elmúlt időszakban. A távol-keleti hatalom a fokozatos, de tág kapunyitást választotta a külföldi cégek előtt. Az óriási mértékű, 2006 és 2008 között évente mintegy 60 Mrd USD-t kitevő külföldi működőtőke-beáramlás (MAJOROS 2008) eredményeképpen viszont sok kínai cég került külföldi kézbe, gyakran a legjobbak (Transindex 2007). A talpon maradt kínai vállalkozásoknak fel kell venniük a versenyt, ami nemzetközi tapasztalatok híján igen nehéz a transznacionális cégek ellenében. A Chinese Federation of Enterprises elnöke, CHEN JINHUAN 2005-ben tett kijelentése is mutatja: *„Kína 500 legjobb vállalkozása jóval alulmarad nemzetközi összehasonlításban a méret, a termelékenység, a profitabilitás, a menedzsment és a versenyképesség terén”* (SLEIGH 2005 p. 6).

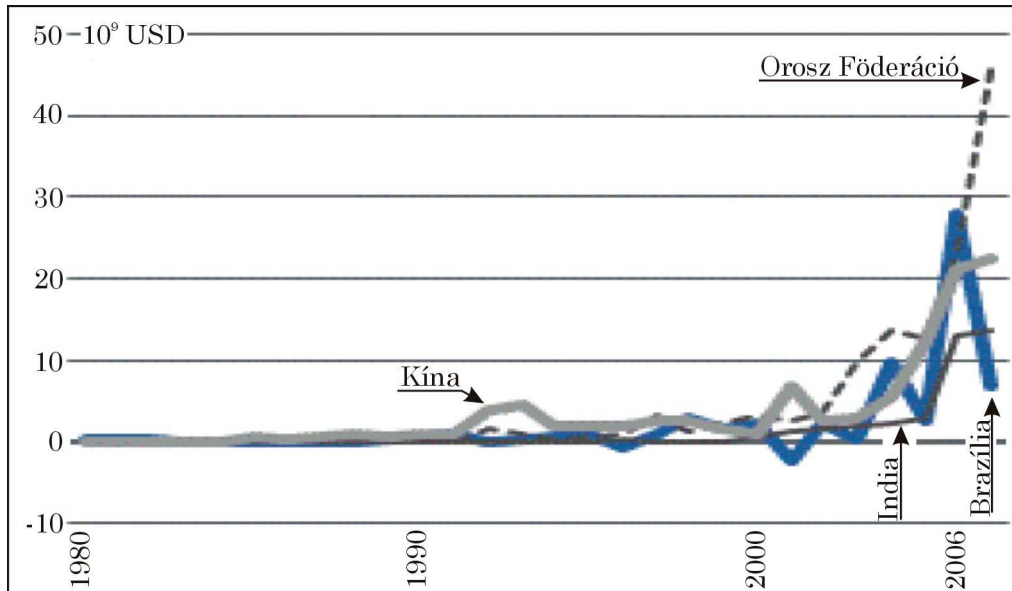
A kínai kormányzat tehát felismerte, hogy versenyképpé kell tennie saját vállalkozói rétegeit annak érdekében, hogy Kína ne csak a multinacionális cégek fő exportbázisa legyen. Kínának alapvető érdeke, hogy erős hazai vállalatokat teremtsen, melyek segítenek megalapozni világgazdasági, majd világpolitikai súlyát. Ebben a szellemben indították útjára a Go Global kampányt 2003-ban, amely elsősorban olyan hazai cégeket ösztönöz arra, hogy 2010-ig világcéggé váljanak, amelyek külföldi beruházók előtt zárt szektorokban tevékenykednek. Ilyen területek például a telekommunikáció, a hadiipar vagy az energia. 2005 júniusában kelt a Kínai Gazdasági Minisztérium által kiadott jelentés, mely szerint a Kínát elhagyó export többsége külföldi márkájú. A New York Times közölte, hogy a helyzet javítására a minisztérium felhívást intézett a kínai cégek felé az export megindítására, minden régiót és minden iparágat utasítottak a saját „híres márkájának” (名牌) fejlesztésére és exportjára. „Ki kell alakítanunk saját, független híres márkáink olyan körét, mely nemzetközi befolyásra tud szert tenni”, áll a kiadott dokumentumban (BARBOZA 2005). Fontos továbbá, hogy a kínai termelők szervesen, tulajdonszerzéssel bekapcsolódjanak a nemzetközi elosztóhálózatokba.

A SASAC¹ állami ügynökség feladata irányítani az általa ellenőrzött 161 vállalat átstrukturálását „30-50 olyan nemzetközileg is versenyképes céggé, amely saját szerzői jogokkal és márkánévvel rendelkezik”. Így hangzott LI RONGRONG, a SASAC elnöke célkitűzése 2007-ben (Transindex 2007). Kína „állami tulajdonú, de nem államilag irányított” címkével megjelölt, úgynevezett nemzeti bajnokcégei egy sor központilag nyújtott előnyt élvezhetnek a globalizálódásuk révén, így hozzáférhetnek központi információmegosztó hálózatokhoz, hazai adókedvezményeket kapnak, olcsó, alacsony kamatozású hitelekhez juthatnak a nagy állami bankok révén. A több mint 2000 Mrd USD-os hivatalos devizatartalékokat elnézve ez utóbbi nem lebecsülendő háttérrel jelent. 2004 decemberében a Kínai Fejlesztési Bank (China Development Bank) például 10 Mrd USD-os kölcsönt bocsátott a Huawei rendelkezésére, hogy fedezze annak külföldi operációit. Habár sok a kudarcba fulladt kezdeti üzlet, az Accenture amerikai konzultációs cég szerint például a kínai cégek külföldi joint-venture vállalkozásainak mintegy kétharmada sikertelen, azért már most jó néhány jelentős eredményt is elkönnyelhetnek a kínaiak. Az egyik legjelentősebb, szimbólumszerű üzlet a Lenovo 2005-ös akvizíciója, melynek során felvásárolta az IBM személyi számítógépgyártó részlegét, mellyel kapásból a világ 3. számú gyártójává lépett elő (SLEIGH 2005). Szintén említést kell tenni a Haier példájáról, mely azon kevés kínai cég közé tartozik, mely olyan fejlett piacokon tudott gyökeret verni hosszú évek marketingtevékenységével, mint az Egyesült Államok, Japán vagy Dél Korea (People’s Daily 2009). Arról is sorra érkeznek a sajtóhírek, hogy államilag támogatott kínai autógyártók igyekeznek lecsapni a bajba jutott amerikai óriáscégek európai leányvállalataira (Volvo, Saab).

Részben a Go Global kampány sikerét is jelzi, hogy a külföldi befektetések terén a többi BRIC (Brazília, Oroszország, India, Kína) országhoz képest Kína jóval előrébb tart. A képhez hozzátartozik az is, hogy Kína nagyságrendekkel nagyobb KMT-potenciállal rendelkezik ezeknél az országoknál, mely elsősorban a kínai gazdaság jóval nagyobb méretének, a nagyobb növekedési ütemnek és legfőképpen az óriási kereskedelmi aktívumnak, a nagyrészt emiatt felhalmozódott hatalmas devizatartalékoknak köszönhető (JÄGER 2009). Az 1. és a 2. ábra jól mutatja Kína helyzeti előnyét. A World Factbook szerint 2007 végéig közel 7000 kínai vállalat mintegy 118 Mrd USD-nyi közvetlen beruházást hajtott végre a világ 173 országában. 2008-ban ezt a számot jelentősen növelte Kína, a Xinhua hírügynökség szerint ugyanis ebben az évben a kínai befektetők által végrehajtott külföldi befektetések elérték a 40,7 Mrd USD-t, ami 63,6%-os növekményt jelent éves bázison számolva (Xinhua 2009).

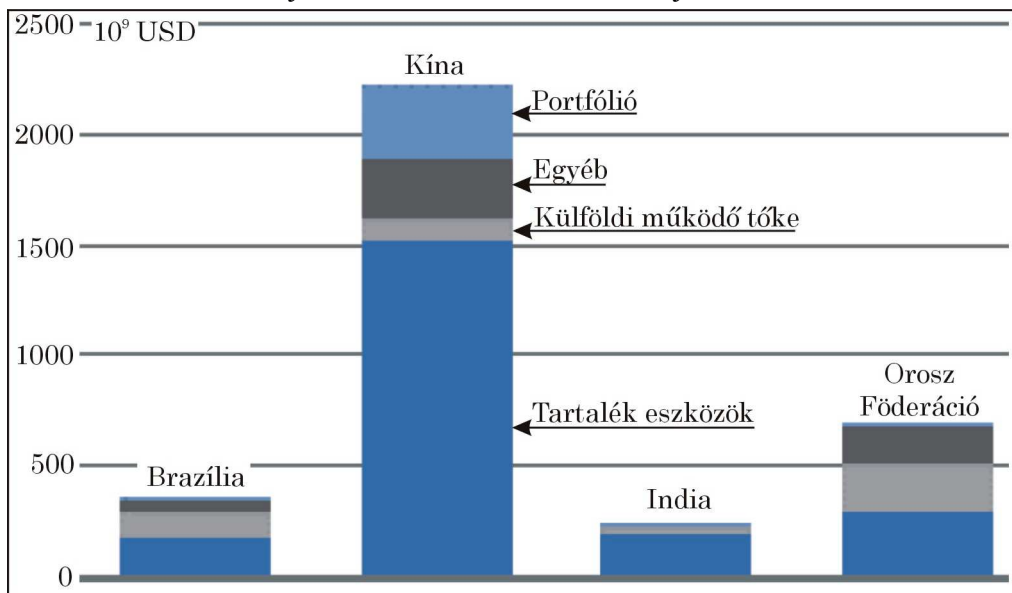
A Go Global kampány annak a külgazdasági stratégiának (is) az egyik sarokköve, mely a nyersanyagok, legfőképpen pedig az energiahordozók biztosítását irányozza elő a kínai gazdaság növekedése számára. A II. fejezetben tárgyalt China Investment Corporation is egyre inkább bekapcsolódni látszik ebbe a folyamatba, de már 2009-et megelőzően is jelentős külföldi hadjárat indult el. Ennek egyik ékes bizonyítéka 2006-ban a PetroChina (a három nagy kínai olajcég közös hongkongi leányvállalata) több mint 10 Mrd USD-os külföldi befektetése, köztük egy nagy oroszországi (Udmurtneft) és egy kazahsztáni (a kanadai Nations Energy felvásárlása révén) szerzemény (Transindex 2007). Mellékesen jegyzem meg, hogy a közölt számok természetesen csak a bejelentett tranzakciókból tevődnek össze.

¹ SASAC: State Assets Supervision and Administration Commission, az Állami Tulajdonú Eszközök Felügyeleti és Irányító Bizottsága.

1. ábra

BRIC: külföldi működőtőke-kiáramlások felszállóban...¹

2. ábra

*A kínai és indiai külföldi működő tőkének jelentős „felzárkózási” potenciálja van...
(Bruttó külföldi eszközök, Mrd USD, 2007)¹*

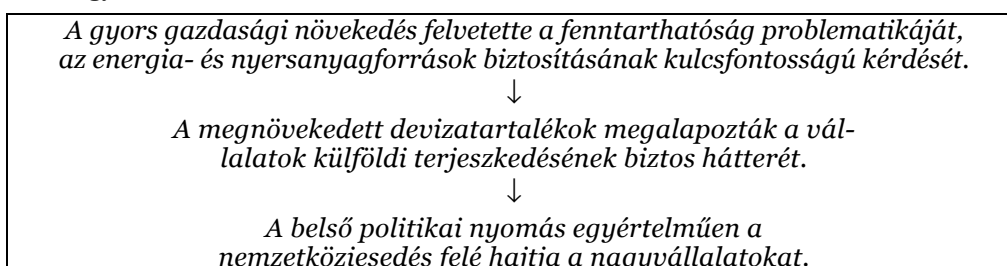
¹ Forrás: Deutsche Bank Research, Markus Jäger: BRIC outward FDI - the dragon will outpace the jaguar, the tiger and the bear, 2009. 02. 09.

A tanulmány témavezetése itt rákanyarodik az energiahordozók, elsősorban a kőolaj szerepére. Bemutatásra kerül Kína forrásdiverzifikációja, azaz a világban eddig tett lépései a kőolaj-ellátás biztosítása felé. Itt a hely szűke miatt csak annyit jegyez meg, hogy Kína nagy mértékben függ a közel-keleti olajtól, és ezt a ráutaltságát igyekszik diverzifikációval, a világ különböző pontjain történő energiaipari beruházásokkal csökkenteni. Ezen politika átlátására nem csak azért van szükség, hogy a fekete kontinens felé fordulás okai világosak legyenek, hanem azért is, hogy ugyanakkor az is láthatóvá váljék, hogy az Afrika-politika csak egy mozaikjeleme Kína globális stratégiájának, mely a nyersanyagok megszerzésére irányul. Látni fogjuk, hogy Afrika egyre fontosabb részét képezi ennek a mozaiknak, és hogy még igen nagy tér van a kínai-afrikai kapcsolatok szélesítésére, mélyítésére. Afrika potenciálja óriási.

2. Miért éppen Afrika?

Kína közeledése Afrikához nem teljesen új keletű. Már XV. századi kínai térképeken megjelenik Kelet-Afrika partvidéke, sőt, még a Jóreménység-fok is (POLONYI 2008). A „kínai KOLOMBUSZ”, ZHENG HE utazásaival azonban lezárult Kína tengeri hegemoniája, és a világot végül az európaiak fedezték fel és hódították meg, de ez egy másik történet. A lényeg, hogy Kína bezárkózott, legközelebb a XX. században érintkezett a két földrész, amikor MAO a magukat kommunistának valló afrikai rezsimeket támogatta. Legjelentősebb emléke a korszaknak a Tanzániát Zambiával összekötő vasútvonal megépítése, amit egyébként most is kínai cég újít fel (BLENFORD 2007), de épültek még stadionok, utak és kórházak is kínai pénzből. Miután MAO elnök „csalódott az afrikaiakban” (KRAJCSZÁR 2006), elfordult tőlük. A kapcsolatok a '90-es években kezdtek ismét megélni. Az 1999 és 2009 között eltelt 10 év sűrű magas rangú látogatásai jelzik a közeledés jelentőségét. A 2006-os esztendő a kínaiak el is keresztelték „Afrika Évének”. HU JINTAO elnök felkereste Kenyát, Marokkót és Nigériát, WEN JIABAO miniszterelnök hét afrikai országba látogatott el, de LI ZHAOXING külügyminiszter is bejárta Nyugat-Afrikát. A Pekingben megrendezett novemberi FOCAC¹-csúcson az afrikai államok zöme a legmagasabb rangon képviseltette magát.

De tulajdonképpen miért is vált Afrika ilyen fontossá Kína számára? A helyzet röviden így fest:

Ha megvizsgáljuk a Föld térképét, nem találunk még egy ekkora földrészt, ahol ennyi nyersanyag lenne egy helyen (vas, réz, cink, króm, mangán, kobalt, platina, gyémánt, olaj, gáz, fa, elefántcsont), legalábbis amihez a kínai cégek könnyen hozzáférhetnének. Kínának a világ fejlett részén, legalábbis egyelőre, biztosan nem lesz

¹ FOCAC: Forum On Chinese-African Cooperation, a Kínai-Afrikai Együttműködés Fóruma.

jogosultsága a stratégiai fontosságú (energia)vállalatokhoz való hozzáféréshez, kínáljon bármekkora összeget (Unocal-ügy, Rio Tinto-ügy). Marad a térképen tehát a fejlődő világ, ahol azt látjuk, hogy a többi BRIC ország szintén nagy ütemben megvalósuló fejlődésének következtében legalább annyira versenyt támaszt Kínának, mint amennyi nyersanyag-kiaknázási lehetőséget kínál neki. A közép-ázsiai régió hagyományosan Oroszország, míg a latin-amerikai hagyományosan az USA gazdasági befolyása alatt áll. Ezeken a területeken Kína megjelenése keresleti alternatívát kínálhat a célországoknak, sok esetben viszont nagyhatalmi érdekkellentétek korlátozhatják a kínai térnyerést. A Közel-Kelet a világ legzsúfoltabb régiója, ahol az olajimportáló országok sorban állnak a készletekért. A kínai beruházások céltérképén marad tehát Afrika, annak is főleg a Szaharától délre eső része, mely ásványkincsekben a leggazdagabb, politikailag pedig a legkevésbé stabil terület. Több országban a politikai instabilitás olyan gazdasági kockázatot jelent, amit a nyugati cégek csak ritkán vállalnak. Hiába rejt rengeteg kincset az afrikai föld, a piac még messze nem telített. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy aki mer, az nyer. A kínaiak pedig mernek. Az elmaradott körülmények sem jelentenek akadályt, hiszen sokszor Kínában sem állnak a helyzet magaslatán ilyen téren, elég, ha csak a több ezer illegális szénbányára gondolunk. A lényeg, hogy egyszerűen, logikusan levezethető, mi áll a világ-sajtót és a nyugati politikusokat egyre inkább foglalkoztató kínai Afrika-invázió hátterében. Kína a kapitalista világba meglehetősen későn érkezett, úgynevezett late comer-nek számít, így nincs sok választása, a szabad forrásokra viszont éppen ezért igyekszik minél előbb rátenni a kezét.

3. A FOCAC és Kína hivatalos Afrika-politikája

A kínai vezetők 2000-ben elérkezettnek látták az időt egy olyan kínai-afrikai fórum létrehozására, mely hivatalos kereteket biztosít Kína Afrika-politikájának. Véleményem szerint ez a platform egy igazán kínai és kiváló lépés volt. A FOCAC a lehető legjobb kommunikációs csatorna a kínaiak számára mind az afrikai, mind a kívülálló országok irányában. A fórum segítségével ugyanis Kína egy helyen és egyszerre minden fontos félnek, tehát hatékonyan, tudja mindennemű afrikai tevékenységét úgy feltüntetni, hogy azok emeljék saját imázsát, vagy bizonyos esetekben kevésbé csorbítsák azt. A gyakorlati haszna természetesen vitathatatlan a szervezetnek, hiszen legalább háromévente összehozza a fő döntéshozókat, ezen kívül egyúttal kiváló górcsőbe is a kínaiak afrikai jelenlétének és tevékenységének. A FOCAC honlapja azt írja, hogy Kína és az afrikai államok kapcsolatainak szorosabbra fűzését Peking kezdeményezte néhány afrikai nemzet javaslatára (is), hogy a gazdasági globalizáció új kihívásainak leküzdésére közösen léphessenek fel, és hogy a barátságos együttműködés keretein belül elősegítsék egymás stabilitását, valamint békés előrehaladását. A Dél-Dél együttműködés egyik példájának tekintett fórum főbb jellemvonásait két pontban foglalja össze a weboldal:

- Célratoró és szélesedő együttműködés folyamatos párbeszéd mellett.
- Egymás kölcsönös támogatása folyamatos politikai párbeszéd és gazdasági együttműködés mellett az egyenlőség jegyében.

2004 novemberében Kína megalapította a Kína-Afrika Üzleti Tanácsot (China-Africa Business Council) az ENSZ Fejlesztési Programjával karöltve, hogy afrikai beruházásokra ösztönözze a kínai magánszektort. Peking a Tanácsot a hivatalos Guangcai szegénysegellenes programja szellemiségének egyedülálló, intézményesült megnyilvánulásaként értékeli. Kína felállított továbbá 10 befektetés- és kereskedelemösztönző központot a szubszaharai területeken, melyek tanácsadással, az adminisztratív kötelezettségek egy-

szerűsítésével és speciális pénzalapokkal segítik a kínai vállalkozások afrikai tevékenységét (GILL, REILLY 2007). A fejezet 1. pontjában leírt Go Global politika szintén afrikai terjeszkedésre ösztönzi a kínai vállalkozásokat, 2009-ig mintegy 1000 kínai cég volt érdekelt különböző afrikai projekteken (People's Daily 2008).

A 2006-os esztendő fontos állomás a modernkori Kína-Afrika kapcsolatok történetében. Még az év elején közzétett a Kínai Külügyminisztérium saját honlapján egy dokumentumot, mely taglalja Kína hivatalos Afrika-politikáját (Kínai Külügyminisztérium 2006). Azt a feltevést, hogy a kapcsolatokat a kínaiak dominálják, és hogy az események egy koherens politikai kommunikációs stratégia mentén zajlanak, alátámasztani látszik az a tény, hogy ez a januárban közzétett írás kísértetiesen hasonlít arra a kiadványra, melyet ugyancsak 2006-ban, a FOCAC harmadik, pekingi csúcstól követően adtak ki a szervezet cselekvési terveként (FOCAC 2006). A két dokumentum nagyjából átfedi egymást, szinte minden elképzelhető politikai területen együttműködési szándéknyilatkozatnak tekinthetők. Disszertációmban saját szemszögből elemzem a két kiadvány legfontosabb részpolitikáit: az élelmiszerbiztonság, az infrastruktúra, az energiapolitika, az emberi jogok és fegyverkereskedelem, a kulturális együttműködés és a segélyezés területét. Itt csak röviden, pontokba szedve összegzem Kína Afrika-politikájának legfőbb jellegzetességeit:

- Az említett 2006-os pekingi FOCAC-csúcson 48 afrikai állam a legmagasabb szinten képviseltette magát, ami önmagában jelzi a kétoldalú kínai-afrikai kapcsolatok rohamosan növekvő jelentőségét.
- HU JINTAO és WEN JIABAO, azaz a legrangosabb kínai vezetők is többször hangsúlyozták Kína békés felemelkedésének alapelvét, a más országok belügyeibe be nem avatkozás eszméjét. Ezen elven az összes afrikai ország feltétel nélkül meghívót kapott a FOCAC 2006-os csúcására, természetesen azok kivételével, akik elismerik Tajvant. Ez az attitűd általában kivívja az afrikai vezetők szimpátiáját, mivel a nyugati hatalmak jóval keményebben támadják a kormányokat belpolitikai tevékenységükért. Ugyanakkor nem nevezhető problémamentesnek a kínai-afrikai viszonyrendszer sem. A leggyakrabban hallható afrikai kritika Kína növekvő jelenléte kapcsán, hogy egyes cégeknek nincsenek környezet- és munkavédelmi előírásai, sokszor előnyben részesítik a kínai munkaerőt a helyivel szemben, valamint hogy az olcsó kínai áruk tönkreteszik a helyi ipart. Ezekre a vádakra reagálva a kínai kormányfő ígéretet tett az afrikai vezetők előtt a csúcson arra, hogy kötelezik a kínai cégeket a környezetvédelmi normák betartására, valamint hogy felveszik a harcot a korrupcióval az afrikai projektek átlátható megvalósulása érdekében (HARSCH 2007).
- Kínának van Afrika-politikája, Afrika 53 országának viszont természetesen nincs, és nem is lehet közös Kína-politikája. Ez a körülmény alapvetően magasabb tárgyalási pozícióba helyezi a távol-keleti óriást.
- A kedvezményes kínai kölcsönök és infrastrukturális projektek lekötelezik a legtöbb afrikai országot, Kína pedig többszörösen jól jár, hiszen nemcsak hazai cégeit és részben munkavállalóit juttatja biztos bevételi forrásokhoz, de bankjai is lendületben maradnak, az otthoni ipar gazdag nyersanyagbázisokhoz jut, a megszerzett politikai befolyást pedig számtalan területen lehet majd kamatoztatni.
- Az ENSZ különböző fórumain kölcsönösen segítik egymást Kína és a régi-új afrikai szövetségesei. Ezt a szándékukat hivatalosan is kinyilatkoztatták a felek a FOCAC 2006-os pekingi csúcsa után kiadott Action Plan¹ nevű dokumentumban.

¹ Cselekvési terv.

- A „non-interference”, azaz a kínai be-nem-avatkozási politika sok elnyomó afrikai kormányt Kína felé fordít, gondoljunk csak a dárfúri vérengzésekre. A szudáni kormány felett őrködő Kína miatt (is) az egész nyugati világ 6 éven keresztül gyakorlatilag tétlenül szemlélte 300 000 ember halálát és több millió másik nyomortáborokba való kényszerülését.
- 2007 óta Kína a megnövekedett nemzetközi kritika áradatában hajlandónak mutatkozik nyomást gyakorolni az elnyomó afrikai diktátorokra (MONTESQUIOU 2007). Jelentős szerepe volt például abban, hogy 2007-ben sikerült elérni az ENSZ-békemisszió bebecsáttatását Szudánba (Népszabadság 2007). Ezek a lépések jelzik, hogy Kína kész rugalmasan változtatni stratégiáját egyensúlyozva a nyugati „felelős nagyhatalom” kifejezéssel fémjelzett elvárások és saját gazdasági és geopolitikai érdekei mentén.

4. Kína afrikai térnyerése

Ma már Afrikának nincs olyan szeglete, ahonnan túl messze kéne menni, hogy kínaiakat vagy kínai érdekeltségeket találjunk. Zambiában rezet bányásznak, Gabonban vasércet, Angolában olajat finomítanak, Kongóból fát termelnek ki kínaiak és folytatódhatna a sor sokáig. 2006-ig Kína 44,4 Mrd RMB-t fordított több mint 800 afrikai projekt finanszírozására, köztük textilgyárak építésére, vízerőművek, stadionok, kórházak és iskolák létesítésére (HE 2006).

4.1. A tőkebefektetések növekedése

A 2008-as World Investment Report (WIR) mintegy 22 Mrd USD-ra becsüli a 2007-ben Kínából származó működő tőkét (ugyanazt az adatot a hivatalos kínai statisztikák 25 Mrd USD közelébe teszik), mely nagy részben stratégiai kitermelőeszközök (bányák) megszerzésére irányult Afrikában és Latin-Amerikában. Bár 1997 óta Hongkong szintén Kína része, a déli városállamot nem szokás a szárazföldi Kínával összevontan emlegetni a statisztikai kimutatásokban, így a fejlődő országok közül a legnagyobb KMT-forrás továbbra is Hongkong volt 2007-ben, 53 Mrd USD-os mutatóval (World Investment Report 2008 p. 50). Az anyaország azonban egyre inkább megközelíti Hongkongot. A hivatalos kínai statisztikák szerint 2008-ban már a kínai kiáramló működő tőke (a pénzügyi szektort leszámítva) 40,7 Mrd USD-t tett ki, ami csaknem 64%-os bővülés éves bázison számolva (Xinhua 2009). Ki kell persze várni az év végét, de nem lennék meglepve, ha a gazdasági válság ellenére ez a szám 2009-ben folytatná dinamikus növekedését, hiszen Kína több mint 2000 Mrd USD-os tartaléka óriási lehetőség lehet egy olyan időszakban, amikor az árak padlón vannak és minden piac befektetőkre szomjazik. 2009 áprilisára Kína a térségében csaknem az összes országgal megkötötte valutáris megállapodásait, mely a szakértők szerint óriási lépés az RMB globális pénzügyi pozíciójának erősítése felé. Mind tehát rövid távon, mind hosszú távon nyomós érvek szólnak Kína gazdasági és pénzügyi térnyerése mellett. Csakúgy, mint a vizsgált reláció másik oldala, Afrika gazdasági és politikai jelentőségének további növekedése mellett. A kontinensen 2007-ben az addigi legnagyobb mértékű öltötte az akkor már három éve töretlenül felfelé ívelő KMT-beáramlás. Az 53 Mrd USD értékű működőtőke-beáramlást több tényező együttes hatásával magyarázza a WIR-jelentés: a nyersanyagok piacának globális növekedésével, a vállalati befektetések jövedelmezőségének általános javulásával és a befektetésbarát környezettel (World Investment Report 2008 p. 38).

Minden körülmény egybevégt tehát ahhoz, hogy a kínai tőke rátaláljon Afrikára, a kínai kormány pedig biztosítja a szükséges politikai támogatást ehhez. Nézzük sor-

ban, hogyan egyesítette Kína kulcspolitikáit egyedülálló módon Afrikában: A 2000-es évek elején elindította a Go Global kampányát, hogy sikeres, kínai multinacionális vállalatok szülessenek. Ezzel párhuzamosan, nagyrészt azért, hogy saját iparának nyersanyagigényét biztosítsa, elkezdte az Afrikához való diplomáciai közeledést. Segély- és fejlesztési politikáját egyesítette gazdasági és geopolitikai stratégiájával, az afrikai vezetők számára eladhatóvá alakította, és kész is volt a rendszer. A nagy kínai állami bankok az óriási tartalékokból támogatják a szintén nagy kínai, általában állami vállalatok által kivitelezett afrikai fejlesztési projekteket. Ez által nemcsak a kínai bankok, de a nagyvállalatok is elkezdnek valóban transznacionálissá válni, az afrikai kormányok lekötöztették, nem egy esetben nyersanyagokkal fizetnek az épülő infrastruktúráért¹, ez pedig tüzei a kínai ipart, mert végső soron ez mindennek a mozgatórugója. Kína tehát bámulatosan valósítja meg célkitűzéseit, mely rövidtávon működni látszik. 2007-ben a Kínai Export-Import Bank (Export-Import Bank of China) több mint 300 afrikai projektet finanszírozott, ez a bank összes kintlévőségének majdnem 40%-át teszi ki, a beruházások döntő többsége pedig erőforrásokban gazdag országokba irányult (World Investment Report 2008 p. 44).

Kína Afrikába irányuló működő tőkéje az 1990-es évek elején még csak évi 14 millió USD körül mozgott. Az évtized végére ez a szám elérte az évi 107 M USD-t. 2000-től Kína nemzetközi beruházásai mértékének növekedésével folytatódott a gyors ütemű bővülés Afrika irányában is. A 2003 és 2006 közötti időszakban kínai vállalkozások évente átlagosan 326 M USD-t fektettek be afrikai országokban, így 2006 végére az összes kínai eredetű afrikai működő tőke állománya elérte a 2,6 Mrd USD-t, ám ez a szám ekkor még mindig csak az összes külföldi tőkeállomány 1%-át tette ki Afrikában (OECD Investment Policy Reviews China 2008). Ha viszont JOSHUA KURLANTZICK adatait vesszük alapul, akkor jelentősebb a kínai részarány, hiszen ő már 2006 végén 6 Mrd USD-re teszi a kínai tőkeállományt a fekete kontinensen (KURLANTZICK 2006). A 2007 júniusában 5 Mrd USD alaptőkével létrehozott Kína-Afrika Fejlesztési Alap pénzeit Afrikában befektetni szándékozó neves kínai cégek vehetik igénybe. 2009 első negyedévéig a földrészen 20 projekt indult el annak támogatásával, 2009 áprilisában pedig Kína elhatározta, hogy újabb 2 Mrd USD-ral tőkésíti fel az alapot (CRYSTALS 2009).

A kínai vállalkozások afrikai beruházásai nagyjából két csoportra oszthatók. A legtöbb befektető viszonylag kis magáncég, melyek méretükből is adódóan csak kis volumenű beruházásokat képesek végrehajtani. Ezek a vállalkozások jellemzően a könnyűiparra, kiskereskedelemre és a vendéglátásra koncentrálnak. Hétköznapi megfogalmazásban ők azok a kínaiak, akik azért mennek Afrikába, hogy ott kínai ruhaboltot vagy éttermet, esetleg textilüzemet nyissanak. Az általuk végzett beruházások általában nem kerülnek be a statisztikákba, így meglehetősen nehéz pontos kimutatást végezni. Számukat illetően is csak becslésekbe lehet bocsátkozni. Jan KURLANTZICK szerint a zambiai kínai populáció például 1996 óta tíz év alatt 3000 főről 30000-re növekedett, a Dél-Afrikai Köztársaságban pedig már 300 000-en élhettek 2006-ban. A beruházások másik nagy csoportját a fajsúlyosabb befektetéseket végrehajtó, általában nagy, szinte kivétel nélkül állami cégek alkotják (KURLANTZICK 2006). Ezek a beruházások vonják magukra a nemzetközi sajtó figyelmét, különösen a nagy, nyersanyag-kitermelést célzó projektek. Az Afrikában

¹ A rendszert „Angola-modellnek” keresztelték el, ebben az országban kezdte Kína alkalmazni a stratégiát először, 2002-ben.

aktív mintegy 1000 kínai vállalkozás közül nagyjából 100 állami cég (OECD Investment Policy Reviews China 2008).

Ha a kínai cégek afrikai beruházásainak földrajzi megoszlását nézzük, akkor azt látjuk, hogy bár 2006-ig 48 afrikai ország szerepel a fogadó országok listáján, a beruházások értékét tekintve jelentősen kiemelkednek azok, melyek nyersanyagokban és erőforrásokban gazdagok. Az öt legnagyobb kínai tőkét felvevő afrikai ország mind nyersanyagban gazdag ország. Algéria, Nigéria, a Dél-Afrikai Köztársaság, Szudán és Zambia 2006 végén az összes kínai tőkeállomány 54,6%-át adta Afrikában. A 2003–2006-os időszakban ez az öt ország volt a célállomása az Afrikába áramló kínai tőke 76,2%-ának. Az afrikai országok közül egyedül Szudán fért föl ekkor Kína legkedveltebb KMT-célországának 10-es listájára, 2005-ben a 10., majd 2006-ban a 9. helyen állt a tőkeállományt tekintve. Az összes kiáramló kínai működő tőkének az afrikai kontinens mindössze 3%-át fogadta 2006 és 2008 között. Ha viszont fordított szempögből nézzük a dolgot, akkor azt látjuk, hogy Kína több afrikai államnak is meghatározó tőkeforrása: 2006-ig Niger KMT-jének 27,5%-a származott Kínából, ugyanez a mutató Madagaszkárnak 10,8%, Guineának 8%, Zambiának 7,1%, Gabonnak 6,5%, Beninnek 6,4%, Mauritiusnak pedig 5,7% volt. Több afrikai országnak kínaiak dominálják az építőiparát, így például Sierra Leonenak vagy Libériának (OECD Investment Policy Reviews China 2008).

Kína afrikai sikerének egyik kulcsa, hogy olyan országokban is bátran megveti a lábát, ahol (főként) nyugati vetélytársai túl nagy kockázatokat látnak. Kínát, úgy tűnik, nem riasztják el az olyan körülmények, mint a polgárháborús viszonyok vagy éppen a burjánzó korrupció. Egy tipikus példa Kína afrikai behatolására Angola esete, ahol 2002-ben ért véget a 27 éven át tartó polgárháború. 2004 márciusában Kína már egy olyan korrump angolai kormánynak ajánlotta fel 2 Mrd USD-os újjáépítési hitelkeretét, mely az olajpénzek átláthatatlan kezelése miatt a Nyugattól már nem számíthatott hasonló összegű segítségre, csak szigorú feltételek mellett. A hitel visszafizetését Kína olajban kérte Angolától, emellett 50%-os részesedést is kapott a Sonangol (Angola nemzeti olajvállalata) 18-as tengeri blokkjából. 2006 márciusában már a kínai Sinopec és a Sonangol közösen hozott létre egy vállalkozást egy lobitói finomító megépítésére, a beruházás becsült összege nem kevesebb, mint 3 Mrd USD (OECD Investment Policy Reviews China 2008).

Hasonló példa Szudán vagy éppen Kongó is. Előbbi esetében a dárfüri polgárháború, vagy pontosabban népiirtás miatt maradnak távol a külföldi cégek, miközben Szudán kitermelt olajának nagy részét Kínának exportálja. A kínai kézben lévő eszközök értéke 2006 végére mintegy félmilliárd USD-t tett ki Szudánban, beleértve a CNPC¹ 45%-os részesedését a Greater Nile Petroleum Operating Company cégben, mely az ország legnagyobb kitermelője. Kína építi továbbá az ország egyik legnagyobb projektjének számító Murawe-gátat a Nílusnál (OECD Investment Policy Reviews China 2008). Az ásványkincsekben gazdag Kongói Demokratikus Köztársasággal Kína 2007-ben kötötte meg története addigi legnagyobb (9 Mrd USD) bilaterális beruházási egyezményét (HEWITT 2008).

Végül meg kell említeni, hogy a nagy kínai bankok afrikai befektetései, kölcsönei mögött, mint legfelsőbb garantátor, maga a kínai állam áll. Ezért is volt hajlandó a Kínai Fejlesztési Bank 2004-ben a fentebb már említett 10 Mrd USD összegű hitelt nyújtani a telekommunikációs óriásnak, a Huawei-nek nemzetközi terjeszkedésének támogatására

¹ China National Petroleum Corporation, a nagy kínai állami olajvállalatok egyike.

(OECD Investment Policy Reviews China 2008). Vannak azonban olyan tranzakciók is, melyek egyértelműen azt mutatják, hogy maguk a kínai bankok is üdvös befektetésnek látják a fekete kontinenst. Ilyen az ICBC már fentebb említett, 2007 végén megvalósult akvizíciója, melynek során 5,6 Mrd USD összegben 20%-os részesedést szerzett a világ 39 államában tevékenykedő dél-afrikai Standard Bankben. Azért is fontos kiemelni az ügyletet, mert a banki akvizíciók általában nem jelennek meg a kínai tőkeáramlás statisztikáiban. Piaci értéke alapján az ICBC 2007 júliusában előzte meg az addig ebben a mutatóban világszínvonalú Citigroupot (Privátbankár 2007), 2009-ben pedig már a világ második és harmadik legnagyobb bankja is kínai (Index 2009c).

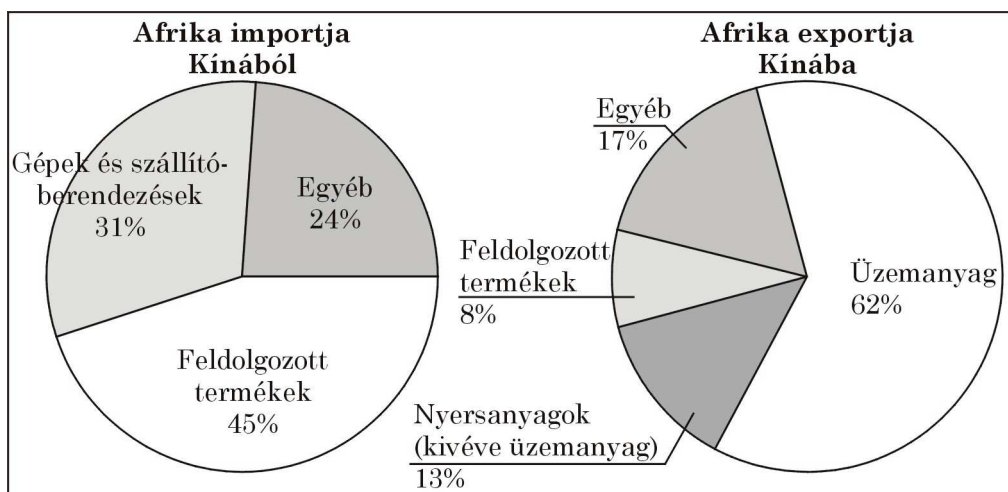
4.2. Kereskedelem bővülés

Az OECD Investment Policy Reviews: China 2008 jelentése alapján Kína és az afrikai kontinens közötti kereskedelem volumene 2000 és 2006 között évente átlagosan 33%-kal bővült, az időszak végére elérve az 50 Mrd USD-t. 2007-ben a kétoldalú kereskedelem meghaladta a 73 Mrd USD-t, a 2008-as szint pedig túlszárnyalta a 100 Mrd amerikai dolláros történelmi átlomhatárt. 2008-ban 106,84 Mrd USD-t tett ki az Afrika-Kína kereskedelem a Xinhuanak nyilatkozó kínai utazó gazdasági miniszter, CHEN DEMING elmondása alapján (DENG 2009). Kína már 2006 óta a fekete földrész második legnagyobb kereskedelmi partnere volt, 2009-ben is egyedül az Egyesült Államok előzi meg ebben a tekintetben. Ha megvizsgáljuk a hivatalos kínai és amerikai statisztikákat, akkor észrevehetjük, hogy a 2008-as kínai adat (Afrika-Kína kereskedelem volumene) már túlszárnyalta a 2006-os amerikai (Afrika-USA kereskedelem). 2008-ban ugyan abszolút értékben még jelentős volt az Amerikai Egyesült Államok előnye, hiszen 142 Mrd USD-t tett ki az Afrikával folytatott kereskedelem (U.S. Census Bureau külkereskedelmi statisztikái 2009), a kínai-afrikai kereskedelem azonban jóval nagyobb ütemben bővül. A növekedés sebességét jelzi, hogy a 2006-os FOCAC-csúcson 2010-re tűzték ki a 100 Mrd USD-os célszámot a Kína-Afrika kereskedelem volumenére vonatkozóan, ezt viszont sikerült 2 évvel korábban megvalósítani. Nem beszélve arról, hogy míg az Egyesült Államok számára rendkívül deficités az afrikai kereskedelmi mérleg, addig Kína viszonylag kiegyensúlyozott kereskedelmet folytat, 2007-ben enyhe többlete is volt, de 2008-ban is csak 5 Mrd USD volt a hiánya, ami nagyságrendekkel kisebb a 2008-as amerikai, 85 Mrd USD-os deficitnél (U.S. Census Bureau külkereskedelmi statisztikái 2009; DENG 2009). A Xinhua szerint 2008-ban 50,84 Mrd USD-t tett ki a Kínából Afrikába irányuló export, 56 Mrd USD-t pedig az ellentétes irányú forgalom, előbbi 36,3%-os, utóbbi 54%-os bővülés éves bázison számolva (DENG 2009).

2006-ban a kínai Afrikába irányuló export 87%-a gépekből, szállítási eszközökből, textíliákból és ruházati cikkekből valamint más gyártott termékekből tevődött össze (OECD Investment Policy Reviews China 2008). Az Afrikából származó kínai import túlnyomó többségében nyersanyagokból, elsősorban energiahordozókból állt. A Világbank szerint a kínai import 85%-a öt olajban gazdag országból származott (HANSON 2008). 2006-ban a kőolaj és a földgáz együtt 62%-át, az ércek és fémek 17%-át, a mezőgazdasági nyersanyagok pedig 7%-át tették ki Kína összes afrikai importjának, melyet a 3. ábra jól szemléltet. Kína legfontosabb kereskedelmi partnerei Angola, a Dél-Afrikai Köztársaság, Szudán, Nigéria és a Kongói Köztársaság voltak (OECD Investment Policy Reviews China 2008).

¹ Angola, Egyenlítői Guinea, Nigéria, Kongói Köztársaság és Szudán.

A 2000 óta eltelt csaknem egy évtized alatt évente átlagosan több mint 10%-kal volt gyorsabb Kínának Afrikával folytatott kereskedelmének növekedése, mint a Kína és a világ más területeinek relációjában mért átlagos kereskedelem bővülési ütem. Ebből adódóan tehát nőtt Afrika jelentősége, a 2000-es 2%-ról 2008-ban már 4%-nál valamivel többet tett ki Kína összes kereskedelméből a fekete kontinens, aránya azonban még mindig csekélynek számít. Ha viszont az afrikai oldalról nézzük a kapcsolatot, akkor azt látjuk, hogy Kína a kontinens egyik legfontosabb kereskedelmi partnerévé lépett elő. Míg 2000-ben még csak 3% volt Kína részesedése Afrika világkereskedelméből, addig 2008-ban ez az arány már meghaladta a 10%-ot. Afrika ázsiai exportjának 40%-a irányult Kínába 2006-ban, és az összes Ázsiából származó afrikai import 36%-a érkezett Kínából (OECD Investment Policy Reviews: China 2008; saját számítások a hivatkozásoként megjelölt források kombinált felhasználásával).

3. ábra
Afrika és Kína kereskedelmének szerkezete¹

4.3. A kínai-afrikai kapcsolatok hozama

Ebben a részben pontokba szedem a kínai afrikai jelenlét némileg ellentmondásos oldalait. A kapcsolatok ugyanis mondhatni kínaiasan kettősek. Érdekesség véleményem szerint, hogy a kínai térnyerés folyamatát tekintve a pozitív és negatív tényezők szinte harmonikusan keverednek, a harmónia pedig ősi kínai motívum. Nyugati körökben most persze a sötét „bálnát” (阴: yin) látják erőteljesebbnek, én azonban igyekszem a pozitív vonásokat (HANSON 2008) is szemléltetni, a veszélyek mellett a lehetőségekre is felhívni a figyelmet.

Kétségtelenül örvendetes, hogy:

- 2007-ben Afrika történelmi rekordot jelentő 5,8%-os gazdasági növekedést tudott felmutatni, amely részben a kínai beruházásoknak és az általuk generált élennebb Afrika iránti érdeklődésnek tudható be;

¹ Forrás: IMF Working Papers WPIEA2007211, Wang, Jian-Ye: What drives China's Growing Role in Africa?, 2007. augusztus.

- a szakértők szerint a kínaiak által a földrész-szerte épített vasutak, utak, hidak, gátak olcsók, jó minőségűek, és összevetve hasonló afrikai projektekkal, rendkívül gyorsan elkészülnek. Nem beszélve arról, hogy Afrika fejlődésének az egyik legnagyobb korlátja a kiépületlen infrastruktúra, a kínaiak tehát egy óriási résznek a betöméséhez fogtak hozzá;
 - ha megnézzük az ENSZ afrikai békefenntartó alakulatait, rendre megtaláljuk a kínai csapatokat is, a legveszélyesebb térségekben is, úgy, mint Libériában és Dárfúrban.
 - Kína számos orvost küld afrikai területekre, rengeteg afrikai diákot és munkást fogad állami ösztöndíjakkal kínai egyetemeken és képzőközpontokban.
- Mindenképpen pozitívnak nevezhetjük továbbá Kína Afrika-politikájának a rugalmasságát. Pontosabban a hajlandóságot arra, hogy erős nemzetközi nyomásra egyes esetekben felülbírálja az oly gyakran hangoztatott be-nem-avatkozási politikáját. A 2003 óta kirobbant, rendkívül véres dárfúri konfliktusnak több szakértő szerint Kína (volt) a kulcsa. Igaz, nem csak a nemzetközi kritika erősödése kellett ahhoz, hogy Peking komolyabb nyomást gyakoroljon Kartúmra, hanem néhány kínai munkást ért halálos kimenetelű támadás, illetve a pekingi olimpia közeledése is. A lényeg viszont az, hogy a körülmények összességében mégis csak arra ösztönözték a KKP-t, hogy 2007-ben latba vesse befolyását Szudánban (HANSON 2008). Ekkor sikerült elérni egy jelentősebb ENSZ békefenntartó erő beengedtetését az országba, 2009-ben pedig a békét is megkötötték a felek (Index 2009d). Ez önmagában örömteli esemény, ha viszont a több százezer halálos áldozatra és a több millió menekültre gondolunk, érdemes minimum elgondolkodni a Nyugat, Kína és egyáltalán az ENSZ kollektív felelősségén.

Ezzel nagyjából le is zárult a kínai afrikai jelenlét pozitív oldalainak mustrája, most az érem másik oldalát mutatom be, az egyértelműen negatív hatásokat sorolom fel:

- Annak ellenére, hogy Kína azt hirdeti, hogy feltétel nélkül, szívesen üzletel minden állammal, azt azért mégis elvárja, hogy az adott ország ne ismerje el a Kínai Köztársaságot, vagy ha úgy tetszik, a Kínai Népköztársaság Tajvan tartományát¹.
- Sok vád éri a kínai cégeket, hogy fittyet hánynak a legalapvetőbb biztonsági, környezetvédelmi előírásokra, ezáltal nemcsak veszélyeztetve a munkásokat, hanem visszafordíthatatlan károkat okozva a természetben, így például egy gaboni nemzeti parkban is (University of Alberta 2006).
- Szintén gyakran elhangzó vád, hogy a kínai projektek sokszor kizárólag, vagy túlnyomóan kínai munkaerőre támaszkodnak, így ezek a műveletek a helyi munkahelyteremtésben nem számottevőek. A CFR's Economy szerint egyes infrastrukturális projekteknél kikötés, hogy a munkaerő legalább 70%-a kínai legyen (HANSON 2008). Hozzá kell tenni, hogy az ilyen cégpolitika ellen a kínai kormányzat már felemelte a hangját.
- Sok betelepülő kínai vállalkozás a feldolgozó- és építőiparban csökkenti a helyi, versenyképtelen afrikai kis- és középvállalkozások egyébként sem pezsgő piaci lehetőségeit (AMOSU 2007).
- A nagy infrastrukturális projektek sokszor csak a kiaknázandó nyersanyagokhoz való hozzáférést, illetve azok kitermelését hivatottak biztosítani, így a helyi gazdasági fejlődéshez nem, vagy csak korlátozottan járulnak hozzá.

¹ A szárazföldi Kína hivatalos köreiben elterjedt megjelölése Tajvannak.

- Azáltal, hogy Kína nem köti feltételekhez az általa nyújtott segélyek felhasználását, olyan elit rétegek fennmaradását támogatja, melyek már hosszú évtizedek óta az afrikai országoknak folyósított kölcsönökön és segélyeken élőködnek. A Transparency International megvesztegetési indexén 2007-ben a kínai cégeket csak az indiaiak előzték meg a nem túl hízelgő rangsorban. A Világbank hasonló felmérése szerint pedig a szubszaharai régió cégei hajlamosak leginkább arra, hogy kormányserződéseket elnyeréséért „ajándékokat adjanak”. Az ilyen egybesések sajnos tovább mélyítik az Afrikában és Kínában egyaránt burjánzó korrupciót (BEHAR 2008), még inkább aláásva az afrikai országok kilábalási esélyeit, valamint a Világbank és az IMF átlátható afrikai bankrendszer létrehozásának irányába tett erőfeszítéseit (HANSON 2008).
- Kína fegyvereladásai is aláássák a kontinens békéjét. Az amerikai kormányügynökség, a Congressional Research Service jelentése szerint 2003 és 2006 között Kína volt a felelős a teljes afrikai fegyverimport 15,4%-áért (500 M USD). A fő felvevő országok között találjuk Szudánt, Egyenlítői Guineát, Etiópiát, Eritreát, Burundit, Tanzániát és Zimbabwét. Katonai kiképzés vádjával is gyakorta illetik Pekinget (HANSON 2008).
- A kínaiak rengeteg könnyűipari, főleg ruházati cikkel árasztják el az afrikai piacokat. Ez persze kedvez az alacsony jövedelmű háztartásoknak, zsákutcába szorítja viszont a helyi termelőket, megakadályozva, hogy az afrikaiak a gazdasági fellendülés klasszikus útját járják. Másrészt, a nyugati antidömping intézkedések kényszerében a kínaiak kihasználják azt, hogy az EU és az észak-amerikai államok kereskedelmi kedvezményeket adnak a legfejletlenebb afrikai államoknak: ezekbe az országokba helyezik át ugyanis gyártókapacitásaikat, hogy kerülő úton bejuthassanak a nyugati piacokra (HANSON 2008), Afrika pedig megint csak helyben marad. Mindemellett a fekete kontinens az első számú tranzitországa a hamisított kínai termékeknek (BEHAR 2008).

V. Ébred a Nyugat

Ha „fekete Afrikáról” van szó, akkor tulajdonképpen a szubszaharai régióra kell gondolnunk. Ez a terület 49 nemzetnek ad otthont bolygónk földterületének csaknem egyötödén, ennek ellenére összgazdasági teljesítménye kisebb, mint például Florida államé. Mintegy 300 millió ember él itt napi 1 USD-nál kevesebb pénzből, több gyermek hal meg különféle megbetegedésekben, mint az 1960-as években. A második világháború óta 2007-ig több mint négy MARSHALL-segély összegének megfelelő nyugati támogatás érkezett a kontinensre (BEHAR 2008), ám az 500 Mrd USD-nyi segély hatása az elitréteg luxusjármű-parkján és palotáin kívül nem sok területen érzékelhető. A szubszaharai régió, és egész Afrika, elképesztően gazdag nyersanyagbázisai ellenére, csekély gazdasági súlya miatt rendkívül gyenge tárgyalópartner, a történelem folyamán egy fejlett vagy gazdaságilag erős ország sem közeledett még úgy a kontinens felé, hogy azt a valódi fejlődés pályájára állítsa, a viszonyok többnyire az egyoldalú kiaknázásról szóltak. A XXI. század elején viszont színre lépett a feltörekvő távol-keleti nagyhatalom, Kína is, ez pedig úgy tűnik, hogy legalábbis megkeveri a kártyákat. Hogy többről is szó lesz-e, abban nagy szerepe lesz a nyugati hatalmak hozzáállásának és annak, hogy öntudatra ébrednek-e végre az afrikai népek.

A hihetetlenül gyorsan növekvő kínai jelenlét a kontinensen nem csoda, hogy borzolja az egykori gyarmattartók kedélyeit. Érdekes adat, hogy 2007-ben már több kínai élt Nigériában, mint brit, amikor még angol gyarmat volt (BEHAR

2008). A Nyugatnak nemcsak a gazdasági féltéséről van tehát szó, hanem a hagyományos geopolitikai függőségi viszonyok átrendeződéséből kifolyólag a politikai térvészése felett érzett aggodalmáról is. A térvészési, illetve térszűkülési folyamat véleményem szerint hagyományos, kétoldalú érme: nemcsak a kínaiak gyors terjeszkedésével magyarázható, azzal, hogy olyan országokban, régiókban hajtanak végre nagy beruházásokat, ahonnan a nyugati cégek már kimenekültek az instabil viszonyok miatt, hanem azzal is, hogy maguk az afrikaiak is egyre inkább Kína felé fordulnak, mint „kisebik rossz” felé, hiszen utóbbi nem köti a demokratizálódás feltételéhez milliárdos hiteleit. Ez egyébként érdekes is lenne a demokratikus berendezkedéstől meglehetősen távol álló Kínától.

„Afrika sikertörténetnek tekinti Kínát. A Világbank kimutatása szerint két év-tized alatt négyszáz millióval csökkent a kínai szegények száma. És mindez szabad választások és sajtó nélkül. Sok afrikai vezető is szívesen alkalmazná a Tiananmen téri receptet az ellenzékkel szemben, de nem tehetik, ha nyugati segítyeket szeretnének” – olvashatjuk LINDSEY HILSUMnak, a Channel 4 szerkesztőjének és a New Statesman publicistájának a Granta magazinban megjelent cikkében (HILSUM 2005). Törvényszerű volt tehát, hogy előbb-utóbb lépésre szánják majd el magukat a nyugati vezetők. Tanulmányomban elsősorban a kőolajért folytatott verseny vetületeit ismertettem, de a különféle nyugati gazdasági és emberjogi aggályok az élet szinte minden területén felmerültek Kína afrikai térnyerése kapcsán. Mindez a háromoldalú fórumok (USA-Kína-Afrika; EU-Kína-Afrika) gondolatának megfogalmazásához vezetett.

Úgy tűnik, hogy az amerikaiak Kína felemelkedése kapcsán mindig egy lépéssel európai társaik előtt járnak, az állandó bilaterális gazdasági fórumukat Kínával például már 2005-ben létrehozták, két évvel megelőzve Európát. Hasonló a helyzet az említett trilaterális párbeszédekkel is, az Egyesült Államok ugyanis már 2006–2007-ben életre hívott Kínával és a fekete kontinens képviselőivel egy háromfordulós tárgyalássorozatot, melyen olyan lényeges területeket vitattak meg, mint a globalizáció, a fenntartható fejlődés, az élelmiszerbiztonság és a klímaváltozás afrikai vonzatai. A legtöbb területen, például a „jó kormányzás” módját illetve formáját illetően, nem tudtak dűlőre jutni a felek. A kevés kézzelfogható eredmény ellenére azonban a tárgyalássorozat több pozitívumot is fel tudott mutatni. A legfontosabb, hogy előremutató, stratégiai fórum jött létre, ahol mindhárom fél szakértői nyíltan, konstruktívan álltak hozzá lényeges problémakörök kiveséséhez, a későbbi megoldást előkészítve. A tanácskozások résztvevői a problémák fejtegetésén túl a lehetséges együttműködési területeket is elkezdték feltérképezni. Különösen pozitív vonása volt még a dialógusnak, hogy minden kérdéskört elsősorban Afrika, és a fenntartható fejlődés szemszögéből közelítettek meg. A felek egyetértettek abban, hogy folytatni kell a tárgyalásokat, melyeket aztán közös cselekvési programoknak kell követniük (Council on Foreign Relations 2007).

Az Európai Unió fáziskésését jelzi, hogy bár a trilaterális fórum létesítésének gondolata már évekkal ezelőtt megfogalmazódott, máig (2009 szeptembere) nem léptek a tettek mezejére, egy marginálisnak nevezhető svéd kezdeményezést leszámítva (MARKLUND, ODQVIST 2008). Először 2007-ben LOUIS MICHEL fejlesztési és humanitárius segélyezési biztos javasolta azt, hogy hozzanak létre egy EU-Kína-Afrika platformot. 2008-ban pedig egy portugál európai parlamenti (EP) képviselő, ANA MARIA GOMES készített átfogó jelentést Kína Afrika-politikájáról, melyet a Fejlesztési Bizottság túlnyomó többséggel el is fogadott. A jelentés objektíven, a pozitív és a negatív vonásokat egyaránt kiemelve mutatja be Kína afri-

kai jelenlétének hatásait, sok területen konstruktív javaslatokat is tesz a fennálló problematikus kérdéskörök kezelésére. Akadnak azonban meglátásom szerint olyan részek is, melyek némileg ellentmondásosak. A jelentés megfogalmazza (9. pont), hogy nem üdvös, ha az EU nyugati példákat, modelleket próbál Kínára erőltetni, majd később (20. pont) egy nemzetközi együttműködés keretében attól a Kínától (is) elvárná az afrikai országokban a plurális, független média megteremtését, amely maga is meglehetősen szűkében van az ilyen rendszernek. A jelentés mindazonáltal rendkívül biztató első jele annak, hogy az Európai Unió is ébredezik. Több fontos területen ésszerű, előremutató javaslatokat fogalmaz meg a kialakítandó uniós politikákat illetően, illetve felhívja a figyelmet ezek összehangolásának szükségességére. Ennek hiánya ugyanis az EU egyik legnagyobb hátránya Kínával szemben, melynek láthattuk, mennyire koherensen összerakott Afrika-stratégiája van – igaz, az sem tökéletes. A körvonalazódó európai részpolitikák a következők: fenntartható fejlődés, energia és természeti erőforrások, kereskedelem, beruházások, infrastruktúra, környezetvédelem, jó kormányzás és emberi jogok valamint a béke és biztonság. Remélhetőleg a közeljövőben az EU is határozottabban fog fellépni ebben a napról napra egyre fontosabb kérdésben.

VI. KONKLÚZIÓ, ÖSSZEGZÉS

Kutatásomból kiderül, hogy Kína nyilvánvaló hibái ellenére is a 2000-től 2009-ig terjedő időszakban jelentős eredményeket ért el Afrika-politikájának megvalósítása során. Szinte az összes afrikai országban megjelentek a kínai beruházók, bár a legnagyobb tőkefelvívók továbbra is a nyersanyagokban, főleg az olajban gazdag államok. A beruházások ugyanakkor, a nyugati tevékenységgel ellentétben, mely szinte kizárólag a kitermelőszektorra koncentrálódik, a legkülönbözőbb területeken valósultak meg a halászáttól és mezőgazdaságtól kezdve a bányászatot át az infrastruktúráig és turizmusig. A kereskedelem Kína és Afrika között kirobbanó dinamikával bővül, számításaim szerint 2008-ban Kína megegyező volumenben kereskedett Afrikával, mint két jelentős BRIC-országgal, Indiával és Oroszországgal együttvéve. Ha a jelenlegi trendek folytatódnak, Kína 2010-ben vagy 2011-ben átveheti az Egyesült Államok pozícióját, mint a fekete kontinens első számú kereskedelmi partnere. Diplomáciai területen is jelentős sikereket könyvelhet el a távol-keleti óriás, afrikai szövetségeseinek szélesedő sorait jelzik a 2004 óta állandó magas rangú vizitek, a 2006-os pekingi FOCAC-csúcson való elsőpró afrikai részvétel, valamint a segélypolitika összegeinek emelkedése. Vitathatatlan, hogy 2009-ben Kína az egyik meghatározó gazdasági és politikai partnere az afrikai országoknak, szerepe pedig napról-napra növekszik.

A téma új keletűsége miatt annak feldolgozottsága közel sem teljes még, így természetesen a kutatási kérdéseimre sem sikerülhetett minden esetben kielégítő választ kapnom. Ám ami egyik oldalon a kutatás hátráltatója, az érem másik oldalán az előnye, hiszen Kína alkalmazkodó és mélyülő Afrika-politikája és a nyugati döntéshozók formálódó válaszpolitikája egyúttal roppant nagy aktualitással ruházta fel a tanulmányt. A világ jövőjét nagymértékben meghatározó kérdés-körben végzett munka egyetlen perce sem hiábavaló. Vegyük tehát sorra ismét a kutatási kérdéseket!

- 1) Ha a következő évtizedekben nem csökken Kína gazdasági növekedésének az üteme, úgy az milyen energetikai, politikai kihívásokat jelent saját maga és a Föld számára? Hogyan alakul át Kína energiaforrásainak a szerkezeti összetétele?

Kína energia-infrastruktúrája még mindig jóval fejletlenebb a nyugati államokénál. Az összes energiafelhasználás túlnyomó többségét még mindig a kőszén adja, a világ legnagyobb szénfogyasztójává téve Kínát. A kőolaj aránya növekszik az energiatortában, bár ez még mindig csak 10%-os részt jelent. A Középső Birodalom azonban már ezzel is az Egyesült Államok mögött a világ második kőolaj-felhasználója és importőre is egyben. Nagy hiba lenne azonban Kína esetében csak a pillanatszerűen kiragadott, jelenlegi adatokra támaszkodni, a trendek alakulása ugyanis sokkal többet vetíthet elénk. Az import- és exportadatokból kitűnik, hogy míg Kína szénexportja évről évre zsugorodik, addig kőolajimportja dinamikusan nő. A számok nemcsak azt árulják el, hogy rohamosan nő Kína belső energiafelhasználása, hanem azt is, hogy a kőolaj (és földgáz) aránya folyamatosan nő az összfelhasználáson belül. Emellett a szénfelhasználás abszolút értéke is emelkedik, csak kisebb ütemben, ezt támasztja alá a csökkenő export is. Kína mindazonáltal kedvezőbb helyzetben is lehet a Nyugathoz képest, ha nem az energiainfrastruktúra kiépítésének nyugati, klasszikus modelljét követné, hanem a lehetőségekhez mérten „átugraná” az olaj- és gázalapú rendszereket a zöldenergia átfogóbb támogatásával. Már csak azért is üdvös lenne ilyen politikát folytatni, mert már Kína is aláírta a Kiotoi Egyezményt. Az előrejelzések szerint valamikor 2015 és 2025 között Kína utol fogja érni az USA-t mind általános kőolaj-felhasználásban, mind az importban, ez pedig egyúttal a világ legnagyobb CO₂-kibocsátójává is „emelné” a távol-keleti óriást. Bár a hivatalos politikai irányzatok egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a megújuló energiaforrásokra és a hatékonyabb, környezetkímélő eljárások bevezetésére, ezeknek egyelőre nem sok látszata van, és Kínának az afrikai olajért folytatott vadászata sem azt támasztja alá, hogy rövid vagy középtávon a fosszilis energiaforrásoktól történő váltásra összpontosítana. Ez potenciális konfliktusforrás lehet a közeljövőben Nyugat és Kelet között.

- 2) Igaz-e az a Kínával szemben gyakran elhangzó vád, hogy csak a nyersanyagokban gazdag afrikai országokban fektet be? Mi jellemző a kínai tőke földrajzi megoszlására Afrikán belül?

Igen is, meg nem is. Valóban, a kínai működő tőke volumenét tekintve főleg a nyersanyagokban, különösen pedig a kőolajban gazdag országokba (Szudán, Nigéria, Angola) irányult, a kereskedelem volumene is ezen országok relációjában a legszámottevőbb. A másik oldalról viszont azt látjuk, hogy a nyugati országoknál még drasztikusabb az eltolódás a bányászati szektor, és kőolajkereskedelem irányába. Kína ugyanakkor számos gazdasági szektorban aktív és egyre aktívabb Afrikában. Jelentős kínai beruházások és segélykölcsönökből megvalósuló projektek folynak a földrész már 49 államában. Utak, hidak, vasútvonalak, kikötők, távközlési hálózatok, kőolajvezetékek, kórházak, stadionok, ipari központok, bányák, gátak, gyárak épülnek, mezőgazdasági továbbképző központok, befektetési tanácsadó irodák nyílnak kínai pénzekből. A kínaiak lassan mindenütt jelen lesznek Afrikában, az élet szinte minden területén.

- 3) Hogyan fogadják az afrikai országok és az emberek Kínát, mint új befektetőt a fejlődő világból? Mennyire erős az afrikaiak tárgyalópozíciója, illetve Kína egyenlő partnerként kezeli-e őket?

A kép meglehetősen vegyes. Az eladósodott afrikai országoknak nem igazán van tárgyalási előnyük Kínával szemben, és ez különösen szembetűnő, ha elnyomó rezsimekről van szó (Egyenlítői Guinea, Zimbabwe), ahol nem elsősor-

ban az ország népének a gyarapodása a cél. Kínának természetesen van egységes Afrika-politikája, melyet először 2006-ban adtak közzé. Habár ez a politika nagy hangsúlyt fektet az afrikaiak egyenlő partnerként való kezelésének kommunikációjára, a gyakorlatban ez csak a magas szintű diplomáciai találkozások gyakoriságán figyelhető meg. Egyelőre kevés afrikai ország tud igazából profitálni a kínai jelenlétből, pedig a döntés a saját kezükben van (Botswana példája). Összefogással persze erősebb lehetne a tárgyalópozíciójuk, az Afrikai Unió, a legjelentősebb afrikai regionális tömörülés, azonban túlságosan vegyes összetételű a hathatós fellépéshez, nem mellesleg pedig Kína lekötelezettje, gondoljunk csak az Unió Addisz-Abeában Kína jóvoltából épülő ultramodern központjára.

- 4) Kína hivatalos Afrika-politikája mögött valóban létezik-e egy hátulról, a felső vezetés által irányított „inváziós stratégia”, mely azokat a nyugati pánikhangoztatásokat támasztja alá, miszerint Kína tervszerűen „hódítja meg” Afrikát? Hogyan működik Kína Afrika-politikája, vannak-e belső ellentmondásai?

Erre a kérdésre egyelőre szintén nem adható egyértelmű válasz. Legalábbis a kérdés azon vetületére, hogy a kínai gazdasági és politikai befolyásszerzés Afrikában mennyiben szolgálja a vezetés világpolitikai hatalomra való törekvését. Még pontosabban fogalmazva, hogy a kínai vezetésnek mennyire áll a későbbiekben szándékában, hogy afrikai befolyását a világpolitikai érdekei szolgálatában aknázza ki. Bár nem határolhatók élesen körül a kínai kormány hosszú távú céljai, annyi bizonyosnak látszik, hogy fontos szerepet szán Afrikának. Az, hogy milyen formában, hogy gazdasági gyarmatként, avagy valóban egyenrangú üzleti és politikai partnerként, csak a következő évtizedekben kristályosodhat ki. Azt is tényként kellene elfogadnunk nekünk, európaiaknak, hogy van mit tanulnunk Kínától (nem csak fordítva), például a segélyprojektek területén. Igaz, a kínai rendszer sem tökéletes, de egyelőre működik.

- 5) A nyugati hatalmak attitűdjének feltérképezése: lehet-e az egykori gyarmatosító nemzeteknek és a világ több pontján háborúzó USA-nak morális alapon beleszólása Kína afrikai jelenlétébe?

Írás közben realizálódott bennem, hogy ez a kérdés meglehetősen költői. Teljesen mindegy ugyanis, hogy erkölcsi alapon lehet-e, vagy nem, mert van beleszólása az USA-nak – és valamennyire Európának is – minden lényeges dologba, ami a világon történik. Mindazonáltal egyre inkább el kell fogadniuk a nyugati nagyhatalmaknak, hogy Kína egyre több ügyben egyszerűen megteheti, hogy ne hallja meg a kritikákat vagy fenyegetéseket. Ha az Egyesült Államokra azt mondják, hogy azt tesz a világban, amit csak akar, akkor ez egyre inkább igaz lesz Kínára is. 4-5 véres évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy Dárfúrban Kína közbenjárásával végre érdemi lépések történjenek a népirtás felszámolása felé. A nyugati államok tehát sokszor tehetetlenek Kínával szemben, amit alátámaszt az is, hogy az ENSZ egyszerűen nem tudta a dárfúri eseményeket hivatalosan népirtásnak nyilvánítani (kínai vétó), ekkor ugyanis az alapszabály szerint kötelező lett volna a beavatkozás. Az ENSZ álláspontja szerint tehát az imént tévesen használtam a „népirtás” kifejezést Dárfúrral kapcsolatban, viszont 300 000 ember megölését nem tudom másképpen látni. Az ilyen esetek, és még számos más környezetvédelmi, emberjogi, gazdasági aggály miatt vált egyre inkább égetőbbé egy olyan platform létrehozása, ahol az Afrikát érintő problémákról a kínaiak, az afrikaiak és a nyugatiak egy helyen tudnak tárgyalni és megoldásokat keresni. Ilyen irányba mutatnak az amerikai és 2008-tól az európai kezdeményezések is.

További kutatási területek megjelölése

Kína afrikai befolyásának folyamatos mélyülése, a szűkülő energiakészletek és a fenyegető ökológiai válság rákényszeríti a tudósokat és politikusokat, hogy a kutatások egyszerre folyjanak reaktív és proaktív irányokban. Szinte nincs már rá idő, hogy Kína valamennyi afrikai lépését fel lehessen mérni, értékelni, mert cselekedni kell. Az újfajta kutatásoknak véleményem szerint azt kell feltárniuk, hogy milyen lehetséges módok állhatnak fenn a Nyugat és a Kelet együttműködésére Afrikában. A Kína által is elfogadott egyetemes értékek védelmében rá kell bírni Kínát a be-nem-avatkozás politikájának részleges feladására, illetve a nyugati államoknak is következetesebbnek kell lenniük hangzatos elveik képviseletében olyan országokban, mint például Egyenlítői Guinea. A jövőbeli kutatásoknak továbbá meggyőződésem, hogy a zöldenergia köré kell épülniük, mert e nélkül már elképzelhetetlen a fenntartható fejlődés az USA és Kína számára is. A megújuló energia jelentősebb penetrációja esetén nagyobb tér jutna az afrikai államok fejlesztésére is, hiszen egyfelől az afrikai olaj nem a nyugati és a kínai gazdasági növekedést fűtené már, másrészt Afrika óriási napenergia-potenciálját kihasználva is profitálhat annyit a XXI. században, mint a kőolajból. Afrika fejlődése nem mellékesen hosszú távon minden gazdasági hatalom érdeke, csakúgy, mint az ökoszisztéma megőrzése. Ezekben a területeken kellene Kínának, az Egyesült Államoknak és az Európai Uniónak mihamarabb közös, de legalábbis hasonló nevezőre jutnia, például a trilaterális csúcspont szaporításán keresztül. A kutatásba, a politikák kialakításába széleskörűen be kell vonni mind a kínai, mind a nyugati, mind pedig az afrikai közigazgatásrétet, klímakutatókat, a politikai döntéshozókat és a megújuló energia szektorában tevékeny cégeket.

ZÁRSZÓ

„Hatalmas feladatunk van a XXI. század kezdetén. Még soha nem történt ehhez hasonló az egész közös emberi történelem során, de meg kell tennünk. Ez a feladat az, hogy partnerként vonjuk be a Föld legöregebb és legnagyobb nemzetét a bolygó összes ügye kapcsán.” – mondta NIRJ DEVA az ANA MARIA GOMES jelentéséről folytatott parlamenti vitán (Európai Parlament e-irattára 2008b). Bár némileg közhelynek hat, a számos hozzászólás közül mégis ezt találtam a leginkább értelmesnek. Távol álljon tőlem, hogy bíráljam az uniós politikusokat, de kevés hozzászólóról derült ki, hogy valóban otthon van napjaink egyik legfontosabb geopolitikai témakörében, vagy legalábbis átlátná Kína Afrika-politikájának jelentőségét. Úgy gondolom, NIRJ DEVA, a képek alapján az egyetlen nyilvánvalóan afrikai származású politikus, kijelentésével vázolta a XXI. század egyik, ha nem a legjelentősebb hatalmi kihívását.

Magam is osztom DEVA nézetét. Véleményem szerint a világ sorsát nagyban a BRIC-országok, közülük is elsősorban Kína és a nyugati hatalmak viszonya, illetve ezeknek a harmadik világban való találkozási fogja meghatározni. Egyik e-mail-jében POLONYI PÉTER Kína felemelkedése kapcsán így fogalmazott nekem: *„Maga már egy elég érdekes világkonstellációt fog megélni”*. Bárhogyan is legyen, az egyre súlyosbodó globális problémák, mint a klímaváltozás és az óceánok szintjének emelkedése, a népességnövekedés, a javak egyenlőtlen eloszlása és a nyersanyagok mennyiségének csökkenése, egyre inkább józanabb gondolkodásra kell, hogy ösztönözze kapitalista rendszerünk vezetőit. Hogy milyen irányba haladunk

tovább, hogy konfliktusok vagy inkább kompromisszumok fogják-e szegélyezni az utat, az nagyban a harmadik világon, így Afrikán is múlik. 2009-ben Afrika látszik a globalizáció azon színterének, ahol összecsapnak a főbb nyugati és keleti áramlatok hullámai. Egyelőre csak remélni lehet, hogy a „Nyugat” és a „Kelet” össze fog fogni, mégpedig nem Afrika további kifosztásáért, hanem annak fejlődéséért.

Végezetül szeretném hálásan megköszönni POLONYI PÉTERnek óriási segítségét, a témaválasztásban és a tanulmány logikai felépítésének kialakításában kulcsszerepe volt neki, csakúgy, mint DR. MAJOROS PÁLnak, akinek ugyancsak itt szeretném megköszönni nagyon értékes és építő jellegű kritikáit, javaslatait. Kettőjüknek ajánlom elsősorban a munkámat.

VII. FELHASZNÁLT IRODALOM

1. *Tanulmányok, statisztikák*

- BATES GILL, JAMES REILLY: The Center for Strategic and International Studies and the Massachusetts Institute of Technology: The Tenuous Hold of China Inc. in Africa, a The Washington Quarterly-ben, 2007, p. 40-51. http://www.twq.com/07summer/docs/07summer_gill_reilly.pdf
- BLÁZQUEZ-LIDOY, JORGE; RODRÍGUEZ, JAVIER; SANTISO, JAVIER: OECD Development Centre: Working Paper No. 252: Angel or devil? China's trade impact on Latin American emerging markets, a feltörekvő ázsiai szereplők fejlesztési hatásairól végzett kutatás, 2006. június, p. 10. <http://www.oecd.org/dataoecd/24/3/37054336.pdf>
- BODÓ TIBOR: A Kínai Népköztársaság tőkegazdálkodása és valutatartalékai; Budapesti Gazdasági Főiskola, Külkereskedelmi Főiskolai Kar; 2009. január.
- Central Intelligence Agency, The World Factbook: Kína, 2009. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>
- Council on Foreign Relations: The Brenthurst Foundation; Chinese Academy of Social Sciences; Leon H. Sullivan Foundation: Africa-China-U.S. Trilateral Dialogue, összefoglaló jelentés a találkozóról; 2007.09.11. http://www.cfr.org/content/publications/attachments/Trilateral_Report.pdf
- ENSZ: World Investment Report 2008, No. E.08.II.D.23, ISBN 978-92-1-112755-3, 2008, p.38, 44, 50
- Európai Parlament e-irattára 2008a: ANA MARIA GOMES jelentése: Report on China's policy and its effects on Africa, 2007/2255(INI), dosszié: DEVE/6/55005, 2008.03.28. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2008-0080+0+DOC+XML+Vo//EN&language=EN#top>
- 23/04/2008 - EP: non-legislative resolution <http://www.europarl.europa.eu/oeil/FindByProcnum.do?lang=en&procnum=INI/2007/2255>
- Európai Parlament e-irattára 2008b: ANA MARIA GOMES jelentéséről folytatott parlamenti vita jegyzőkönyve, 2007/2255(INI), 2008. 04. 22. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20080422+ITEM-016+DOC+XML+Vo//HU>
- Európai Tanács 2008: Council Conclusions on trilateral dialogue and cooperation between the European Union, China and Africa, 2008. 11. 10. http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/103901.pdf
- FOCAC: Action Plan (2007-2009), 2006. 11. 16. <http://www.fmprc.gov.cn/zflt/eng/zyzl/hywj/t280369.htm>

- GOLDSTEIN, ANDREA; PINAUD, NICOLAS; REISEN HELMUT; CHEN, XIAOBAO: The Rise of China and India - What's in it for Africa?, 2006, ISBN Number:92-64-02441-7. Gulf Publishing Co.,
World Oil, Vol. 228, No.9 (2007 szeptembere);
PennWell Corporation, Oil & Gas Journal, Volume 104.47 (2006. 12. 18.)
Hong Kong Census and Statistics Department: a hongkongi működő tőke statisztikái 2007-ig. http://www.censtatd.gov.hk/hong_kong_statistics/statistical_tables/index.jsp?htmlTableID=050&excelID=&chartID=&tableID=050&ID=&subjectID=12
WANG, JIAN-YE: What drives China's Growing Role in Africa?, IMF Working Papers WPIEA2007211, 2007. augusztus. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2007/wp07211.pdf>
International Energy Agency: World Energy Outlook 2007 China and India Insights, 2007, ISBN: 978-92-64-02730-5
Kínai Külügyminisztérium: Kína Afrika-politikája, 2006. 01. 12. <http://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx/t230615.htm>
Kínai Nemzeti Statisztikai Hivatal: Statisztikai jelentés a Kínai Népköztársaság gazdasági és szociális fejlődéséről 2008-ban, 2009. 02. 26. http://www.stats.gov.cn/english/newsandcomingevents/t20090226_402540784.htm
Kínai Valutakezelő Hivatal: 2009 havi statisztikák a külföldi devizatartalékok állásáról. http://www.safe.gov.cn/model_safe_en/tjsj_en/tjsj_detail_en.jsp?ID=3030300000000000,18&id=4
KURLANTZICK, JOSHUA: Beijing's Safari: China's Move into Africa and Its Implications for Aid, Development, and Governance, Carnegie Endowment For International Peace, 2006. november, p. 4. http://www.carnegieendowment.org/files/kurlantzick_outlook_africa2.pdf
MARKLUND, KLAS; ODQVIST, KARIN: Perspectives on Africa Today: A Swedish-Chinese-African Dialogue. Institute for Security and Development Policy and The Dag Hammarskjöld Foundation (Stockholm, Uppsala), 2008. 02. 15. <http://www.isdp.eu/files/publications/cr/08/Marklundo804.pdf>
MICHALSKI, WOLFGANG; MILLER, RIEL; STEVENS, BARRIE; OECD-tanulmány: China in the 21st century – Long-term global implications, 1996, ISBN 92-64-14924-4
OPEC Titkárság: World Oil Outlook 2008, 2008 ISBN 978-3-200-01253-0
OECD country statistical profiles 2008, kínai népesedési adatok. <http://stats.oecd.org/wbos/viewhtml.aspx?queryname=488&querytype=view&lang=en>
OECD Investment Policy Reviews: China, ISBN 978-92-64-05366-3, 2008, p.106-119. <http://www.oecd.org/dataoecd/25/11/41792683.pdf>
SLEIGH, ANDREW et al.: China spreads its wings - Chinese companies go global, 2005, p. 6. <http://www.accenture.com/NR/rdonlyres/6A4C9C07-8C84-4287-9417-203DF3E6A3D1/o/Chinaspreadsitswings.pdf>
Transparency International: Megvesztegetési index 2008 - Bribe Payers Index 2008. http://www.transparency.org/news_room/in_focus/2008/bpi_2008
UNCTAD: Handbook of statistics 2008, 2008, ISBN: 978-92-1-012069-2
U.S. Census Bureau: Az Egyesült Államok afrikai külkereskedelmi statisztikái, 2009. <http://www.census.gov/foreign-trade/balance/co013.html#2009>
World Trade Organization: Trade Policy Review of China, 2006, WT/TPR/G/161, 2006.03.17., Dokumentum iktatási száma: 06-1212.
World Trade Organization, Titkárság: Trade Policy Review of China, 2008, WT/TPR/S/199/Rev.1, 2008.08.12., Dokumentum iktatási száma: 08-3803.

2. Újságcikkek, könyvek

- AMOSU, AKWE; Foreign Policy in Focus: China in Africa: It's (Still) the Governance, Stupid 2007. 03. 09. <http://www.fpif.org/fpiftxt/4068>
- BARBOZA, DAVID; New York Times: China Seeks Known Brands to Go Global, 2005. 06. 30. <http://www.globalpolicy.org/globaliz/econ/2005/0630chinaglobal.htm>
- BATSON, ANDREW; WILSON, ALEX; CAREW, RICK: Beijing Reserves Could Fuel Natural Resources Deals. The Wall Street Journal, 2009. 02. 18. http://online.wsj.com/article/SB123495580036609781.html?mod=yahoo_hs&ru=yahoo és <http://www.gata.org/node/7182>
- BBC News, 2005: Chinese firm abandons Unocal bid, 2005. 08. 02. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/4738939.stm>
- BEHAR, RICHARD: China Storms Africa, Fast Company: Special Report, 2008. 06. 01. <http://www.fastcompany.com/magazine/126/special-report-china-in-africa.html?page=0%2C1>
- BLENFORD, ADAM; BBC News: China in Africa: Developing ties, 2007. 11. 26. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/7086777.stm#text>
- BusinessWeek: China Investment Corp.Ltd. cégfókusz, 2009. <http://investing.businessweek.com/research/stocks/private/snapshot.asp?privcapId=38951295>
- Canadian Broadcasting Centre: China overtakes Italy with revised GDP figures, 2006. 01. 03. <http://www.cbc.ca/money/story/2006/01/03/china-060103.html>
- CHEN, KATE: The Free Library: Research Report on the Global and Chinese Oil and Gas Exploration Industry, 2009. 04. 08. <http://www.thefreelibrary.com/Research+Report+on+the+Global+and+Chinese+Oil+and+Gas+Exploration...-a01073945136>
- China Daily: China to be world's largest economy in 2025, 2008. 03. 05. http://www.chinadaily.com.cn/china/2008-03/05/content_6510506.htm
- CRYSTALS, FRANCIS J.: Chinese Investment in Africa, 2009. 04. 13. <http://francisjcrystals.blogspot.com/2009/04/chinese-investment-in-africa.html>
- DENG SHASHA; XINHUA: Chinese-African trade volume hits all time high to reach \$106.8 bln, 2009. 01. 19. http://news.xinhuanet.com/english/2009-01/19/content_10684845.htm
- FISHMAN, TED C.: Kína Zrt., Gondolat, 2008, ISBN 9789636931452
- HAMLIN, KEVIN; LI YANPING; BLOOMBERG: China reserves rise to record US\$1.9 trillion, 2008. 10. 15. <http://www.chinapost.com.tw/china/business/2008/10/15/178767/China-reserves.htm>
- HANSON, STEPHANIE; az Amerikai Egyesült Államok Külügyi Tanácsától; China, Africa, and Oil, 2008. 06. 06. <http://www.cfr.org/publication/9557/#2>
- HARSCH, ERNEST: Big leap in China-Africa ties, 2007. január. <http://www.un.org/ecosocdev/geninfo/afrec/vol20no4/204-china-africa-ties.html>
- HE WENPING; Beijing Review: Partners in Development, 2006. <http://www.bjreview.cn/EN/06-44-e/sp-1.htm>
- HEWITT, JULIAN: Africa's New Colonialists?, 2008. 04. 05. <http://www.julianhewitt.com/tag/icbc/>
- HILSUM, LINDSEY; Granta magazin: Afrika nagy barátja: Kína, 2005. <http://www.metazin.hu/node/382>
- HIRN, WOLFGANG; HVG Kiadói Zrt.: Kína – A nagy falat, 2006, ISBN 9789637525483

- Index, 2009a: (MTI) Kína már a második félévben gyorsulhat, 2009. 04. 07. http://index.hu/gazdasag/blog/2009/04/07/kina_mar_a_masodik_felevben_gyorsulhat/
- Index, 2009b: (MTI) Újra növekszik a kínai feldolgozóipar, 2009. 04. 02. http://index.hu/gazdasag/blog/2009/04/02/ujra_novekszik_a_kinai_feldolgozoipar/
- Index, 2009c: A világ három legnagyobb bankja kínai, 2009. 03. 25. http://index.hu/gazdasag/vilag/2009/03/25/a_vilag_harom_legnagyobb_bankja_kinai/
- Index 2009d: (MTI) Békenyilatkozat Szudánban, 2009. 02. 16. http://index.hu/kulfold/hirek/2009/02/16/bekenyilatkozat_szudanban/
- JÄGER, MARKUS; Deutsche Bank Research: BRIC outward FDI - the dragon will outpace the jaguar, the tiger and the bear, 2009. 02. 09. http://www.dbresearch.de/PROD/DBR_INTERNET_EN-PROD/PROD000000000237372.pdf
- Kínai Nemzeti Fejlesztési és Reform Bizottság: 11. ötéves terv, MA KAI miniszter beszéde, 2006. 03. 19. http://www.gov.cn/english/2006-03/23/content_234832.htm és http://www.chinalawblog.com/2009/01/the_latest_on_foreign_direct_i.html
- Kínai Nemzeti Statisztikai Hivatal: Bejelentés a végleges, hitelesített 2007-es GDP-ről, 2009. 01. 14. http://www.stats.gov.cn/english/newsandcomingevents/t20090116_402533093.htm
- KRAJJCZÁR GYULA; Népszabadság: Peking mesebeli Afrikája, 2006. 11. 06. <http://www.nol.hu/archivum/archiv-423211>
- Luft 2005a: GAL LUFT; Institute for the Analysis of Global Security: Fueling the dragon: China's race into the oil market, 2005. <http://www.iags.org/china.htm>
- MACARTNEY, JANE; Times Online: China now world's third-largest economy, 2009. 01. 14. <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/asia/article5514156.ece>
- MAJOROS PÁL: Kína szerepe a magyar külgazdasági stratégiában, EU Working Papers: a Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Főiskolai Karának szakmai folyóirata, XI. évfolyam, 3. szám, 2008.
- MILES, TOM; Reuters: China's trillion dollar surplus, 2009. 03. 04. <http://mineweb.com/mineweb/view/mineweb/en/page67?oid=79609&sn=Detail>
- MONTESQUIOU, ALFRED DE; StarNewsOnline: China's Hu urges Sudan to step up peace effort, 2007. 02. 03. <http://www.starnewsonline.com/apps/pbcs.dll/article?AID=/20070203/NEWS/702030347/-1/State>
- Neue Zürcher Zeitung, 2008a: China soll bis 2015 die USA überholen - Warnung der OECD vor Protektionismus, 2008. 03. 26. http://www.nzz.ch/nachrichten/wirtschaft/aktuell/china_soll_bis_2015_die_usa_ueberholen_1.695049.html
- Origo: (MTI) Hihetetlen számok a kínai autópiacról, 2009. 04. 08. <http://www.origo.hu/uzletinegyed/valsag/20090408-kinaban-rekordot-donthet-az-autoipar.html>
- Pacific News Service, New America Media: China's 2005 GDP Surpasses France, UK, 2006. 01. 27. http://news.newamericamedia.org/news/view_article.html?article_id=542c7d11c5acd8ada924a441b257a69c
- People's Daily, 2008: Sino-African trade to top 100 billion USD in 2008, 2008. 12. 22. <http://english.peopledaily.com.cn/90001/90776/90884/6559789.html>
- People's Daily: „Going abroad” and how to make it happen, 2009. 04. 17. <http://english.people.com.cn/90001/90780/91344/6639594.html>
- POLONYI PÉTER: Diák voltam Pekingben, Gondolat, 1982, ISBN 9632812166
- POLONYI PÉTER: Kína rövid története, Corvina, 2008, ISBN 9789631357189
- Privátbankár (MTI): Bevásárolt Afrikában az ICBC kínai bank, 2007. 10. 25. <http://www.privatbankar.hu/html/cikk/friss.php?hir=52083>

- SCHIFFERES, STEVE; BBC News: China's trillion dollar surplus, 2006. 11. 02. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/6106280.stm>
- SHINN, H. DAVID; Center for Strategic & International Studies: Africa, China, the United States, and Oil, 2007. <http://forums.csis.org/africa/?p=34>
- TAYLOR, IAN: China and Africa, Engagement and Compromise, 2006, Routledge – London, p. 1-6.
- Transindex: (MTI) Beruházási offenzíva - Ázsiai nyomulás: Kína és India tavaly 38 milliárdot fektetett be külföldön, 2007. 03. 27. <http://penz.transindex.ro/?cikk=5383>
- TURNER, MARK; ENSZ: Population of India forecast to overtake China's by 2030, 2005. 02. 25. <http://www.indiadaily.com/editorial/1710.asp>
- GOZNER GERTRUD: Tömegnyomor. <http://eletmod.transindex.ro/?cikk=2689>
- University of Alberta – China Institute: China's Sinopec provokes conservation uproar in Gabon, 2006. 09. 28. <http://www.uofaweb.ualberta.ca/chinainstitute/nav03.cfm?nav03=51093&nav02=43782&nav01=43092>
- Világ gazdaság, 2008a: Kína 2019-re az élre kerül, 2008. 12. 23. <http://vg.hu/index.php?apps=cikk&cikk=254083>
- Világ gazdaság, 2008b: Csökkenő kínai szénexport, 2008. 03. 01. <http://www.vg.hu/index.php?apps=cikk&cikk=213569>
- Világ gazdaság, 2008c: (MTI) Megugrott a kínai kőolajimport, 2008. 06. 12. <http://www.vg.hu/index.php?apps=cikk&cikk=226907>
- Xinhua: Full text of China's 2008 statistical communiqué of economic, social development, 2009. 02. 27. http://news.xinhuanet.com/english/2009-02/27/content_10908292_5.htm
- YUE JIANYONG: Békés felemelkedés - realitás vagy vágyálom?; a KülVilág hasábjain Polonyi Péter fordításában, III. évfolyam, 2006/3-4., p.64-69
- ZWEIG, DAVID, BI JIANHAI; Foreign Affairs magazin: China's Global Hunt for Energy, 2005. szeptember-október. <http://www.foreignaffairs.com/articles/61017/david-zweig-and-bi-jianhai/chinas-global-hunt-for-energy>
- BAJUSZ PÉTER: Diadalmenet Kínában: lepipálták az amerikaiakat. 2009. július 9., http://www.penzcentrum.hu/cikk/1018810/1/diadalmenet_kinaban_lepipaltak_az_amerikaiakat

3. Videóanyagok

- Modern korunk változatossá teszi a felhasznált irodalmi műfajokat. Az alábbi videóanyagok szintén nagyban hozzájárultak a téma megértéséhez.
- A harmadik Orwell Díj átadásán beszél LINDSEY HILSUM Kína afrikai szerepéről, Sunday Times Oxford Literary Festival 2009. <http://www.youtube.com/watch?v=G1XivUHYR8S>
- A Voice of America TV 2009-es műsora HU JINTAO afrikai látogatásainak apropóján, egyes észrevételeket a tanulmány írásához is felhasználtam: <http://www.youtube.com/watch?v=1ygmhwbc4MA>
- Interjú ANGUS MADDISONnal, a Chinese Economic Performance in the Long Run című könyv szerzőjével: http://www.oecd.org/document/11/0,3343,en_33873108_36016481_40277515_1_1_1_1,00.html
- RIZ KHAN interaktív show-ja Kína afrikai térnyeréséről: <http://www.youtube.com/watch?v=QLUvS6kmdIQ> és <http://www.youtube.com/watch?v=qzDBkZfQnck&feature=related>
- UWE WISSENBACH beszél: <http://www.mefedia.com/entry/uwe-wissenbach-on-the-eu-approach-to-chinas-emergence-in-africa/10467834>

DR. ENGELBERTH ISTVÁN*
„Chinafrica”? – Afrika a XXI. század küszöbén
„A legmohóbb kapitalisták ma Kínából érkeznek!”

“CHINAFRICA”? – AFRICA AT THE BEGINNING OF THE 21ST CENTURY
“THE GREEDY CAPITALISTS TODAY COME FROM CHINA!”

In the last decade, China won the black continent for itself. Its booming economy strives for raw materials and minerals – particularly oil – from Africa. Chinese companies are to invest in African energy projects, especially in infant markets. Their activities are subsidized by Chinese government, With its new Africa policy Beijing interferes in the geo-strategic balance of power. China is building a new force on the black continent with its business policy, partnerships and its humanitarian help throughout Africa.

The U.S. and Europe are both upset – they foresee their own commercial risks. China's penetration is successful, and by now China has become one of Africa's second largest trading partner right after the United States and preceding the former colonial powers; France and Great Britain. The Chinese influence is strong in sub-Saharan Africa, which Europe as an influential economic factor would probably lose in the future.

A gyarmati rendszer felbomlása után sokan jósltak gyors fellendülést az afrikai földrésznek. Ehelyett olyan évtizedek következtek, amelyek során az afrikaiak egyre szegényebbek lettek és a földrész méltán viselte a „legszegényebb kontinens” elnevezést.

Ám a kilencvenes évek közepétől gyors gazdasági növekedés indult meg, amit sokan „jelentős fordulópontként” értékelnek Afrika történetében. Az elmúlt tíz évben a gazdaság átlagosan évi több mint 5,4%-kal növekedett (2007-ben 5,8%-kal), ütemesebben, mint a gyarmati rendszer felbomlása után bármikor a földrészen, majdnem olyan gyorsan, mint a világ gazdasága összesen, és gyorsabban, mint a gazdag országoké. A Szaharától délre erőteljesebb a bővülés, mint a kontinens északi – hagyományosan gazdagabbnak tekintett – arab részén. Ha a fellendülés tartós marad – amit számos előrejelző valószínűsít –, akkor a szubszaharai Afrika válhat az elkövetkező évtized feltörekvő piacává, és a világ hamarosan az afrikai „oroszlánokról” beszélhet majd, úgy, mint a nyolcvanas években az ázsiai „tigrisekről”.

A GAZDASÁGI FEJLŐDÉS ALAPJAI

A gazdasági fejlődés felgyorsulását számos tényező okozta az elmúlt években.

1. A nyersanyag- és energiaárak jelentős emelkedése – a korábban perifériálisnak tekintett – afrikai nyersanyagtartalmú kitermelése iránt érdeklődést teremtett. A profit reménye „emészhetővé” tette a befektetők számára a kontinens megannyi problémáját: a belső konfliktusokat, a zord természeti viszonyokat. A potenciálok felismerésével a nagyhatalmak versenyfutása kezdődött meg az afrikai országok „újragyarmatosításáért”, így mára Afrika az egyik legfontosabb stratégiai területté vált. A tét nem kicsi, hiszen az erőforrások birtoklása stratégiai kérdés, a

* BGF Pénzügyi és Számviteli Kar Salgótarjáni Intézete, Közgazdasági és Társadalomtudományi Intézeti Tanszék, intézetigazgató helyettes, főiskolai docens.

erőviszonyokat. (Például a világ olajkészletének kb. 10%-a található Afrikában. A becslések szerint a következő 20 évben duplájára is nőhet a kontinensen a „fekete arany” kitermelt mennyisége, miközben más térségekben már ma is komoly gondot okoz az ellátás. Az olajon kívül a kontinens közismerten gazdag egy sor más ásványkincsben, így rézben, vasércben, földgázban is, s ezeknek nagy része még feltáratlanul pihen a föld mélyén!)

2. A fellendülésben jelentős szerepe van az ázsiai nagyhatalmak látványos fejlődésének is. Kína és India gyors növekedése alapvetően függ attól, hogy ehhez megfelelő mennyiségű nyersanyagot és energiaforrást tudjanak beszerezni. Elsősorban a szédületesen emelkedő kínai nyersanyagszükséglet gondoskodik arról, hogy az afrikaiak több pénzt kapjanak az exportért, mint korábban. (A kínai kereslet már önmagában felhajtotta a piaci árakat!) Ehhez járul hozzá az, hogy a Kína igyekszik hosszú távon, szerződéses rendszerben – az afrikaiak számára így kiszámíthatóan – biztosítani magának a nyersanyagokat.
3. Fontos tényező, hogy a kontinens gazdaságilag is nyitottabb lett, mint volt. Az ún. CPIA-együttható – amely egy ország gazdasági keretfeltételeinek különböző mutatóit foglalja magában – jobb értékeket mutat ma a régióban, mint az ezredfordulón. Az afrikai országok nagy részében azon engedélyek száma, amelyek egy vállalat alapításához vagy akár egy gép importálásához szükségesek, drasztikusan csökkentek. A béreket, az árakat és a valutaárfolyamokat, amelyekről korábban a bürokraták döntöttek, ma már sok helyen a piac szabályozza. [5]
4. Az új évezred változást hozott, és Fekete-Afrika ma békésebb, mint az utóbbi negyven évben bármikor. Ahol béke uralkodik és szabadok az emberek, ott a világon mindenhol ugyanaz történik: találékony vállalkozók és befektetők kihasználják a lehetőségeket – és gyarapítják az egész társadalom jólétét. A svéd Uppsala Egyetem adatai szerint a háborúk és polgárháborúk száma Afrikában 1991 és 2006 között megfeleződött, kilencre. 2000 óta – Etiópia szomáliai beavatkozását leszámítva – nem dúlnak államok közti háborúk. Enyhült az összecsapások súlyossága is, becslések szerint 1999-ben 100 ezren veszítették életüket közvetlenül a harcok miatt, 2005-ben kevesebb, mint négyszázan. A határokat átlépő menekültek száma is csökkent: 1994-ben még majdnem 7 millióan éltek hazájukon kívül, 2007-ben már csak 2,5 millióan. De a kontinens nem csupán békésebb, liberálisabb is lett. A Freedom House Index – amely a világ összes országában a politikai szabadságot méri – a Szaharától délre fekvő területen az elmúlt tíz évben jelentősen javult.

Természetesen számos tényező nehezíti napjainkban is a fekete földrész gazdasági felzárkózását a fejlett térségekhez. A kontinens ipari termelése 1980 óta mindössze évi 6%-kal gyarapodott, ami kevesebb, mint a fele az ázsiai országok ütemének. Az egy főre jutó jövedelem 1960 és 2005 között mindössze 25%-kal emelkedett, és Fekete-Afrika 750 millió lakosságának fele ma is a szegénységi küszöb alatti, azaz napi 1 dollárnál kevesebb jövedelemből kénytelen megélni. Továbbra is magas az analfabéták, képzetlene aránya, és a kontinens nagy része még napjainkban is a „technológiai sivatag” jelzővel illethető.

Afrika kereskedelmi forgalmának alig 10%-át adja a kontinens országai közti árucseré, aminek legfőbb oka, hogy még a XXI. század küszöbén is mindenütt többnyire hasonló termékeket – azaz nyersanyagokat és nem iparcikkeket – állítanak elő. Nehezíti az előrelépést a fejletlen infrastruktúra is. Jórészt a gyarmati korban épültek a vasutak és a közutak, amelyek elsősorban a bányákat és a mezőgazdasági területeket kötik össze a kikötőkkel. Nem ösztönöz az árutermelésre az sem, hogy a kontinens tengertől elzárt országában a fuvar költség átlagosan a teljes export értékének 32%-

át teszi ki, ami négyszerese más fejlődő régiókének. Nehezíti a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok fejlődését a piac széttöredezettsége, az egyenetlen településszerkezet, az áthatolhatatlan lakatlan területek nagy aránya, a városiasodás alacsony foka. Bár Fekete-Afrika népessége az 1960-as évek óta megháromszorozódott, a lakosság vásárlóereje még igen messze van attól a szinttől, hogy vonzó legyen a külföldi befektetők számára. [10]

A BEFEKTETŐK ELSŐSORBAN KÍNÁBÓL ÉRKEZNEK

Afrika gazdasági meghódításában Kína lépett a leggyorsabban, napjainkban már 50 országban közel 800 vállalattal van jelen, és 40 állammal van kétoldalú kereskedelmi szerződése. A kínai közvetlen tőkebefektetések mértéke megközelíti a 7 Mrd USD-t.

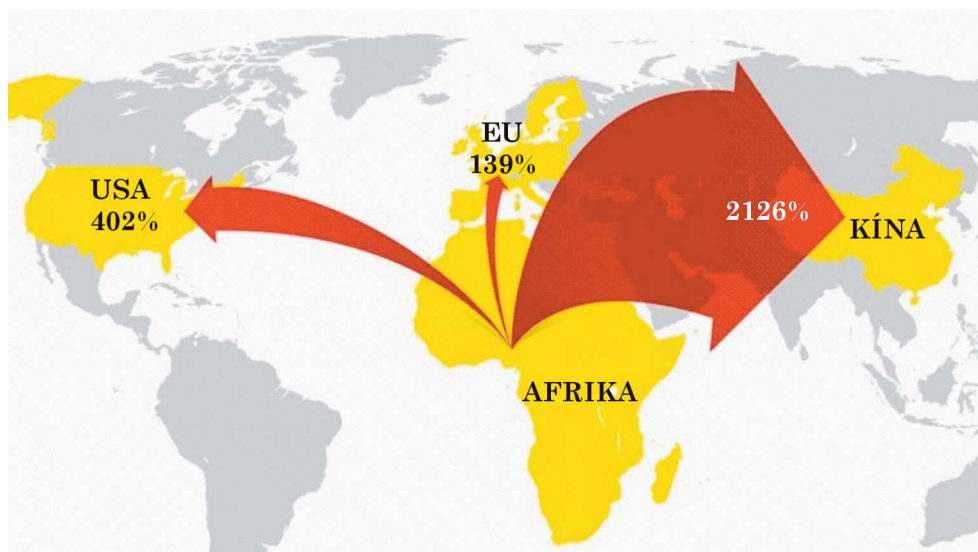
Afrika kereskedelmi forgalmának több mint 10%-át folytatta 2006-ban Kínával, amivel az ázsiai állam egyelőre jócskán lemarad az USA mögött. Ami látványos, az a kínai részesedés nagyon gyors emelkedése. Kína Afrikával való összes kereskedelme 2007-ban elérte az 73 Mrd USD-t, amivel már a kontinens 2. legnagyobb kereskedelmi partnerének számít – megelőzve az egykori gyarmattartó Franciaországot, és Nagy-Britanniát [2]. Ez 2010-re elérheti a 100 Mrd USD-t is. 2010-re a távol-keleti ország lehet a nyersanyagok piacán Afrika első számú befektetője, megelőzve az USA-t, s jócskán hagyva a későn eszmélő Európát is.

A gyors gazdasági – az elmúlt két évtizedben átlagosan 9%-os – fejlődésnek köszönhetően napjainkra Kína a világ második legnagyobb olajimportőre lett. Pótlólagos igényeinek kielégítésére új szabad termelőkapacitásokat keresett. 2008-ban szükségletének több mint egyharmadát fedezte afrikai forrásokból, és 27 főbb olaj- és gázipari projektben vesz részt a kontinensen, főleg Nigériában, Szudánban, Angolában és Kongóban, valamint növekednek a kínai befektetések Egyenlítői-Guineában, Gabonban, Zambiában, Algériában, Dél-Afrikában és Csádban. Szudán kőolajexportjának nagyobb része Kínába irányul, ráadásul az állami tulajdonú China National Petroleum Corporation tulajdonában van a Greater Nile Petroleum Operating Corporation 40%-a, mely a szudáni olajmezőket felügyeli.

A gyorsan fejlődő Kína számára létkérdés az energiaszükségletek folyamatos és biztonságos biztosítása. A kőolajat valósággal szomjazza a kínai gazdaság. Miközben 2006-ban a kínai olajfogyasztás 3,5 millió hordó volt naponta, ez 2030-ra elérheti a 13,1 millió hordót. (Háromszoros növekedés!) A világ 2. legnagyobb olajimportőr keleti hatalomnak egyszerűen kézenfekvő forrása lehet Afrika. A Közel-Keletre instabil térségként tekint Peking, miközben regionális olajszállítóját – Iránt –, mint szövetségesét folyamatosan védi az ENSZ szankcióival szemben. A 2001. szeptember 11-i mélynyel, illetve az ezt követő események („nyugati beavatkozások” Irakban, Afganisztánban) tovább erősítették azt a kínai félelmet, hogy a Közel-Kelet instabil régió, a gazdasági kapcsolatok folyamatosága nem biztosított hosszú távon. A másik jelentős, olajban gazdag régió Latin-Amerika, itt azonban az USA érdekei érvényesülnek, illetve a kitermelt olaj döntő része is Észak-Amerikába áramlik. A viszonylag közeli – szintén jelentős olajtermelő – Oroszország pedig (akár csak az USA) Kína potenciális globális ellenfele lehet a jövőben. Az előbbiekből leszűrhető az a következtetés, hogy Kína afrikai térnyerését tulajdonképpen a versenytárs nagyhatalmak ösztönözték, és Peking csak józan válaszokat adott lépéseivel a globális sakktáblán.

Mit jelent Kína számára Afrika elsősorban? A kínai Kereskedelmi Minisztérium Afrikát fontos fejlődő régiónak tekinti, gazdag nyersanyagforrásokkal, olcsó munkaerővel és potenciális piacnak 900 millió fogyasztóval, amelyekkel egy ideális expan-

ziós területe a gyorsan fejlődő távol-keleti hatalomnak. [13] A legutóbbi időkben már az is szóba került, hogy kínai befektetők Afrikában vásároljanak termőföldeket, hogy ily módon is biztosítsák a Föld legnépesebb országának élelmiszerellátását. Sőt, arra is született elemzés, hogy a kínai népességfőlölség levezetésének terepe lehet Afrika a jövőben!

1. ábra

Az afrikai nyersanyagexport növekedése 1998 és 2006 között [1]

A kínaiak afrikai sikere stratégiájukból is fakad, ők ugyanis közösségi oldalról, segítségnyújtással „támadnak”. Az elv egyszerű: az állami vállalatok hosszú távú szerződéseket kötnek a kormányokkal, ennek értelmében a bányavállalatok kitermelik nekik a nyersanyagot, ők pedig cserébe iskolákat, kórházakat, utakat vagy épp erőműveket építenek, de nagy gondot fordítanak (ezáltal saját helyzetüket is megkönnyítik) a számítástechnika, telekommunikáció exportjára is. [11]

Kína a saját gazdasági érdekeit követi, nem pedig morális megfontolásokat. Kína nem válogat a rezsimek között, bárkivel hajlandó üzletet kötni, akár diktatúrákat is támogat, és érdektelenséget mutat az emberi jogi kérdésekben. Peking kész fegyvereket is eladni bármelyik afrikai vezetőnek, a nyugatiak által kínált árnál jóval olcsóbban. Nem avatkozik be az egyes államok belső politikai (gyakran etnikai) vitáiba sem. Így más megvilágításban tűnnek fel a kínaiak a helyiek szemében, mint az egykori gyarmatosító európaiak.

A kínai térnyerés egyik szemléletes példája az egykori belga gyarmat Kongó, amely elsősorban rézércel, kobalttal, illetve faanyaggal látja el Kínát. 2007 szeptemberében jelentették be az ún. „infrastruktúrát ásványkincsekért” megállapodást. Ennek lényege: a kínaiak mintegy 5 milliárd dollárt fektetnek be az afrikai állam infrastruktúrájának fejlesztésébe, cserébe részesedést (koncessziókat) kapnak az ország ásványkincseiből, így több millió tonna vörösrézhez és kobalthoz jut az ázsiai ország. A kapcsolat része, hogy Peking felépít, illetve helyreállít a dzsungel által benőtt területeken 3300 kilométer utat, hasonló hosszúságban vasúti szakaszokat,

felépítenek 32 kórházat és 145 rendelőintézetet, két helyen áramelosztó hálózatot telepítenek, létesítenek két-két vízerőművet és repülőteret. (Tanulságos, hogy a kormány bejelentette, hogy ugyanilyen feltételekkel az európaiaknak is meghirdette a munkákat, a teljesítést azonban egyetlen állam sem tudta vállalni olyan egyértelműen, mint tették a kínaiak!)

1. táblázat

Kína szerepe néhány afrikai állam kereskedelmében (2008) [16]

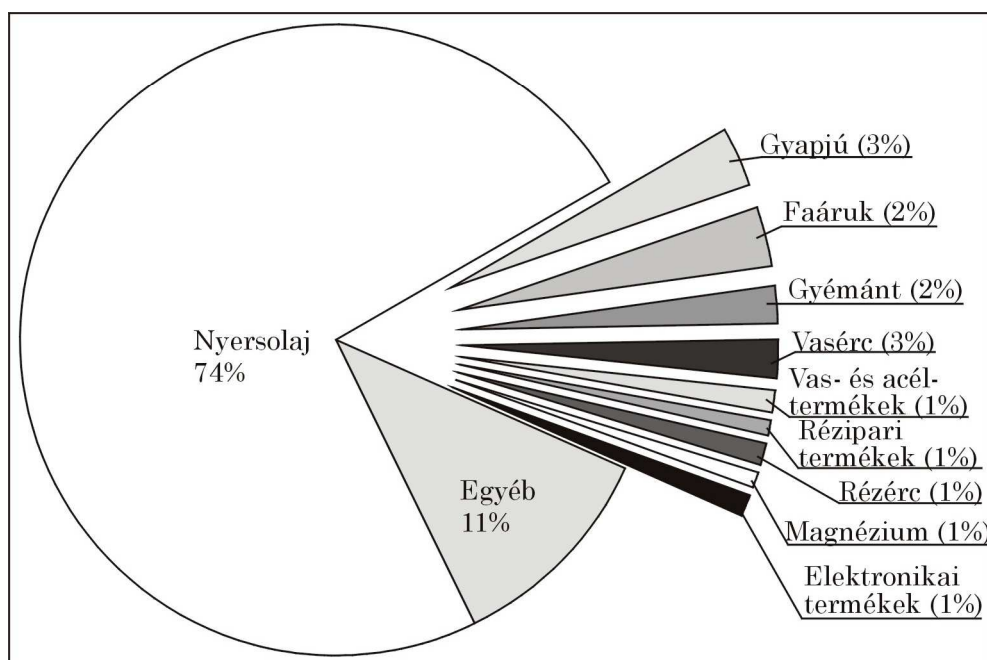
Állam	Kína részesedése		Helyezés	
	az exportban (%)	az importban (%)	az importban	az exportban
Angola	32,7	14,7	2.	1.
Benin	19,7	39,8	1.	1.
Csád	3,3	10,4	3.	2.
Dél-Afrikai Köztársaság	8,7	10,3	2.	4.
Etiópia	4,9	19,5	1.	7.
Gabon	17,9	5,2	3.	2.
Ghána	10,7	22,7	1.	3.
Egyiptom	n.a.	10,2	2.	n.a.
Kongói Demokratikus Közt.	44,7	5,6	6.	1.
Kongói Köztársaság	32,8	15,6	2.	2.
Nigéria	n.a.	12,7	1.	n.a.
Szudán	56,3	24,9	1.	1.
Tanzánia	7,2	14,5	1.	2.
Togo	n.a.	39,1	1.	n.a.

A megállapodásból érthető, hogy Kína máshogy viszonyul Afrikához, mint tette azt (és teszi napjainkban is) a fejlett világ, hiszen nem segítyt, hanem üzletet kínál afrikai partnerének. A szerződésnek már a gyakorlatban is láthatóak az eredményei. Egy pekingi állami cég, a Kínai Vasútépítő Társaság mérnököket küldött *Kongóba*, akik a helyszínen felméréseket végeztek. A kínaiak nyersanyaghiányának kielégítésére a déli Katanga tartományban a kolwezi bánya megnyitását tervezik, és a bányavidéket az Atlanti-óceánnal (Matadi kikötőjével) összekötő kulcsfontosságú vasútvonal fejlesztésével lehetővé válik majd az ásványkincsek piacra juttatása. Sőt, Kína érdeklődést mutat a Kongó folyón lévő gátak fejlesztésében is, hiszen a Grand Inga bővítéssel – és mintegy 50 milliárd dollár ráfordításával – a világ legnagyobb vízerőművi projektje lehetne, és képessé válhatna energiával ellátni Fekete-Afrika jelentős részét. [9] A hatalmas kongói–kínai üzlet következménye, hogy Kongó fejlődését az elkövetkező évtizedben – úgy tűnik – Kína határozza majd meg.

Az olajban gazdag *Egyenlítői Guineának* Kína 2007-ben elengedett 75 millió dollár adósságot, *Beninnek* 30 millió dollárt. *Zimbabwe* – amelyet a Nyugaton diktátornak tekintett ROBERT MUGABE elnök irányít – 2 milliárd dollár hitelt kapott a gazdasági válság felszámolására. A kínaiak króm és platina bányászati koncessziókat vásároltak, és felvásárolják a helyi dohánytermést. (Jól jellemzi a kínai politikát, hogy a diktátor 120 millió dollár értékű repülőgépet kapott „ajándékba”, és szabad-

idejét gyakran tölti Kínában.) *Csáddal* egy 80 millió dolláros gazdasági megállapodás született. *Bissau Guinea* 60 millió dolláros kölcsönt kapott mezőgazdaságának fejlesztésére. *Nigériában* – Afrika legjelentősebb kőolajtermelő államában – a kínai olajkonzern, a China National Petroleum 2 milliárd dolláros befektetéssel egy olajmező 45%-át szerezte meg. A nigériai kormány biztosította Kínát, hogy 4 másik olajmezőben is részesedést szerezhet. Ellentételezéseként Peking több mint 4 milliárd dollárért korszerűsíti az elmaradott infrastruktúrát. A kínai állami vállalat (China National Offshore Oil Corporation) 2,3 milliárd dollárt fektetett be a kadimai olajfinomítóba.

Miközben számos ország – a hatalmas korrupció miatt – leállította segélyszállítmányait, Kína szerződést kötött *Kenyával* az ottani olajmezők feltárásról. Kína az üzletért cserébe támogatást nyújt az úthálózat fejlesztéséhez, és a malária elleni közdelemben. *Angola* – a kontinens második legnagyobb olajtermelője – több „fekete aranyat” szállít Kínába, mint *Szaúd-Arábia*. Miután az IMF – a pénzek átláthatatlan elköltése, és a korrupció miatt – nem adott hitelt Luandának, Peking 2 milliárd dolláros hitelt nyújtott az országnak, amit 2007-ben egy hasonló követett. Kína ugyancsak szoros kapcsolatokat ápol *Gabonnal*, amely fontos kőolajszállító a számára. *Szudán* 2004 óta Kína egyik fontos olajszállítója, és fegyvervásárlója; cserébe Kína folyamatosan megvédi a kartumi vezetést attól, hogy az ENSZ BT elítélje, illetve szankciókat hozzon – a darfúri mészárlások miatt – az afrikai állam ellen. A kínaiak 1 milliárd dollárért építettek kőolajvezetékét a Vörös-tengerhez a helyi olajmezőktől. A *Szudánban* kitermelt olaj több mint a felét Kínába szállítják.

2. ábra

Az afrikai államok Kínába irányuló exportszerkezete (%), 2006

De Kína nem csak üzletet köt, hanem segít is, a kínai fejlesztési segélyek 44%-a érkezik Afrikába. (Kína úgy segít, miközben még maga is kap támogatásokat Japántól vagy Európától.) Több ezer orvos és nővér dolgozik a fekete kontinensen, 700 fejlesztési programot támogat Afrikában, és évente közel 1000 afrikai diák tanulhat Kínában műszaki, illetve egészségügyi felsőoktatásban. Az elmúlt években közel 30 államnak részben vagy egészben elengedett összesen mintegy 11 milliárd dollár adósságot. 2009-re Kína meg szeretné duplázni az Afrikának szánt segítséget. [12]

Szimbolikus jelentőségű az Afrikai Unió Etiópia fővárosába tervezett központja – az épületet ingyen, a „kínai nép ajándékaként” kapja a fekete kontinens. Togo népét egy a fővárosban, Loméban épített új stadionnal lepte meg Peking. Apró, de jellemző momentum, hogy a Kongói Köztársaság például 64 000 dollár értékben kapott irodaszereket. [12]

Az ajándékok hosszú távú célokat szolgálnak: egyfajta „belépési díj” az afrikai erőforrásokhoz! És Kína nem válogat, diktátorokkal, szalonképtelen vezetőkkel is hajlandó üzletet kötni. Természetesen ehhez hozzájárul az is, hogy a keleti értékrend jelentősen eltér a „nyugatitól”. A kínai politikában ugyanis megjelenik – az emberi jogok nyugati értelmezésével szembeállítva – az ún. „ázsiai értékek” gondolata, amely merít a keleti ideológiákból (pl. konfucianizmus, a buddhizmus). Nem az individuumba, hanem az egyénnek a közösség iránti lojalitására helyezi a hangsúlyt. Előnyben részesíti a szilárd és erős közösségi hatalmat a politikai pluralizmussal szemben, különösen fontosnak minősíti a társadalmi harmóniát (a konfrontációra épülő nyugati érdekérvényesítéssel szemben) és nagy súlyt helyez – nyilvánvalóan a nyomorúságos anyagi múlt közelsége miatt – a társadalom tagjainak a munkához, a kielégítő élelmezéshez és a ruházzkodáshoz való jogára – azaz a jóléthez! [3]

A jótékony fellépésekben kétségtelenül benne van a maoista-kommunista szellemi örökség is: „segíteni a partnereken”, a „szegény testvéreken”, ezáltal tartósan megnyerni őket! (Afrika perifériális terepe volt a hidegháború korszakának. A világháború után a Szovjetunió és a szocialista államok ideológiai alapon támogatták a „baráti” országokat Afrikában. Így tett a kínaiak is, akik például Tanzániában és Zambiában vasutat építettek, máshol stadionok, iskolák, kórházak létesítésével erősítették a szocialista testvériséget a 60-as években. Ezt a „szellemi örökséget” vizsgáljuk tovább napjainkban.)

Hiba lenne tehát a segítséget kizárólag valami gonosz és számító kínai stratégiának tartani. Sok afrikai ugyanis azt érzi, hogy Kína partnerként tekint rájuk, aki nem gyarmatosítani akarja szülőföldjüket. A kínaiak kórházakat, iskolákat, utakat és infrastruktúrát építenek szerte Afrikában – amelyek alapfeltételei annak, hogy a kontinens kitorhessen évszázados elmaradottságából! (Az afrikaiak joggal érezhetik úgy, hogy az európaiak és az USA magára hagyta a régiót. Ezen államok még napjainkban is gyakran úgy tekintenek Afrikára, mint „segítségnyújtásra ítelt területre”, és nem úgy, mint üzleti-gazdasági partnerre.)

Peking a 2006-os esztendő az ún. Dél-Dél kooperáció jegyében „Afrika Évének” nyilvánította, melynek csúcspontja 2006 novemberében a harmadik Kína-Afrika csúcstalálkozó volt, ahol a kínai elnök 48 afrikai ország vezetőjét fogadta. Közel 2 milliárd dollár értékű szerződést írtak alá, amelyek például infrastrukturális, távközlési, technológiai és energetikai beruházásokról szólnak. Egy szerződés libériai olaj- és gázmezők feltárására teremtett lehetőséget a kínai Sinopec energetikai vállalatnak, Nigériában gyorsforgalmi utat, Ghána vidéki településein telefonhálózatot, Egyiptomban pedig alumíniumkohót építenek kínai cégek. Peking 3 milliárd dollár kedvezményes kölcsönt és 2 milliárdnyi exporthitelt ígért az afrikai országoknak, és

hogy megduplázza a nekik szánt segélyek összegét, a mostaninál kétszer több termékre vezetnek be vámmentességet, vállalják 15 ezer afrikai szakember képzését, és fejlesztési alapokat hoznak létre iskolák, kórházak építésére.

Azonban nem mindenki örül a fekete kontinensen sem a kínai térnyerésnek. Afrika eddigi vezető gazdasági hatalma elveszítheti meghatározó pozícióját a földrészen. MBEKI dél-afrikai elnök szerint azzal, hogy Kína elsősorban nyersanyagok beszerzésére összpontosít Afrikában, a fejletlen államok, melyek együttműködnek Kínával, nem tudnak kitörni elmaradott, nyomorúságos helyzetükből. MBEKI szerint „*a tömegek nem nyernek az együttműködéssel, hanem csak a korrump politikai elit.*” [12] Az elnök szavaiban – a talán jogos aggodalmak mellett – érződik, hogy a kínai befolyás növekedésével és az afrikai államok gazdasági fejlődésével a regionális nagy vesztés a Dél-Afrikai Köztársaság lehet. Ezt az érvelést azonban számos – afrikai pozícióikban gyengülő – nyugati tényező is átvette.

Korábban az afrikai államok a fejlett ipari államok cégeinek osztogattak bányászati koncessziókat. A befolyó pénzekből azonban a lelőhelyek körzeteiben élő emberek gyakran semmit sem láttak, abból érdemi, országos jelentőségű fejlesztés többnyire nem lett. A kínai tőke megjelenése azonban merőben más érzetet kelt az afrikaiakban. A befektetések által érintett térségekben az emberek személyesen tapasztalhatják a fejlődést, mert megindulhat a közlekedés, és az ott élők be tudnak kapcsolódni az ország és a világ gazdaság vérkeringésébe.

A kínai inváziót, expanziót természetesen máshogy is érzik az emberek. Egyre több a kínai bevándorló, aki „üzletet” lát a fekete kontinensen, és egyre több a munkás is, aki valamelyik kínai állami vállalat megbízásából dolgozik ideiglenesen egy beruházáson. A legtöbb kínai a Dél-Afrikai Köztársaságban él (számuk 2003 és 2006 között megkétszereződött, és 2006-ban elérte a 200 000 főt!), illetve Angolában, Ghánában, Szenegálban, továbbá Ugandában. Szaporodnak a kínai üzletek az Európában jellemző olcsó és gyakran silány minőségű árukkal, a kínai játékkermek és éttermek, a piaci kínai kifőzdék. Sőt megjelent Afrikában is a kínaiak elleni idegengyűlölet. És ahogy Európában, a helyi ruházati- és textilipart itt is megrendítette a „filléres” kínai holmik megjelenése. Sőt, nem ritka az etnikai konfliktus sem az új betelepülők és az őslakosok között.

KÍNA SZÁMÁRA AFRIKA A KITÖRÉS PONT

Vajon miért annyira fontos Kína számára a szegény fekete kontinens?

A földrajzi és geopolitikai helyzete Kínának egészen más, mint az eddigi nagyhatalmaknak. A térképre tekintve jól látható, hogy Kína a jelenlegi nagyhatalmak közül a leginkább a többi nagyhatalom által körbevett és így ellenőrizhető ország a Földön. Északon Oroszország, délen a szintén gyorsan fejlődő India, keleten Japán és a pacifikus térséget uraló USA „határolja”. Nyugaton az egyelőre instabil muzulmán világgal érintkezik, amelynek Kínával kapcsolatban is rengeteg fenntartása van. Kína ún. expanziós törekvései tehát rengeteg korlátba ütköznek, és ebből a „harpogóból” lehet egyfajta kitörési pont Afrika!

Ezzel az elszigeteltséggel Kína egyedi a nagyhatalmak történetében. A szigetország Nagy-Britannia egyfajta „úszó anyahajó volt”, ahonnan mindenfelé hajózhattott a világban, mint kereskedőhatalom. Az Egyesült Államok a Csendes- és az Atlanti-óceán felé is korlátlanul tudott terjeszkedni. (Az USA a XVIII. század végétől egy évszázadon keresztül a maga országát hódította meg, aztán túllépett saját határain is.) Oroszország terjeszkedését nem korlátozta semmilyen természeti akadály, meg-

volt a saját hatalmas területe (Szibéria). Kínának nincsenek ilyen területei, történelme során mindig is eléggé behatárolt volt. Kína dél felől falszerűen határolt a Himalája által, északon a fagyott sivatagok, nyugaton pedig a hatalmas turkesztáni sivatagok kerítik el. A kínai expanzió tehát valószínűleg megáll az ország természetes határainál. Ez a tényező jelentősen korlátozza a feltörekvő állam globális gazdasági, illetve geopolitikai lehetőségeit. [4]

A jelek szerint Kína felismerte saját korlátait a globális világ „sakkjárájában” és nincs szó arról, hogy valamiféle agresszív, katonai-politikai eszközöket is bevető expanziót szeretne folytatni. Sokkal inkább – igazodva a kialakult nemzetközi „szükségrendszerhez” – gazdasági módszerekkel igyekszik saját erőterét kialakítani. Egyfajta kereskedőhatalom szeretne lenni, diplomáciai aktivitása is elsősorban ezt szolgálja. Ezt alátámasztja, hogy sok tényező hiányzik ahhoz, hogy Kína klasszikus szuperhatalommá váljon a következő évtizedekben.

1. Egyelőre a kínai hadsereg nem túl modern, és a jelenlegi fejlesztések nem azt az irányt mutatják, hogy egy agresszív terjeszkedő politikát folytasson a jövőben.
2. Kína rendkívül ráutalt a globális világ gazdaságra, mind az előállított termékek exportját, mind pedig hatalmas energia- és nyersanyagimportját tekintve. Sokatmondó, hogy kereskedelmének több mint kétharmadát az Egyesült Államokkal, illetve növekvő mértékben az Európai Unióval bonyolítja. Ha teljesen megromlana viszonya ezekkel a térségekkel, és elválnák ezeket a kötelekeket, gyakorlatilag összeomlana a kínai gazdaság. Energetikai szükségleteit: csak úgy tudja kielégíteni, ha egyeztet és politikai párbeszédet folytat a társ-nagyhatalmakkal, amelyeknek befolyásuk van ezekre a forrásokra (USA, Európa, India, Brazília, Oroszország). Már csak a kényszer miatt is kialakult egyfajta együttműködő politikai kultúra, amelyet napjainkban követ a kínai politikai-gazdasági elit.

A VERSENYTÁRSÁK...

(„AZ OROSZOK – MÁR A SZAHARÁN TÚL VANNAK...”)

Az afrikai piac megszerzése természetesen más nagyhatalmaknak is érdekük. A versenybe szállt Oroszország is, lecsökkentve ezzel Kína „játékterét”. Az oroszok azonban elsősorban az energiaforrások megszerzésére törekednek, ami jól beleillik Moszkva világpolitikai terveibe. A világ legnagyobb energiaexportálójaként a nyersanyagban bővelkedő Oroszországnak természetesen nincs közvetlenül szüksége az afrikai olajra, földgázra és egyéb nyersanyagokra. Az olajiparban történő terjeszkedés jórészt az (új)gazdag orosz vállalatok spekulációinak eredménye. A „fiatal orosz tőke” szabad vadászterületeket keres, és ezt megtalálta Afrikában. Az érdeklődés elsősorban a déli területek felé erőteljes: az elmúlt 3 évben a négy legnagyobb fémipari vállalat több mint 5 milliárd dollárt fektetett be a Szaharán túli országokban. A nagy orosz olajtársaságok Algériával, Nigériával, Angolával és Egyiptommal írtak alá eddig feltárási szerződéseket.

Merőben más a cél a földgáz-kereskedelem terén. Oroszország a földgázvagyonát használja fel arra, hogy növelje politikai-hatalmi súlyát Európában. Jól megfigyelhető, hogy az állami tulajdonú Gazprom miként „keríti be Európát”. Célja, hogy Európa gázellátásában vezető szerepre tegyen szert, ezzel segítve az orosz hatalmi érdekek érvényesítését.

Európa gázellátása alapvetően négy térségtől függ. Kelet felől Oroszország (1), ahol a Gazprom kizárólagos a piacon. Délkelet felől a Közel-Keletről (2) illetve a Kaszpi-tenger térségéből (3) tud gázt vásárolni Európa a jövőben (Nabucco-

projekt). A Kaszpi-tengeri államok gáztermelését Oroszország gyakorlatilag évekre felvásárolta, és a szállítás is csak rajta keresztül lehetséges Európa felé. A Közel-Kelet térségében Irán rendelkezik a legjelentősebb készletekkel. Moszkva a nem éppen nyugatbarát perzsa vezetést arra igyekszik rábírní, hogy az iráni gázt kelet felé (Kína, India) felé továbbítsa. Az utóbbi időszakban Afrikában (4) is megélenkült az orosz politika. Líbia például felajánlotta a Gazpromnak, vegyen részt egy újabb, Líbiát Európával összekötő gázvezeték megépítésében. Az orosz monopólium érdeklődik a tervezett transz-szaharai gázvezeték iránt, amely a nigériai földgázlelőhelyeket kötné össze Európával Algérián és Nigeren keresztül. Algériában felújította a Sonatrach társasággal az európai tevékenységük összehangolására vonatkozó szerződéseket. Így felmerült annak a veszélye, hogy az európai piacon eddig vetélytársként fellépő orosz, illetve algériai társaság (amelyek eddig 25%, illetve 10% körül részesedtek a piacból) egymás üzleti partnerévé válhatnak, kartell-megállapodásra léphetnek, és akár politikai célokra is felhasználhatják a gázcsapokat. [7]

Miközben Kína – és mellette az Egyesült Államok is – egyre szorosabbra fűzte gazdasági kapcsolatait az afrikai országokkal, Európának is lépnie kell, ha nem akarja elveszíteni a kontinensen a gyarmatosítás korában megalapozott vezető szerepét.

Az Európa és Afrika közötti kapcsolatok erősítését jelentősen akadályozza, hogy az európaiak – Kínával szemben – gyakran politikai, emberi jogi feltételeket szabnak az együttműködésért cserébe, a segélyek folyósításához, a beruházásokhoz. Az erősödő, és a már koránt sem kiszolgáltatott afrikai államok az ilyen kikötéseket azonban egyre kevésbé fogadják el.” [15] Ha Európa nem akar lemaradni a feltörekvő afrikai piacokért folytatott globális versenyben, ezekről a korábban gyakran megfogalmazott követelésekről valószínűleg le kell mondania a jövőben. (Az Afrikáért folytatott versenyben az európaiak gyakran vádolják Pekinget, hogy „leigazza és kifosztja” Afrikát, tisztességtelen politikusokat és rezsimeket tart hatalmon, így cserébe hozzájuthat a természeti erőforrásokhoz.) Ezek ugyan igaz állítások lehetnek, viszont az afrikai vezetőket kevésbé érdekli, és csak megerősíti őket abban, hogy Kína „termékenyebb partner”, mint Európa. Az európai kormányok – Kína térnyerését akadályozandó – gyakran a segélyek látványos emelésével próbálkoztak, azonban ezzel úgy néz ki lekéstek, hiszen Kína minden téren előttük jár.

2007 decemberében Lisszabonban, az EU–Afrika csúcsertekezleten az Unió 27 tagállamának kormányfője közel félszáz afrikai vezetőt látott vendégül. (Miközben az EU hét éve nem tartott csúcstalálkozót Afrikával, Kína 2000 óta háromszor is rendezett ilyet!) A fő célkitűzés az volt, hogy az EU és Afrika országai között 2007. december 31-ével új kereskedelmi szerződéseket léptessenek életbe (a korábbi 2000-es Cotonou-i Megállapodás és az 1975-ös Lomé-i konferencia szellemében). Ezek értelmében a korábbi afrikai, karibi és csendes-óceáni gyarmatokról a termékeket tulajdonképpen vámmentesen lehetett az Unióba exportálni, kivéve az EU számára „érzékeny” termékeket, mint például a cukor, a hús, a banán. A WTO (Világkereskedelmi Szervezet) ragaszkodott hozzá, hogy ezeket a kedvezményeket töröljék el, vagy váltsa fel őket egy kölcsönösségen alapuló kereskedelmi megállapodás. Az EU azt kérte az államoktól, hogy az Unióból származó árukat vámmentesen engedjék be piacaikra.

Az európaiak azonban szembesültek a megerősödő kontinens új pozíciójával, ugyanis Afrika nem írta alá a gazdasági partnerségi megállapodásokat, amelyekkel Európa a szabadkereskedelem megvalósítását akarta elérni, és így tovább rontotta volna az afrikai termelők helyzetét, az országok kiszolgáltatottságát a gazdagabb Európa felé. (A kudarc után az Európai Bizottság újabb tárgyalásokat kezdeményezett – az új szerződésben valószínűleg nagyobb kedvezményeket biztosítanak majd a déli kontinens számára.)

Európa államainak be kell látniuk, hogy beköszöntött a 21. század, s itt az ideje, hogy ne csak „örökös gyarmatként”, elmaradott segélyekre szoruló területként gondoljanak Afrikára, ahol a legnagyobb probléma az öreg kontinensre irányuló migráció!

Az USA fokozódó nyersanyagszükséglete, az emelkedő nyersanyagárak miatt tartja vigyázó szeméit Afrikán. Kiszolgáltatottságát szeretné csökkenteni az olajimport területén: a jelenlegi 15%-os import 25%-ra növelése a cél. A szeptember 11-i terrortámadások után az egyes országok belpolitikájának stabilizálása is sürgőssé vált, hiszen az általános amerikai vélemény szerint a gyenge afrikai államok a terrorizmus melegágyaként szolgálhatnak. A Pentagon 2007 februárjában jelentette be az Afrikai Parancsnokság (Africom) megalakítását a konfliktusok mérséklése, a biztonság erősítése, a terrorista hálózatok létrejöttének megakadályozása, valamint a válságkezelés elősegítése céljából. Ám az afrikai államok többsége szükségtelen és betolakodó lépésnek tekinti ezt.

Ugyancsak új és szabad vadászterületként kezeli India Afrikát, mely az utóbbi években szintén gyors gazdasági növekedést ért el. India céljai hasonlóak mint Kínáé: piac és nyersanyagforrások biztosítása a növekvő termelés számára. Itt elsősorban az indiai magántőke szerepe domináns, olyan erős, tudatos és irányított állami politika „Afrika megszerzéséért”, mint Kínában, nem tapasztalható.

ÖSSZEGZÉS

1. A '90-es évektől a világgazdaság súlypontja fokozatosan a pacifikus térségbe helyeződött át. Ennek a folyamatnak egyértelmű vesztese Európa. A dél-kelet-ázsiai térség fejlődését, világgazdasági súlyának növekedését a gyors kínai fejlődés, felemelkedés tovább erősíti.
2. Jelenleg jelentős folyamatok játszódnak, amelyek pár évtized alatt jelentősen átalakíthatják a globális világgazdaság szerkezetét. Az immár három évtizede rendkívül gyors kínai gazdasági fejlődés egy új gazdasági világhatalom megjelenését vetíti előre, fenyegetve az USA, az EU és Japán, illetve Délkelet-Ázsia (a Triád) eddigi világgazdasági vezető szerepét.
3. Kína és Afrika intenzívebb súlya, „összefogása” hosszú távon a világgazdaság II. világháború után kialakult térszerkezetének jelentős átalakulást vonhatja maga után.
4. Az Afrika kereskedelmi és gazdasági ellenőrzéséért folytatott küzdelem akár egy új hidegháborút is hozhat (a távol-keleti országokat maga mögött tudó) Kína, Oroszország és az angolszász hatalmak között.
5. Az Európai Unió az átalakulásnak a vesztese lehet. Súlya, szerepe, illetve ezekkel együtt érdekérvényesítő képessége a globális világban csökkenhet. Az EU mint fejlett magterület (centrum) elveszítheti egyik fontos külső erőterét: Afrikát. Kiemelkedő ennek a „veszélye” Fekete-Afrika esetében, ahol a leggyorsabban növekszik a kínai befolyás. Kína mint feltörekvő világhatalmi pólus erőteret „épít”, és ennek napjainkban legfontosabb eleme a Szaharától délre fekvő afrikai államok (szubszaharai térség.)
6. Az európai politika csökkenő súlyát Afrikában, – elsősorban a szubszaharai régióban – igyekszik ellensúlyozni a mediterrán térségben. Az EU tervei között szerepel egy Földközi-tengeri Unió létrejötte, ezzel az észak-afrikai államok szorosabb kapcsolatának kialakítása Európával.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] BEHART R.: China Storms Africa – Fast Company (2008.06.01.). <http://www.fastcompany.com/magazine/126/special-report-china-in-africa.html> (2009.10.10.)
- [2] HANSON S. – China, Africa, and Oil (2008.06.06.). http://www.cfr.org/publication/9557/china_africa_and_oil.html, The Council on Foreign Relations Honlapja (2009.04.05.)
- [3] NÉMETH: Az orosz–indiai–kínai háromoldalú együttműködés, In: Külügyi Szemle 2007/4. pp. 123-140.
- [4] Afrika nemet mond – Le Monde külpolitikai folyóirat honlapja (magyar nyelvű), (2007. december) http://www.monde-diplomatique.hu/spip.php?article253&var_recherche=Afrika (2008.08.01)
- [5] Elszabadultak az oroszlánok! – Világgazdaság Online, 2008.03.15 <http://vg.hu/index.php?apps=cikk&cikk=213444> (2008.07.17)
- [6] A feltörekvő Kína, avagy amikor a papírtigrisből állampapírtigris lett – Le Monde külpolitikai folyóirat honlapja (magyar nyelvű) (2008. júniusi szám) <http://www.monde-diplomatique.hu/spip.php?article327> (2008.08.01)
- [7] A Gazprom hálójában egész Európa – Figyelőnet (2008.07.15.) http://www.fn.hu/makro/20080715/gazprom_halojaban_egesz_europa/ (2008.06.10.)
- [8] Kivesézett Földközi-tengeri Uniót kapott Sarkozy – Kitekintő (2008. 03. 20.) http://kitekinto.hu/europa/2008/03/20/kivesezett_foldkozi-tengeri_uniot_kapott_sarkozy (2008.08.04.)
- [9] Kínának kellene Kongó kincsei – Kitekintő (2008. 04. 20.) http://kitekinto.hu/afrika/2008/04/20/kinanak_kellenek_kongo_kincsei (2008.07.21.)
- [10] Az ötven éve független Fekete-Afrika bajai: Derűre ború – HVG Online (2007. 03. 07.) <http://hvg.hu/hvgfriss/2007.10/200710HVGFriss66.aspx> (2008.07.18)
- [11] Új hidegháború: fekete aranyért a fekete kontinensen – Kitekintő (2008.01.13.) http://kitekinto.hu/hatter/2008/01/13/uj_hideghaboru_fekete_aranyert_a_fekete_kontinensen, Kitekintő (2008.01.13.)
- [12] Kampf um Rohstoffe. Waffen, Öl, dreckige Deals – wie China den Westen aus Afrika drängt – Spiegel Online (2007. 01. 16.) <http://www.spiegel.de/wirtschaft/0,1518,458968,00.html> (2008. 07. 23.)
- [13] Rohstoffjagd – Die neuen Kolonialherren – Die Zeit Online (2006.09.14.) <http://www.zeit.de/2006/38/China-Afrika> (2008.08.01)
- [14] Wettlauf um Afrika – Handelsblatt Online, (2008.07.11) <http://www.handelsblatt.com/unternehmen/aussenwirtschaft/wettlauf-um-afrika;2010628> (2008.07.23.)
- [15] China's £4bn drive to buy Africa's mineral wealth – Daily Telegraph (2008.07.15) <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/china/2299785/China%27s-andpound4bn-drive-to-buy-Africa%27s-mineral-wealth.html> (2008.07.18)
- [16] The World Factbook CIA, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/> (2008.07. 30)

NEMES-SIPOS SÁNDOR*
**Az ASEAN és Kína gazdasági kapcsolatainak
kibontakozása a 21. század első évtizedében**

**DEVELOPING ASEAN-CHINESE ECONOMIC COOPERATION IN THE
FIRST DECADE OF THE 21ST CENTURY**

The power centre of the world economy and of the global political system has gradually been moving towards Asia. At present, and in the coming decades, the People's Republic of China (PRC) seems to be the emerging dominant actor in these areas. The PRC is in the process of becoming such an actor and its actions and steps, its relations to external partners must be followed by all those who intend to exert influence on international trends in the decades to come.

In its international relations and international economic cooperation the PRC consider ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) a priority. The influence and impact of these two parties on international affairs are not the same. Nevertheless ASEAN is also an independent actor who has gained proper values and strength in its own right. Thus ASEAN-PRC relations are not based on inequality or subservience but on mutual interests and advantages, and seemingly both parties have vested interest in its further consolidation.

This study examines the background and elements of this relationship with special regards to the development of economic and trade cooperation and the mutual interests both players attach to the Free Trade Area Agreement that enters into force in 2010.

1. A KÍNAI-ASEAN KAPCSOLATOK ELŐTÖRTÉNETE

A 21. század nem Európáé. Már a 20. sem volt igazán a miénk, de az előttünk álló évszázadban nem földrészünk tűnik a globális gazdasági (és politikai) folyamatokat irányító erőnek, hanem egyrészt még mindig az USA, másrészt, mind inkább felkapaszkodva az Egyesült Államok mellé, Kína. Már nem is egyszerűen Ázsia, hanem Kína. Kína mellett még jut, vagy juthat szerep Japánnak, (Dél-)Koreának, és még inkább Indiának. Ma aligha akad olyan gazdasági és politikai szakember, aki ezt a megállapítást megkérdőjelezné.

Az 1980–90-es években még élt a feltételezés, hogy Japán lesz majd képes versenyt futni Amerikával, legalábbis gazdasági területen. Az 1990-es években azonban a szigetország meggyengült. Pozícióvesztése azonban – mint látjuk – nem jelentette Ázsia térvesztését, hiszen azonnal helyébe lépett egy másik ázsiai hatalom: Kína. A MAO CE-TUNG-i pangás évtizedeit követően TENG HSZIAO-PING új gazdaságpolitikája nem egyszerűen kirángatta Kínát a túlideologizáltsága folytán fejlődésképtelenségre kárhóztató állapotokból, hanem megalapozta a társadalom egészének reformját is.

Noha a hangsúly Kínában most a gazdaságfejlesztésen van, a végbement változások kihatottak (és hatnak folyamatosan) a politikai rendszerre, a társadalmi viszonyok egészére. Bár a Kínai Kommunista Párt eddig sikeresnek tűnő módon elegítette a szocialista politikai modellt és a gazdaság piaci elemeit, alighanem kizárható,

* Szent István Egyetem (Gödöllő), Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Doktori Iskola, PhD hallgató.

hogy ennek hosszabb távon ne lennének mélyreható kihatásai a társadalom bonyolult szövetére is. Ez a tényező ma mérsékeltébb figyelemben részesül, hiszen mindenkit lenyűgöznek az ország gazdasági eredményei, statisztikai mutatói. Aki viszont hosszabb távon „kénytelen” együtt élni Kínával, vagy tartós együttműködésre kényszerül és készül, ezeket az elemeket sem hagyhatja figyelmen kívül.

Már csak azért sem, mert globális gazdasági felemelkedésével módosultak Kína külkapcsolatai is, és ezzel összefüggésben külpolitikája, stratégiai megfontolásai is. S kit érinthet ez különösen érzékenyen, ha nem a Kínával szomszédos országokat? Márpedig a Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége, az ASEAN¹ pontosan ilyen ország-csoportot képez. Ennél fogva nem tudja, de nem is akarja (nem akarhatja) kizárni magát Kína külkapcsolataiból. Egyrészt, természetes módon a földrajzi kötöttség, a közvetlen szomszédság, másrészt az évezredes történelmi (politikai és kulturális) kötődések, az ugyancsak évezredes és az elmúlt években minden korábbinál elmélyültebb gazdasági kapcsolatok, végül a délkelet-ázsiai sokmillió kínai etnikum nem engedi meg a felek egymástól való elszigetelődését. Bár a „házasság” sok tekintetben kikényszerített, nem feltétlenül kényelmetlen. (Az nem biztos, hogy a felek mindegyike boldog, de mégis, mint a következő oldalakon bemutatni igyekszem, talál némi „örömet” a párkapcsolatban. S tudjuk, ma már ez sem kevés!)

A „párikapcsolat” bemutatása előtt érdemes jellemezni a feleket. Akadnak közös, de eltérő vonások is. Tekintve, hogy az ASEAN esetében egy többszereplős szervezetről van szó, világos, hogy az általánosítások csak fenntartásokkal fogadhatók el. Ugyanakkor a következőkben törekszünk a szervezetet az általában, vagy a döntően jellemző tulajdonságokkal lefesteni.

Kezdhetjük azzal, hogy földünk két, legrégebben benépesített, így ősi kultúráknak is helyt adó, nagy kiterjedésű térségével van dolgunk. A sok tekintetben összehasonlítható földrajzi és természeti adottságoknak is köszönhetően a két régió a társadalmi fejlődés közel azonos útjai mentén haladt (amelyet majd a marxista társadalomtudomány az „ázsiai termelési mód” fogalomkörén belül vizsgált). Valóban mindkét régióban a rizstermelésre épülő, a közösségi összefogást az egyéni érdekek elé helyező társadalmi együttműködés nyert teret. Miközben Kínában kialakult, és önmagába visszatérő történelmi szakaszokat leírva évezredek át fennállt a Menyeyi Birodalom, addig Délkelet-Ázsiában a sokszínű etnikai háttér mellett szabdaltabb, egymást váltó, örökösen harcoló birodalmak sorjázta. A kötődés azonban ekkor már szorossá vált, hiszen létrejött és tartóssá vált a kereskedelmi kooperáció, és ennek is révén a délkelet-ázsiai szellemi és társadalmi fejlődést részben éppen a Kínából érkezett kulturális-vallási, és politikai eszmeáramlatok határozták meg. A másik nagy ráhatás India felől érkezett, de mint ismert, a két nagy kultúra és civilizáció hatása nem egyszerűen megérkezett Délkelet-Ázsiába, hanem azon továbbnyúlva egymásra is befolyást gyakorolt. (HARRISON, 1960; OSBORNE, 1997)

Majd persze feltűnt Délkelet-Ázsiában az iszlám is. Megvetette ugyan a lábát, különösen a szigetvilágban, illetve a szárazföld maláj lakta vidékein, de kénytelen volt magába olvasztani a helyi hindu, buddhista, konfucianus elemeket is, illetve ezekre épül rá. Ráadásul az iszlámnak viszonylag korán „társbérletben” kellett élnie

¹ ASEAN – Association of Southeast Asian Nations – Délkelet-ázsiai Nemzetek Szövetsége. Az 1967-ben létrejött, nyugati elkötelezettségű tömörülés alapítói: a Fülöp-szigetek, Indonézia, Malajzia, Szingapúr és Thaiföld. A későbbiekben csatlakozik Brunei, és – a kambodzsai konfliktus rendezését követően – nyer felvételt a három indokinai ország: Kambodzsa, Laosz, Vietnam, továbbá Mianmar. Jelenleg felvételre vár a régió utolsó egykori függőségi területe, Kelet-Timor.

a már a gyarmatosítás kezdetén ideérkező kereszténységgel is. A régiót tehát viszonylag hamar meghódították az európaiak (egyedül Sziám, a mai Thaiföld mentesült a közvetlen gyarmatosítás alól), de Kínával a kapcsolat nem szakadt meg. Ezt mi sem bizonyítja jobban, hogy nemcsak a kereskedelem folytatódott szünet nélkül, de a gyarmatosítás itteni kibontakozásától volt datálható a kínai munkások nagy számban történő beáramlása is a déli országokba. Ez azóta is tartó, eltéphetetlen, de igencsak ellentmondásos kötődést jelent Kína és a térség között.¹ Az európaiak megjelenésétől egészen a Kínai Népköztársaság (KNK) megszületéséig és a délkelet-ázsiai dekolonizációs folyamat kibontakozásáig, tehát a múlt század közepéig a kapcsolatokat nem az érintett népek, hanem külső erők szabályozták. Ezt követően viszont valóban közvetlenné vált az érintkezés.

A közvetlenség nem jelentett sem feltétlen barátságot és kölcsönös tiszteletet, sem erőteljes kibontakozást. Kína és a délkelet-ázsiai országok viszonyát ekkor elsődlegesen a földrajzi adottságok és a politikai (és katonai-szövetségi) elkötelezettségek határozták meg. Míg Indokína országai minden tekintetben közel kerültek Pekinghez, addig az 1967-ben létrejött szövetség tagállamai igencsak távol maradtak Kínától. (Miközben az itteni kínai kisebbség részben folyamatos kapcsolatot biztosított a színtalpak mögött, elsődlegesen a gazdasági szférában. Másrészt viszont a „bennszülöttek” társadalmi elégedetlenségének levezetéséhez, esetenkénti pogromokhoz is céltáblálul szolgált.) Az indokínai helyzet, így a kambodzsai–vietnami probléma megoldása, majd az ASEAN egész térséget lefedő bővülése kellett ahhoz, hogy Kína és Délkelet-Ázsia (az ASEAN) kapcsolatai valóságosan „kétoldalú” (bilaterális) jelleget öltsenek, és a két térség két önálló szereplőként láthasson hozzá az együttműködés szervezéséhez.

2. KÍNA ÉS AZ ASEAN HELYE NAPJAINK NEMZETKÖZI KAPCSOLATAIBAN

A történelmi kötődésen túl is jelentkeznek hasonlóságok a két térség között. Mindezekelőtt megfigyelhető, hogy mindkét fél stabil és gyors fejlődést felmutatni képes gazdasági erőt jelenít meg. A kínai gazdasági csodáról, az országnak a világ egyik meghatározó gazdasági erejévé válásáról aligha kell szót ejtenünk. Közismert, hogy a kínaiak – szellemi-kulturális örökségüknek is betudhatóan – szorgalmas, gyorsan, ráadásul mások „tapasztalatait” igencsak könnyedén átvevő, és ma még viszonylag igénytelen munkaerőt jelentenek. A munkaerőpiac tehát csábító, eddig hatalmas tőkét vonzott. Eközben az ország fizetőképessége, megbízhatósága, és nem utolsósorban hatalmas tartalékai révén a fejlődését felgyorsítani képes technológiák vásárlójává, majd továbbfejlesztőjévé lett. MAO CE-TUNG halála óta mind bel-, mind külpolitikájában kiszámítható, pragmatikus. Ezen persze nem szabad sem belső problémamentességet, sem – különösen az európai értelemben vett – átlátható és egyértelmű külpolitikát érteni.

¹ A délkelet-ázsiai kínai kisebbség kérdése külön kutatási témát jelent. A kérdésnek igen tekintélyes szakirodalma van, vonatkoztatva e megállapítást mind a tengerentúli kínai kisebbségre, általában, mind e kisebbségnek az egyes délkelet-ázsiai országokban betöltött szerepére. Bár e munkában közvetlenül nem hivatkozom ezekre, mégis – hasznosságuk okán – felhívom a figyelmet a következő kötetekre: Aihwa Ong & Donald Nonini (eds.) *The Cultural Politics of Modern Chinese Transnationalism* (New York, Routledge, 1997), illetve L. A. Peter Gosling & Linda Y. C. Lim (eds.) *The Chinese in Southeast Asia. Volume I & II.* (Singapore, Maruzen, 1983).

Az ASEAN tagállamainak sikere már kevésbé közismert. A térség – valamennyi államát idesorolhatóan – fél évszázaddal korábban a világ legfejletlenebb régiói közé tartozott, ahol az ipar elmaradottsága mellett a versenyképtelen mezőgazdaság volt a meghatározó, miközben a terület ásványkincsekben rendkívül gazdag. Ugyanez a térség napjainkban a világ egyik leggyorsabban fejlődő régiója (lásd a 3. táblázatot). Az elmúlt évtizedekben a helyi gazdaságok radikálisan átalakultak és miközben Szingapúr már eleve az első négy „tigris” egyikeként ugrott előre, a második hullámban a fejlett ipari államokhoz közeledik Malajzia és Thaiföld, valamint ezektől kissé leszakadva a Fülöp-szigetek, de Indonézia is. A térség többi államának fejlettségi szintje még elmarad a regionális átlagtól, de ebben az indokínai országok késői politikai-társadalmi stabilizálódásának jut meghatározó szerepe. A békés viszonyok 1990-es évekre datálható megteremtése óta rendkívül gyors ütemben fejlődik Vietnam, de a többiek is.

1. táblázat

A Délkelet-Ázsiai Nemzetek Szövetsége tagországainak néhány alapvető mutatója (2008)¹

Ország	Terület (km ²)	Lakosság (ezer fő)	Népsűrűség (fő/km ²)	Népesség növekedési üteme (%)	GDP (folyó áron) (M USD)	1 főre jutó GDP (USD PPP)
Brunei	5 765	397	69	1,8	14 146,7	48 179,7
Kambodzsa	181 035	14 656	81	2,0	11 081,6	1 909,5
Indonézia	1 860 360	228 523	123	1,3	511 174,4	3 943,3
Laosz	236 800	5 763	24	2,8	5 289,0	2 406,5
Malajzia	330 252	27 863	84	2,3	222 057,2	13 747,9
Mianmar	676 577	58 510	86	1,7	27 182,0	1 165,7
Fülöp-szkg.	300 000	90 457	302	2,1	166 772,8	3 506,8
Szingapúr	707	4 839	6 844	5,5	182 102,7	49 337,8
Thaiföld	513 120	66 482	130	0,7	273 728,6	8 217,6
Vietnam	331 212	86 160	260	1,2	90 700,8	2 816,8
ASEAN	4 435 827	583 651	132	1,5	1 504 235,8	5252,7

Azt lehet összefoglalóan megállapítani, hogy az ASEAN, mint fokozatosan egységesülő szervezet, illetve annak tagjai, együttes gazdasági erejük, továbbá fejlődési dinamikájuk révén várhatóan az elkövetkező években a világgazdaság kiemelkedő tényezőjét, az elkövetkező időszak fejlődésének egyik motorját jelenthetik majd. Kínához hasonlóan itt is kivételesen gyorsan bővül a termelés, magas a hazai megtakarítási hányad. Látványosan erősödik a humántőke, miközben csökken a népszaporulat üteme, emelkedik az életszínvonal. A gazdasági válságok nem hagyják érintetlenül a régió államait, de mint azt éppen az 1997–98-as súlyos pénzügyi válságból való gyors kilábalás igazolta, a helyi államok képesek úrrá lenni bajaikon.

¹ Forrás: ASEAN Statistics, Selected key basic ASEAN indicators, Table 1. (ASEAN Secretariat homepage)

2. táblázat
A Délkelet-Ázsiai Nemzetek Szövetsége tagországainak
néhány alapvető mutatója II. (2008)¹

Ország	Infláció mértéke (%)	FDI éves változása (%)	FDI éves vál- tozása (nettó) M USD	Külker. GDP-beli aránya (%)	Külker. forgalom alakulása (2008/2007, %)
Brunei	2,6	8,1	21,0	83,8	21,6
Kambodzsa	7,5	6,0	52,1	79,2	15,8
Indonézia	11,1	14,3	990,2	52,1	41,2
Laosz	8,5	29,6	95,8	49,7	140,7
Malajzia	4,4	12,9	1 082,9	152,6	4,9
Mianmar	-	177,4	457,1	38,3	19,4
Fülöp-szkg.	8,0	47,9	1 396,0	63,4	-0,3
Szingapúr	4,9	27,7	8 748,5	259,3	-16,1
Thaiföld	0,4	12,5	1 403,6	128,8	20,1
Vietnam	19,9	19,5	1 311,0	155,8	28,5
ASEAN	n.a.	14,5	10 041,5	113,7	6,2

Napjainkra az ASEAN elérte, hogy már nem kiszolgáltatott mellékszereplője a közeljövő globális, és különösen ázsiai-csendes-óceáni folyamatainak, hanem ön-maga jogán is politikaformálója a délkelet-ázsiai helyzetnek. Az ASEAN-nal a külső erőknél, így Kínának is számolnia kell.

A fentebb leírt pozitív délkelet-ázsiai tendenciák ellenére a két fél nincs azonos súlycsoportban. Kína ma már szupernehézsúlyú, míg az ASEAN nemcsak tagjainak egyenkénti, hanem a szövetség összegzett ereje tekintetében is súlycsoportokkal lejebb van. Ennek következménye, hogy a Kínai Népköztársaság (KNK) politikai és gazdasági hatalma itt is rendkívül határozottan érvényesül. Céljaival, törekvéseivel, lépéseivel a délkelet-ázsiai térségben zajló folyamatokat képes, és törekszik is befolyásolni.

3. A DÉLKELET-ÁZSIAI NEMZETEK SZÖVETSÉGE (ASEAN)

Délkelet-Ázsia öt fejlődő országa (a Fülöp-szigetek, Indonézia, Malajzia, Szingapúr és Thaiföld) 1967-ben viszonylag laza felépítésű, kormányközi szervezetként hozta létre az ASEAN-t. Számos belső, az öt ország viszonyát megrontó, az egyéni kibontakozást is nehezítő tényező mellett egy sor külső, az amerikai-szovjet versengés térségbeli érvényesüléséhez is köthető faktor ébresztette rá az öt államot, hogy a konfrontációval szemben hasznosabb együttműködni egymással. Eközben nem feledhető, hogy az összefogás irányában mozdította el az érintett országokat a Kínafaktor is. Az, hogy a Kínai Népköztársaság létrejöttét (1949) követően agresszív po-

¹ Forrás: ASEAN Statistics, Selected key basic ASEAN indicators, Table 2. alapján végzett számítások (ASEAN Secretariat homepage)

litikai retorikát alkalmazott, illetve részben anyagi és katonai eszközökkel is segítette a délkelet-ázsiai kommunista mozgalmakat, gyanakvással töltötte el a régió Nyugat-barát államait (BARBI, 1982).¹ A globális viszonyok átalakulását követő években Brunei-jel, a Vietnammal, Laossal és Mianmarral (korábban Burma), majd Kambodzsával bővült a szervezet. Így mára a térség 10 országa a társulás tagja lett. Az utolsó régióbeli ország, Kelet-Timor felvételére vár. Az ASEAN tagjai meglehetősen véres és változatos 20. századbeli történelmükben gyakran eltérő utakat jártak be. Csupán két évtizede jutottak el, nem is a teljes körű regionális összefogás hasznosságának, az érdekek és erők összehangolása jelentőségének felismeréséig, hanem a kooperáció megvalósíthatóságának küszöbéig. Érték el odáig, hogy a korábbi – amerikai vagy szovjet érdekeltségű szoros katonai-politikai szövetségi viszonyok helyébe napjainkra a nagyhatalmaktól való távolságtartás, a belső kohézióra és önállóságra törekvés vált jellemzővé.

Az 1990-es évtized egyébként – mint a világ egészét – felemás helyzetben találta az ASEAN-t is. A globális politikai változások (a Szovjetunió széthullása és az „utód”, Oroszország jelentős mérvű visszahúzódása a régióból, ezzel együtt az USA politikai érdekeltségének csökkenése, a világgazdasági változások stb.) nyugalmat ígértek a térségnek. Megjelent viszont az eddig háttérbe húzódó Kína, és ezzel átrendezte a hatalmi viszonyokat és a kötődési pontokat. Igaz, a KNK bizonyos tekintetben még messze van attól, hogy megszorongassa a Szovjetunió elsüllyedését követően kizárólagos szuperhatalomnak mutatkozó Egyesült Államokat, de Délkelet-Ázsiában egyértelműen annak versenytársává vált. A politikai szférában Peking pozíciói még aligha vethetők egybe az USA-éval, de befolyása már itt is kezdi megközelíteni Washingtonét. A gazdasági területen – talán nem is túl nagy bátorsággal előretekintve a jövőbe, azt kell megállapítani, hogy – súlya, de még inkább szerepe, befolyása kiegyenlítette az amerikaiakét (és magasan meghaladja a japánokét).

Hangsúlyozni kell, hogy nem az USA globális és általános világgazdasági szerepéről, hanem kifejezetten délkelet-ázsiai gazdasági pozícióinak – a kínaiakéhoz mért – erodálásáról, illetve Peking élvonalba emelkedéséről van szó. Mind határozottabban egy olyan korszak látszik a vizsgált régióban kibontakozni, amelyben a legfontosabb külső szereplők egyike Kína lesz, vagy már éppen az. A kérdés nemcsak a regionális hatások tekintetében érdekes, hanem abban az összefüggésben is, hogy a Délkelet-Ázsiában domináns pozíciókat megszerző Kína mennyiben lesz képes módosítani azokat a folyamatokat és hatásokat, amelyek az elkövetkező évtizedben világon általános fejlődését meghatározzák.²

Az 1990-es évek egyik legfontosabb délkelet-ázsiai fejleménye, hogy rendeződött az indokínai helyzet, és lezajlott az ottani államok beillesztése (felvétele) az ASEAN szervezetébe. Úgy tűnt, lezárult a régió politikai-biztonsági stabilizációs folyamata, ami együtt járt a szervezet nemzetközi (globális) felértékelődésével. Eközben, mint erre a 3.

¹ Az ASEAN létrejöttének körülményeit és feltételrendszerét, és ezen belül a térség államainak Kínához való viszonyát mutatja be részletesen Barbi Balázs jelzett munkája. Abban kitér a helyi kínai kisebbség és Kína, illetve a helyi „bennszülött” kormányok viszonyára is. Utóbbi elem, mint erre e dolgozatban is utalás történik, az egyik legkényesebb eleme az ASEAN-Kína kapcsolatoknak.

² Ma még nem igen látni, hogy az „USA évszázadát” követően a gazdasági (és így termelési, fogyasztási) és társadalmi, politikai, szellemi szférában (az egyén életformájának, gondolkodásának terén) milyen következményekkel járhat Kína, a kínai kultúra, mentalitás, szokások térnyerése.

táblázat is igazolást nyújt, tekintélyes és folyamatos gazdasági növekedés is végbe ment. Összességében az ASEAN a globális szinten, továbbá az Ázsiában jelen lévő valamennyi politikai-gazdasági nagyhatalom és jelentős szereplő számára fontos, kívánatos partnerré lépett elő. A régió, mint egységes szerveződés, de maguk a tagországok is. Ez az izmosodó térség szinte természetes módon keltette fel annak a Kínának figyelmét, amely – földrajzi helyzetéből is adódóan – sem északra, sem keletre, de még igazán nyugatra sem „terjeszkedhetett”. Még délen is gátat szabott mozgásának a komoly vetélytárs, India. (Terjeszkedés alatt itt a békés, mindenekelőtt gazdasági-kereskedelmi, illetve részben politikai kapcsolatteremtést és befolyás-érvényesítést értünk!)¹ Ez a kínai törekvés találkozott a térség államainak azon elképzelésével, hogy maguk is kitorjenek a hagyományos külső erők (az USA, Japán) általi befolyásoltság alól, önálló szereplőként léphessenek fel a világban, saját jövőjükéről maguk gondoskodhassanak.

Ezt a helyzetet a térség mindenekelőtt gyors gazdasági fejlődésével, helyzetének stabilizálódásával érte el. Az alapvető gazdasági mutatók tekintetében a régió országai meglehetősen irigylésre méltó helyzetben vannak. Míg a bruttó hazai termék (GDP) folyamatosan magas ráta mellett emelkedik, nemzetközi mércével mérten is alacsony a tagországok inflációs rátája, a munkanélküliség, és gyors a külkereskedelmi forgalom bővülése is. Az alacsony munkanélküliségi ráta és a tartós fejlődés áttételesen megerősítik azt a feltevést, hogy e térségben az elkövetkező időszakban mélyreható, a további kibontakozást esetleg visszavetítő társadalmi ellentmondásokkal nem kell számolni.

A másik oldalon a térség legtöbb országa komoly mértékben függ a külkereskedelemtől. Nemcsak az elosztó szerepét felvállaló Szingapúr, de Délkelet-Ázsia többi meghatározó állama is (Vietnam, Thaiföld, Malajzia) a külgazdasági kapcsolatain keresztül teremti meg a nemzetgazdaság továbbfejlesztésének feltételeit. Ez a nyitottság a globális válságok idején sebezhetőbbé teszi a régiót, de a közelmúltbeli tapasztalatok azt igazolják, hogy más térségekkel szemben rendelkeznek olyan versenyelőnyökkel, amelyek csökkenthetik a negatív külső hatásokat.

A közel két évtizede folyamatosnak mutatózó – bár visszaesésektől nem mentes – gazdasági fejlődés és növekedés mind a belső, mind a külső feltételek kedvező alakulásával összekapcsolható. A térség saját gazdasági adottságai, a kedvező éghajlati, természeti, és ezen belül jó mezőgazdasági feltételek hozzájárultak ahhoz, hogy a helyi országok iparosításához elengedhetetlen hazai tőkefelhalmozás megkezdődhessen, összekapcsolódhasson az érkező külföldi beruházásokkal, és a társadalmi béke, a szerkezetváltás – viszonylagosan – békés lezajlása mellett teremtsen alapot új, korszerűbb iparágazatok meghonosításához, a gazdaság és a társadalom általános fejlődéséhez. A mezőgazdaság mellett a térség ásványkincsekben való gazdagsága, az azok iránti igény ugyancsak elősegítette a fejlődést. A helyi országok kormányainak fokozatosan felnyíló, pragmatikus gazdaságpolitikája bátorítólag hatott a térség iránt érdeklődőkre. A regionális béke megteremtődése, a külpolitikai nyugalom, párosulva a könnyen képezhető, az ázsiai kulturális-szellemi örökség révén szorgalmasnak bizonyuló munkaerő-

¹ Egyszerűen arról van szó, hogy gazdasági és politikai tekintetben is a legjobb kitörési lehetőséget biztosító, legkönnyebben „meghódítható” területnek Délkelet-Ázsia mutatkozott. Részben a főszövegben is jelzett természetes adottságok miatt, részben a többi „égtájnál” várhatóan megmutatózó ellenállás vagy éppen erőfölény okán. Kelet-Ázsiában Japánnál, Dél-Koreánál vagy éppen Tajvannál, északon Oroszországnál, nyugaton az arab és perzsa iszlám államoknál, délen Indiánál korántsem számíthatott Kína olyan – a kölcsönös érdekeltségen is alapuló – fogadó-készségre, mint az ASEAN tagjainál. Délkelet-Ázsia jelenti azt a térséget, amelyre Peking globális szerepvállalásánál is támaszkodhat, miközben a helyi államok is nyernek e barátság révén.

vel további vonzerőt jelentett. Azt kell mondani, hogy pontosan a külső és belső feltételek kedvező időben való pozitív találkozása alapozta meg a régió fejlődését, és attól korántsem elszakíthatóan, a külföldi, így kínai érdeklődést is.

Miközben nem szabad alábecsülni a délkelet-ázsiai országok belső adottságait – igaz, gondjaikat sem – azt ki kell jelenteni, hogy fejlődésük és társadalmi-gazdasági előrelépésük alapját a nyitott, export-orientált gazdaságpolitikával mozdították elő. A nemzetközi kapcsolatokból nyerhető előnyökkel alapozták meg az egyébként példátlan fejlődést eredményező átalakulást.¹ Azok révén épültek be a nemzetközi gazdasági körforgásba, de váltak egyben sérülékeny is. A kiszolgáltatottság és sebezhetőség, valamint a világ más részein (például nálunk, Európában) megvalósult regionalizmus sikerei tették egyértelművé az ASEAN tagjai számára, hogy egyenként aligha vehetik fel a küzdelmet a külvilággal. Azaz, sikerük titka az összefogásban rejlik.

Előbbi felismerés készítette az ASEAN tagjait arra, hogy keressék a regionális integráció magasabb szintjére lépésnek lehetőségét is. Ennek keretében tűzték ki célul – hosszabb távra kitekintve – egy Délkelet-ázsiai Unió, az arra való felkészülés jegyében egy ASEAN Gazdasági Közösség létrehozását. Az utóbbihoz felé vezető úton pedig már megszületett az ASEAN Szabadkereskedelmi Övezet (ASEAN Free Trade Area), amely mind a belső gazdasági összefogást, mind a kívülállókkal szembeni egységesebb és hatékonyabb fellépést célként határozta meg.²

Ez különösen érvényes a kínai kapcsolatokban. Elkülönülten még a legnépesebb ország, Indonézia (a maga 230-250 millió lakosával, és mintegy 500 Mrd USD-os GDP-jével) sem veszi fel a versenyt a KNK-val, annak 1,2-1,3 milliárdnyi lakosával, és közel nyolcszoros gazdasági teljesítményével. A legfejlettebb délkelet-ázsiai ország, Szingapúr, állhatná a versenyt a műszaki-tudományos téren, de a maga alig 5 millió lakosával (annak is talán csak a 60%-a szingapúri állampolgár) nem válthatja meg Délkelet-Ázsiát.

Az ASEAN számára két út kínálkozik saját pozíciójának megerősítéséhez: a belső összetartás erősítése, illetve a külkapcsolatok diverzifikálása, a „több lábra állás”. S mindezt el kell kezdeni ma, amikor az USA már nem, Kína még nem pályázhat a kizárólagos meghatározó partner szerepére.

¹ Érdekes elgondolást vet fel Steve Roach, a Morgan Stanley Asia elnöke, aki „A következő Ázsia” c. munkájában azzal érvel, hogy az export-orientált gazdaságpolitika napjainkra beteljesítette „küldetését”. Előmozdította számos ország fejlődését, de túlhaladottá vált. Különösen az olyan hatalmas gazdaságokban, mint Kína, Japán, de a közepeseknél is, e politika helyébe a hazai fogyasztók nyújtotta lehetőségek kiaknázására kellene már – a korábbiaknál nagyobb – figyelmet fordítani. Ugyanis náluk van az a pénzügyi és gazdasági tartalék, amely a gazdasági gépezetet „megalajozhatja”. A felvetés érdekes, de hosszabb elemzést kíván, amint érdemel is, de amelyre itt nem vállalkozhatunk. (L. Stephen Roach on The Next Asia. Opportunities and Challenges for a New Globalization. Wiley, 2009. Egy, a szerzővel készült interjú ad közre a McKinsey Quarterly – https://www.mckinseyquarterly.com/ghost.aspx?ID=/Economic_Studies/Country_Reports/Preparing_for_the_next_Asia_2452)

² Az ASEAN Free Trade Area (AFTA) megállapodás 1992-ben született, és első fázisában 2003-ban már meg is valósult. A belső együttműködés erősítése szervesen beilleszkedik abba a stratégiába, amelynek révén a tagállamok a belső pozíciók és a külső feltételek párhuzamos javításával igyekeznek a külkapcsolatokból (is) nyerhető előnyöket maximálni. Noha a téma önálló vizsgálatot is megérdemel, annak taglalására, terjedelmi okok miatt, aligha vállalkozhatunk itt. Megfelelő tájékoztatás nyerhető magáról az AFTA-ról az ASEAN Titkárság honlapján (www.aseansec.org/economic/afta/afta.htm) keresztül, míg az érdemi gazdasági-kereskedelmi, és részben politikai hatásokról nyerhetünk képet Calvo-Prade et al. tanulmánya alapján.

3. táblázat
Az ASEAN tagországok gazdasági növekedése 1996 és 2005 között (%)

Ország	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Brunei	1,0	3,6	-4,0	2,6	2,8	3,0	2,8	3,2	2,9	3,0
Kambodzsa	4,6	4,3	5,0	12,6	7,0	5,5	5,2	7,1	7,7	9,8
Indonézia	7,8	4,7	-13,1	0,8	4,9	3,8	4,3	4,8	5,1	5,6
Laosz	6,9	6,9	4,0	7,3	5,8	5,8	5,7	5,9	5,5	8,2
Malajzia	10,0	7,3	-7,4	6,1	8,9	0,3	4,4	5,5	7,2	5,2
Mianmar	6,4	5,7	5,8	10,9	13,7	11,3	12,0	13,8	5,0	4,5
Fülöp-szigetek	5,8	5,2	-0,6	3,4	4,4	4,5	4,4	3,7	6,2	5,0
Szingapúr	7,7	8,6	-0,8	6,8	9,6	-2,0	4,0	2,9	8,7	6,4
Thaiföld	5,9	-1,4	-10,5	4,4	4,8	2,2	5,3	7,0	6,2	4,5
Vietnam	9,3	8,2	5,8	4,7	6,8	6,9	7,0	7,4	7,7	8,5
ASEAN	7,3	4,1	-7,1	3,6	5,9	3,4	5,0	5,6	6,1	5,5
ASEAN-5*	7,2	3,8	-8,9	3,1	5,5	2,8	4,5	5,1	6,0	5,2
BCLMV**	7,8	7,2	5,3	6,8	8,5	7,8	8,0	8,8	6,8	7,5

Megjegyzések:

* Az ASEAN 5 alapító tagja.

** Brunei, Kambodzsa, Laosz, Mianmar, Vietnam

Forrás: ASEAN Statistical Pocketbook 2006 (online)

4. AZ ASEAN-KÍNAI GAZDASÁGI ÉS KERESKEDELMI KAPCSOLATOK KIBONTAKOZÁSA

Hogy Peking igencsak érdeklődik Délkelet-Ázsia iránt, azt adatokkal lehet alátámasztani. Hogy az ASEAN sem „közömbös” Kína iránt, ugyancsak igazoljuk. E kérdés vizsgálatát megelőzően azonban jelezni kell, hogy a kölcsönös érdekelttség ténye ellenére az ASEAN sohasem téveszthette szem elől, Kína nem egyszerűen kiemelkedett Ázsiában, de fejlődése másoknál, köztük a délkelet-ázsiai nemzeteknél is gyorsabbnak - a külső megfigyelők számára is meggyőző módon - szilárdabbnak mutatkozik. Ezzel, sok tekintetben a levegőt éppen Délkelet-Ázsia elől szívja el. Ráadásul a KNK nem „pusztán” gazdasági, hanem már mind inkább politikai, sőt - és ez az ASEAN-t igencsak foglalkoztatja - katonai hatalom is. Utóbbi inkább aggasztó, mint semleges tényező Kína megítélésénél.

A kétoldalú gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok felé fordulva a kiinduló pont az, hogy amennyiben Kína elmúlt évtizedekben elért gazdasági teljesítménye csodálatra méltó, akkor az ASEAN tagállamai is legalább elismerést érdemelnek. Bár az ütem alacsonyabb, mint Kínában (l. 3. táblázat) és ritkán éri el a kétszámjegyű ütemet, itt mégis a világgazdaság leggyorsabban fejlődő térségéről van szó. Van eltérés a fejlődés folyamatában annyiban, hogy az ASEAN-övezet államainak többsége jó félszázaddal korábban kezdte meg felemelkedését, míg Kínának fele ennyi idő kellett ahhoz, hogy ne egyszerűen megközelítse, hanem messze maga mögött hagyja a régiót. E megállapítás nem egyszerűen a megtermelt gazdasági értékekre, hanem a műszaki-tudományos és technológiai fejlettség szintjére is vonatkozik. Aligha vitatható, hogy napjainkban Kína már nem az olcsó, hol silányabb, hol jobb tömegtermékek egyszerű értékesítője. Történelmi léptékekkel rendkívül gyorsan, a csúcstechnológia átvevőjévé, majd - esetenként - továbbfejlesztőjévé lett. E vonatkozásban Délkelet-Ázsiában talán kizárólag Szingapúr jelenthet versenyt számára, illetve egy-két ágazat terén Malajzia és Thaiföld (PARK, 2007: 486). Ez a tény már önmagában jelzi, hogy a kétoldalú kapcsolatok nem ellentmondásokról mentesek.

Kiütközik, hogy az ASEAN-nak szerencséje, de egyben pechje is, hogy oly közel fekszik Kínához. Szerencséje e közelség a térségnek, mert annak révén a gazdasági szuperhatalom fejlődése visszahat magára a térségre. Kedvezőtlen viszont annyiban, hogy Kína egyben a legfőbb vetélytárs is számos termelési-értékesítési területen, illetve a külföldi tőke és technológia megszerzése terén. Ezzel együtt a gazdasági-kereskedelmi kapcsolatokat vizsgálva azt kell látnunk, hogy Kína és Délkelet-Ázsia boldogulása egyre jobban összekapcsolódik. Miért és mi által? A miertre a választ a kínai oldalon az adja meg, hogy az expresszvonat sebességével fejlődő Kínának gyakorlatilag mindenre szüksége van: piacra, ahol termékeit elhelyezheti és nyersanyagokra, amelyeket saját munkaerejével feldolgoztathat. Szüksége van technológiára is, de itt Délkelet-Ázsia jelentősége, egyértelműen, mérsékeltebb. A piacot illetően azonban az ASEAN-térség sok mindent tud nyújtani. Mindenekelőtt fontos nyersanyagokat, a szénhidrogénektől az ásványokon át a mezőgazdasági alapanyagokig, félkész vagy éppen késztermékekig. Másrészt a közel 600 milliós, Kínához hasonlóan gazdagodó, emelkedő jólétet elérő, a minőségi termékek iránt folyamatosan bővülő keresletet teremtő piacot. Megfelelő fizetőképességgel.

Délkelet-Ázsia számára pedig Kína ugyancsak hatalmas piac. Rendszeresen felvetődik a kérdés, hogy az ASEAN képes-e egyenlő partnere maradni Kínának vagy fokozatosan erőtlenné válik és behődöl az ázsiai nagyhatalomnak? A kérdést két

területen vizsgáljuk: az árucserreforgalomban, illetve a tőkeberuházások terén. Utóbbin kezdve a sort, nemcsak azt láthatjuk, hogy hatalmas mennyiségű tőkeberuházás (FDI) realizálódik e térségben, de most már Kína a negyedik-ötödik legfőbb beruházó a régióban (4. táblázat). Amennyiben Kínát és Hongkongot együtt kezeljük, akkor az USA és Japán után a harmadik délkelet-ázsiai tőkekihelyező. Ezt az összevonást indokolja, hogy a KNK és Hongkong gazdasági-kereskedelmi-pénzügyi tranzakciói nem mindig választhatók ketté.

A dobogós helyezéshöz érdemes további adalékokkal szolgálni. Így fel kell idézni azt, hogy a kínai etnikum körében Ázsia-szerte rendkívül szoros az együttműködés. Ennek formái a legális és illegális ügyeletek végletei között számtalan formát öltenek, a kívülállók számára átláthatatlanok. Bár adatokkal nehezen igazolható, de feltételezhető, hogy az a korábbi trend, miszerint a délkelet-ázsiai kínaiak fektettek be többet a KNK-ban, megfordult. Ma már valószínűsíthetőbb, hogy – a Peking által követett politikával párhuzamosan – a kínai magántőke is nagyobb mértékben áramlik Délkelet-Ázsiába, mint fordítva. Ráadásul, a régiót figyelők számára közismert, hogy a végbemenő – rendszerint teljesen átláthatatlan, gyakran követhetetlen – gazdasági és kereskedelmi folyamatok egy része semmiféle statisztikában nem jelenik meg. Végül pedig, az ASEAN-on belüli tőkemozgásoknál számolni kell Szingapúr (és az ottani kínaiak) kiemelkedő, de ugyancsak nehezen követhető szerepével.

4. táblázat
Külföldi tőkeberuházások az ASEAN-térségben,
származási ország szerint (millió USD)¹

Ország	FDI				Részesedés (%)
	2006	2007	2008	2006–2008	2006–2008
EU-25	10 672,2	18 383,5	13 124,7	42 180,4	22,9
ASEAN	7 596,0	9 408,6	10 821,1	27 825,7	15,1
Japán	10 229,6	8 382,0	7 156,8	25 768,4	14,0
USA	3 418,5	6 345,6	3 012,5	12 776,6	6,9
Dél-Korea	1 324,9	2 777,7	2 122,1	6 224,8	3,4
Hongkong	1 016,2	1 226,9	1 436,9	3 680,0	2,0
Kína	1 278,8	1 622,4	618,8	3 520,0	1,9
Ausztrália	303,0	1 040,5	990,5	2 333,9	1,3
Kanada	464,8	934,6	802,7	2 202,1	1,2
India	(447,8)	534,6	429,6	516,5	0,3
Oroszország	7,1	31,0	74,9	113,0	0,1
Total FDI	54 979,9	69 481,6	59 440,1	183 901,6	100,0

¹ ASEAN Statistics, Selected key basic ASEAN indicators, Table 27 alapján végzett számítások (ASEAN Secretariat homepage).

Bár táblázatunk adatsorainak értékelésekor bizonytalanságokkal is számolni kell, az egyértelmű, hogy a ténylegesen Délkelet-Ázsiába érkező kínai tőke a számítottnál is nagyobb. Így feltétlenül helytálló, hogy a régió egyik legfőbb beruházója Kína. Ráadásul ezt a pozícióját az elmúlt egy-másfél évtizedben nyerte el, és a trend – a 2008-as, szinte minden beruházó ország esetében érzékelhető visszaesés ellenére – folyamatosan emelkedőnek ítélnélhető.

A kínai tőkeberuházások jellegükben sok tekintetben eltérnek a fejlett ipari államokétól. Utóbbiak részben a hazai szerkezetváltáskor „levetett” iparágak délkelet-ázsiai telepítéséhez, illetve legújában a termelés kihelyezéséhez biztosítottak tőkét, illetve technológiát. Kína viszont annyiban közelebb megy az itteni befogadó országok általános gazdasági-társadalmi elvárásaihoz, hogy felvállalja a kevésbé gyors megtérülését, a mezőgazdasághoz és/vagy az infrastrukturális fejlesztésekhez kapcsolódó projektek finanszírozását is. Tévedés volna ezt pusztán a KNK társadalmi érzékenységgel magyarázni. E politika mögött racionális megfontolások állnak. Peking hosszú távon gondolkodva bátorítja a számára fontos nyersanyagok kitermelésének fenntartását és fejlesztését, az ehhez köthető infrastruktúra megteremtését, amint a mezőgazdasági és élelmiszeripari kapacitás bővítését is.

A tőkeberuházások további kiterjesztését célozza egy közelmúltban felállított közös beruházási alap (China-ASEAN Fund on Investment Cooperation), amely már idén megkezdí működését, és 1 milliárd dolláros forráskihelyezéssel számol. Az Alap mögött a kínai EXIM Bankot találjuk meg, amely – és ebben ismét politikai megfontolásokat is láthatunk – igyekszik bevonni a finanszírozásba az Ázsiai Fejlesztési Bankot és a Világbankot is. A közös alap, mint azt kínai részről kifejtették, mindenekelőtt infrastrukturális projekteket vállalna fel, de nem zárkózik majd el a termelő és szolgáltatási beruházásoktól sem. Figyelmet érdemel az első tervekben szereplő beruházások földrajzi elhelyezkedése is: Indokínai kikötők, Vietnámot Délnyugat-Kínával összekötő autótút, és a Lancang-Mekong körzet csatornázása jelentik most a kiemelt projekteket.¹ Tehát ott lehet az együttműködés gyorsabb kiterjesztésével számolni, ahol Kína is érdekelt. Természetesen azonban, mindaddig nem lehet Kínán számon kérni, hogy miért ezeket a beruházásokat kezeli kiemelten fontossá, amíg azok megfelelően szolgálják az érintett délkelet-ázsiai államok érdekeit is. Jelenleg ez érvényesülni látszik.

Az erőviszony-eltolódás mérsékeltbben tükröződik a kereskedelmi forgalomban, noha a forgalom teljes kiegyenlítettségéről nem beszélhetünk. Ugyanakkor az ASEAN mintegy 20-25%-os deficitje még nem tűnik különösebben veszélyesnek. (Az adat kezelésekor feltétlenül szem előtt kell tartanunk a délkelet-ázsiai statisztikai adatok megbízhatatlanságát, illetve azt a már többször jelzett tényt, hogy a délkelet-ázsiai és KNK-beli kínaiak közötti gazdasági-kereskedelmi együttműködés nem mindenkor követhető nyomon. Ez azonban az összkép elemzésekor mérsékelt hibaszázalékot jelent.) A különbség inkább, ismételtén, azt a kérdést veti fel, hogy hosszú távon az ASEAN kivitel életképes lehet-e Kínában?

A megfigyelők között szinte teljes a nézetkülönbség (!) azt illetően, hogy a két fél közötti gazdasági-kereskedelmi együttműködés, majd a 2010-ben létrejövő szabadkereskedelmi övezet (lásd a következő pontunkat!) kinek hoz nagyobb hasznot. Akadnak, akik szerint az ASEAN számolhat nagyobb nyereséggel, és akár évi 0,9%-os GDP-növekményt is eredményezhet a kooperáció. Mások a versenyképességi aránytalanságok alapján súlyos következményekkel számolnak a délkelet-ázsiai

¹ Fentiekre vonatkozóan eligazítást ad a „China-ASEAN Fund to kick off soon” c. hír.

termelők és szolgáltatók körében. (Az ellentmondó nézetekről ad jó áttekintést PARK, 2007, 488–489. old.) A kérdésre a választ majd hosszabb időt követően lehet megadni. Ma viszont azt látjuk, hogy igen rövid idő alatt, a szinte nem-létező gazdasági-kereskedelmi kapcsolatokról kiindulva a felek hatalmas fejlődést értek el.

Ma Kína az ASEAN-tagországok kivitelében a 3. helyen áll, míg behozatalában lényegében az élre került. Lehetne azzal érvelni, hogy az USA érdekeltsége mérséklődött Délkelet-Ázsiában, de ez semmiképpen sem helytálló megállapítás a kereskedelemre vonatkozóan. Amint Japán esetében sem indokolható a gazdaság stagnálása azzal, hogy a KNK megelőzte. Egyszerűen a kínai-ASEAN kereskedelmi forgalom az elmúlt években folyamatosan kétszámjegyű gyorsasággal emelkedett, és ez magyarázza a helycseréket. Mint azt az 5. és 6. táblázatok tükrözik, az ASEAN belső kereskedelmén és az egységes Európai Unióval fenntartott kereskedelmen túl csak Japán előzi meg – mérséklődő többlettel – Kínát. Az ASEAN import oldalán pedig Peking az élre ugrott. Ezt a tényezőt feltétlenül érdekesnek kell tartanunk, hiszen az kétségtelen, hogy sok szempontból a két térség inkább versenytársa (tehát kompetitív), mint kiegészítője (komplementer) egymásnak. A Kínából érkezett termékek mennyiségének és értékének felfutása viszont azt jelzi, hogy igenis van lehetőség a kétoldalú forgalomban meglelni azokat a termékeket, amelyekkel feltölthető a másik fél piaca. Az ASEAN-export oldalán mutatkozó érték szintén azt jelzi, hogy van mód a kiegyensúlyozottabb forgalom elérésére. (Ugyancsak árnyaltabbá, és kiegyenlítettbé teszi a képet, ha a forgalomban számolunk Hongkonggal is.)

5. táblázat

AZ ASEAN-tagállamok legfontosabb külkereskedelmi partnerei (2008)¹

	Forgalom (millió USD)			Részesezés (%)
	Export	Import	Összforalom	
ASEAN	242 497,5	215 616,5	458 113,9	26,8
Japán	104 861,6	107 053,9	211 915,5	12,4
EU-25	112 886,8	89 471,5	202 358,3	11,8
Kína	85 557,7	107 114,3	192 672,0	11,3
USA	101 128,5	79 910,5	181 039,0	10,6
Dél-Korea	34 938,6	40 541,5	75 480,2	4,4
Ausztrália	33 681,3	17 907,9	51 589,2	3,0
India	30 085,8	17 379,3	47 465,1	2,8
Hongkong	16 769,1	8 942,8	25 711,9	1,5
Tajvan	9 837,6	13 997,0	23 834,6	1,4
Kanada	5 416,3	5 128,6	10 545,5	0,6
Oroszország	2 706,7	6 913,2	9 619,9	0,6
Új-Zéland	4 161,3	3 263,3	7 424,6	0,4
Pakisztán	4 386,3	457,2	4 843,5	0,3
ASEAN összes	879 251,9	831 169,9	1 710 421,7	100,0

¹ ASEAN Statistics, Selected key ASEAN indicators, Table 19. (ASEAN Secretariat homepage).

6. táblázat
Az ASEAN-kivitel és behozatal legfőbb irányai (2008)¹

EXPORT			IMPORT		
	Érték (M USD)	Részesedés (%)		Érték (M USD)	Részesedés (%)
ASEAN	242 497,5	27,6	ASEAN	215 616,5	25,9
EU-25	112 886,8	12,8	Kína	107 114,3	12,9
Japán	104 861,6	11,9	Japán	107 053,9	12,9
USA	101 128,5	11,5	EU-25	89 471,5	10,8
Kína	85 557,7	9,7	USA	79 910,5	9,6
Dél-Korea	34 938,6	4,0	Korea	40 541,5	4,9
Ausztrália	33 681,3	3,8	Ausztrália	17 907,9	2,2
India	30 085,8	3,4	India	17 379,3	2,1
Hongkong	16 769,1	1,9	Tajvan	13 997,0	1,7
Tajvan	9 837,6	1,1	Szaud-Arábia	11 713,7	1,4
Σ 10	772 244,5	87,8	Σ 10	700 706,2	84,3
Egyéb	107 007,4	12,2	Egyéb	130 463,7	15,7
Total	879 251,9	100,0	Total	831 169,9	100,0

Σ 10 = az első 10 kiemelt reláció összesen.

Noha a forgalom áruszerkezete külön vizsgálatokat is megérdemelne, területi megfontolásokból mindössze azt jelezzük összefoglalásként, hogy a kétoldalú kereskedelemben szinte minden termékcsoport fellelhető. A legegyszerűbb, feldolgozatlan áruktól a csúcstechnológiát képviselő termékekig minden kategória képviselteti magát. Kétségtelen, miközben az alap- és nyersanyagok még – különösen ASEAN-exportként – jelentős értékkel bírnak, a csúcstechnika viszonylag mérsékelt. Ez érthető is, hiszen a gyors fejlődés ellenére egyik fél sem képes ma még ezen a téren a fejlett ipari államokkal tartani a lépést. A trend azonban azt jelzi, hogy ennek módosulása csak idő kérdése.

Az elmúlt években lezajlott folyamatokkal összefüggésben a két fél mindegyike elégedettségének adott hangot. Noha egyes politikai és tudományos berkekben akadnak olyanok, akik túlzott kínai dominanciától féltik az ASEAN-t, a szervezet tagállamainak vezetői inkább bátorítják, ösztönzik Kínát a kapcsolatok fejlesztésére. Ebben az elképzelésben helyezhető el az a törekvés is, hogy az összefogást szerződéses alapokra helyezték, a gazdasági kooperációt intézményesült formában elmélyíték. Ennek megnyilvánulásaként jön létre 2010-ben a feleket összekötő szabadkereskedelmi övezet.

¹ ASEAN Statistics, Selected key basic ASEAN indicators, Table 21. (ASEAN Secretariat homepage).

5. REGIONÁLIS INTEGRÁCIÓK

Kína és Délkelet-Ázsia viszonyában a közelmúltban két szorosabb együttműködést szorgalmazó terv is napvilágot látott. Az egyik lényegében megkerülné az ASEAN-tagországokat és kizárólag „etnikai” alapon egyesítené a kínaiakat. Noha, mint ennek szorgalmazói mondják, ebben lenne ráció, egy ilyen terv kivitelezése rendkívüli mértékben ronthatná Kína délkelet-ázsiai megítélését, és igen komoly politikai, és áttételesen gazdasági károkat okozhatna Pekingnek. A másik, a szabadkereskedelmi övezet viszont minden tekintetben összhangba hozható a felek érdekelttségével. Miután azonban az előbbi sem került még le teljesen napirendről, érdemesnek tartjuk a terv bemutatását.

A széles körű összefogás-tervek ismertetését megelőzően érdemes a háttérrel felfesteni. Ennek kapcsán például utalni arra, hogy az elmúlt évtizedekben a GATT/WTO keretében a világkereskedelem szereplői igen tekintélyes megállapodások révén mérsékeltek a globális kereskedelmet akadályozó tényezők hatását, fogadtak el piacszabályozó eszközöket. A Dohai Forduló azonban jelzi azt, hogy minél előrébb jutunk, annál nehezebb lesz újabb megállapodásokat elérni. De függetlenül a továbblépés eredményességétől is, látnunk kell, hogy még az elfogadott kereteken belül is mindenki arra törekszik, hogy a feltételeket saját érdekei szerint kihasználja. Többnyire a jogokat és kötelezettségeket betartva, néha azokat szem elől tévesztve. Ezt aligha vethetjük bárki szemére, de e ténnyel mindenkinek számolnia kell. A világ-gazdaság és –kereskedelem jelenlegi egyik legegyszerűbb és leghatékonyabb érdekvédelmi eszközének a regionális integrációk bizonyulnak. Ezek ugyanis befelé erősítik a résztvevők helyzetét, miközben kifelé gátakat állítanak a versenytársak elé. Nem véletlen tehát, hogy az elmúlt évtizedekben – lassan megszámlálhatatlan – regionális szerveződés jött létre, elsődlegesen a gazdasági-kereskedelmi együttműködés erősítése érdekében. (KÁPOSZTA et al., 2008) Ilyeneket találunk Ázsiában is, az APEC (Asia-Pacific Economic Cooperation, Ázsia-csendes-óceáni Gazdasági Együttműködés) laza megállapodásától a SAARC-on (South Asian Association for Regional Cooperation, Regionális Együttműködés Dél-ázsiai Szervezete) át az ASEAN-ig. Az ASEAN és Kína kapcsolataiban azonban a két, jelzett elképzelés is figyelmet érdemel.

A kínai közös piac

Az elsőnek, a kínai etnikai összekapcsolódásra épülő kooperációnak, az úgynevezett Kínai Közös Piac ötletének időszerűsége, noha majdhogynem természetesebbnek mutatkozik a másikkal, a szabadkereskedelmi övezet-ideánál, most nem tűnik elő. Maga az elképzelés azon alapszik, hogy érdemes volna összefogni a földrész „kínai” államait, amelyek együttesen a világ egyik legnagyobb és legerősebb gazdasági-kereskedelmi közösségét hoznák létre, ennek minden előnyét biztosítva a résztvevőknek. Magyarán, a Kínai Népköztársaság mellett csatlakozhatna e szerveződéshez Tajvan, de Szingapúr is. (A szigetország lakosságának 75%-a kínai, bár ősük a kínai birodalom különböző részeiből érkeztek és eltérő nyelvjárásokat beszélnek.) Ugyancsak részét alkotná e közösségnek a Kínától részleges autonómiát élvező Hongkong és Makaó is. A gondolat nem új keletű. Az 1980-as években fogalmazódott meg az elképzelés, Európában és az USA-ban élő kínai tudósok és üzletemberek részéről, éppen a világ-gazdaságban tapasztalható integrációs törekvésekre adható lehetséges válaszként. A cél egyértelműen az érintettek közötti szorosabb gazdasági, kereske-

delmi és pénzügyi koordináció és együttműködés, illetve a harmadik országok piacain való együttes fellépés lenne (TÁLAS, 1992, MÉSZÁROS, 1999). A kérdés, nem utolsó sorban a Peking-Taipei kapcsolatok oldaláról, különös aktualitást kapott a KNK WTO-beli tagságának elnyerésével. Számos elemző vélte úgy, hogy a szervezetbeli tagság révén a két fél kiválóan kihasználhatná, sőt, kiegészíthetné egymás adottságait, és ezzel mindkét oldalon csak nyernének.

A terv megvalósítását számos tényező nemcsak indokolja, de alá is támasztja: mindenekelőtt a kínai hagyományok túlélése, amely bármely kívülállóval szemben összetartja, egységbe önti a kínai társadalmat és közösségeket. Ezt a legvilágosabban éppen Délkelet-Ázsiában figyelhetjük meg (de lassan hazánkban is), ahol a kínai gazdálkodók és kereskedők a határokon átnyúlóan is előnyben részesítik a „másik kínaival” való együttműködést egy harmadik, „idegen” szereplővel szemben. Sajátos történelmi és társadalmi-politikai okokkal magyarázható az, miként és miért is emelkedtek ki gazdaságilag a kínaiak a délkelet-ázsiai térségben a gyarmatosítás korában. A történelmileg kialakult helyzet azonban aligha lenne fenntartható, ha az etnikai összetartás nem érvényesülne oly erővel napjainkban is. Amint az etnikai faktor igen komoly szerepet játszott abban is, hogy éppen Szingapúr vált az ASEAN régió pénzügyi-kereskedelmi központjává, elosztójává, az itteni, és a térségbeli többi ország kínai származású üzletembereinek összekötöttsége révén.

Gazdasági oldalról feltétlenül indokolni látszik az elképzeléssel való foglalkozást, hogy rendkívül kiterjedt együttműködés jött létre a KNK és a külső területek kínai üzletemberei és vállalkozásai között. Korábban a „tengerentúli kínaiak” (főként a délkelet-ázsiaiak, a hongkongiak, de korántsem utolsó sorban a tajvaniak) nagy volumenű tőkeberuházásokkal, működő tőkével, hitelekkel mozdították elő a TENG HSZIAO-PING-i reformok véghezvitelét. Ennek is köszönhetően minden irányban kiépültek és dinamikusán fejlődtek az árukapcsolatok is, de mind nagyobb méreteket öltött a pénzügyi összefonódás is. Mint jeleztem, kezdetben inkább Peking függött a partnerek támogatásától. (Megjegyezhető, hogy a KNK-nak ekkor sem diktálhattak a külföldi kínaiak, hanem „legfeljebb” szerephez jutottak a gazdasági és politikai magatartás formálásában.)

Az elképzelés nem talált – általában – ellenzésre a tengerentúli közösségek részéről, hiszen ezzel lényegében a hongkongi és makaói közösségek egyfajta biztosítékot kaphattak legalább részleges politikai és gazdasági önállóságuk fenntartásához, míg a valóban távolabb élők érvényesíthették gazdasági érdekeiket: pénzügyi erőforrásaik, marketing szakértelmük egyesülve a szárazföld tudományos kutatásaival, nyersanyagbázisával és munkaerejével, továbbá Hongkong és Szingapúr pénzügyi és információs rendszerével, globális szinten is előnyökkel járna számukra. (NESZMÉLYI, 1997) (Most eltekintünk attól, hogy a közös hagyományokra, a közös kultúrára, a konfucianus szellemiségre építve a kínaiak régi vágya volt, és maradt egy független, erős, a kínaiakat egyesítő, a nemzeti *grandeurt* helyreállító Kína megteremtése. És ez mindenkor komoly lélektani és kohéziós kapcsot teremt, amelytől nem szabad senkinek sem eltekinteni.)

Az elképzelés – részben nacionalista felhangjával – bírt is támogatással akkor, amikor Pekingnek minden segítség jól jött a felemelkedéshez. A helyzet napjainkra annyiban módosult, hogy miközben ma a KNK számára a kívülről érkező gazdasági-pénzügyi támogatás másodlagossá vált, a külpolitikai célok elérését egy ilyen etnikai alapú integráció veszélyeztetné. Elsődlegesen ez magyarázhatja azt, hogy a korábbi lelkesedést követően a terv megvalósítása lekerült a napirendről. Hogy nem ment teljesen feledésbe, azt alátámaszthatjuk azzal is, hogy 2006-ban MA YING-JEOU,

akkor a tajvani főváros, Tajpej főpolgármestere, a Kuomintang elnöke szorgalmazta a két fél közötti közös piac kiépítését. MA YING-JEOU most Tajvan elnöke.¹ A tajvani politikus fellépését ösztönözhetette az is, és erre maga is utalt, hogy a 2010-ben életbe lépő ASEAN-Kína szabadkereskedelmi megállapodás rontja – az esetleg abból kirekesztődő – sziget helyzetét.

A kínai közös piac valóban a világ egyik leghatalmasabb gazdasági egységét hozná létre, de ahány érv szól mellette, annyit lehet azzal szemben is felvetni. Mindenekelőtt a Peking és Taipei közötti politikai, áthidalhatatlannak tűnő ellentéteket, amelyek az egységes államiság érzékeny kérdéséhez kötődnek. Tény, figyelve a kétoldalú kapcsolatok alakulását, a megfigyelő érzékelhet elmozdulást, de a radikális áttörés és kibontakozás még várat magára.² Nem tekinthető kevésbé komoly ellenérvnek, hogy egy ilyen kínai közös piac kialakításához fontos lenne a délkelet-ázsiai kis-Kína, Szingapúr részvétele is. A városállam érdekeltsége azonban igencsak megkérdőjelezhető: nemcsak a hagyományos fenntartások érvényesülnek (Kína kommunista jellege, a térségbeli kommunista mozgalmaknak nyújtott hajdani támogatása miatt), hanem magának Szingapúrnak a térségbeli helyzete miatt is. A szingapúri, feltétlenül pragmatikus vezetők, tudják, hogy egyoldalú elkötelezettségük Kína mellett csak felélesztené azt a gyanakvást, ami látens formában még mindig ott rejlik a régió több országában, mindenekelőtt Indonéziában. Továbbá, Szingapúr számára nem tűnik vonzónak egy majdani, ma még körvonalazhatatlan együttműködési formáció szemben a már létező, várhatóan izmosodó, és a városállamnak központi szerepet biztosító ASEAN-kooperációval. Végül nem mehetünk el amellett sem, hogy noha a kínai közösségek összefogása feltétlenül nagy jelentőséggel bír a KNK számára, de nem „elvtelen” politikai engedmények révén, és különösen nem a mind aktívabb globális és délkelet-ázsiai kül- és gazdaságpolitikájának rovására.

A Kína-ASEAN szabadkereskedelmi megállapodás

Nagy valószínűséggel 2010-ben megszületik az az egyezmény, amely szabadkereskedelmi együttműködést alakít ki Kína és az ASEAN között. Ez nemcsak abban a tekintetben érdekes, hogy a kínai közös piachoz képest mennyivel előrébb tartanak a felek ennek létrehozásában, hanem hogy alapvetően hagyományosan inkább szembenálló, mint kooperatív érdekeltekről van itt szó. Az évezredes történelmi kapcsolatok és a jelzett természetes kötődések ellenére a Kínai Népköztársaság és az ASEAN között egészen 1990-ig hivatalos kontaktusok nem igen léteztek. Az egyes tagállamokkal folyt kétoldalú együttműködés, de a szervezettel az első magas szintű

¹ Ma Ying-jeou javaslata mögött nem nehéz felismerni, hogy Tajvant a háttérbe szorulása miatti aggodalom is ösztönözte a terv megvalósítására. A politikus világosan érzékelte, hogy a KNK gazdasági és politikai szárnyalása, a sziget nem csekély gazdasági ereje ellenére partvonalra szorítja Tajvant. Igaz, felvetéséhez hozzáfűzte, hogy a partnerség csak a felek egyenlősége, függetlensége és szuverenitása alapján jöhet létre. Amely követelést Peking még tárgyalási alapként is aligha fogad el. (Ma Ying-jeou nyilatkozatát lásd: 'Ma proposes Taiwan-China common market'!)

² Amint azt Michal Roberge és Youkyung Lee (2009) megállapítják, az alapvető kérdések nem nyertek ugyan megoldást, de a felek közötti viszony sohasem volt ennyire nyugodt, a kölcsönös hangvétel pedig békülékeny. Azt pedig sajtóforrások jelezték, hogy a kínai elnök a 2008-as évet búcsúztatva béke-megállapodást szorgalmazott a két fél között, és utalást sem tett arra a „hagyományos” pekingi fenyegetésre, hogy fegyveres eszközökkel lépnek fel, amennyiben Tajvan kikiáltja függetlenségét (l. www.usatoday.com/.../2009-01-25-china-taiwan_N.htm).

érintkezésre is csak 1991-ben került sor.¹ A többi ázsiai partnerhez és az USA-hoz, azaz a versenytársakhoz képest késői kapcsolatfelvétel nagyon gyors haladással párosult, és 1997-ben már nem-hivatalos csúcstalálkozóra is sor került és a párbeszéd lényegében állandósult. Megszületett az „ASEAN plus One” formáció. 2000 novemberében pedig a kínaiak előálltak a szabadkereskedelmi megállapodásra vonatkozó javaslattal. Noha a délkelet-ázsiaiak óvatosabbak voltak, de Peking különböző kedvezményekkel és engedményekkel támasztotta alá javaslatait, és 2004-ben az „Átfogó gazdasági együttműködési keretegyezmény” (Framework Agreement on Comprehensive Economic Cooperation) keretében aláírásra került az „Árukereskedelmi megállapodás” (Agreement on Trade in Goods /TIG/), amely lényegében a termékek szabadkereskedelmi övezetét hozza létre. Már ekkor érvényesült az az elképzelés, hogy 2010-ben Kína az ASEAN alapítói és Brunei között jön létre ez az övezet, a négy kevésbé fejlett ország (Laosz, Kambodzsza, Mianmar és Vietnam) pedig 2015-ben csatlakozik (SHENG, 2003). Az elképzelések kidolgozását, természetesen, jelentős tanulmányok, felmérések és egyeztetések előzték meg, és még mindig folynak a végső munkálatok. Az azonban már szinte tényként kezelhető, hogy 2010-ben a világ legnépesebb, és egyik legerősebb regionális szerveződése kezdi meg működését.

Az ACFTA (ASEAN-China Free Trade Area, ASEAN-Kína Szabadkereskedelmi Övezet) 1,7 milliárd fogyasztót érint közvetlenül. Az itt előállított GDP megközelíti a 2000 Mrd USD-t, míg az érintettek kereskedelmi forgalma 1230 milliárdra tehető. Miután a megállapodás a mennyiségi korlátozások és a nem-vámjellegű akadályok feloldását is előírja, a megfigyelők arra számítanak, hogy a kereskedelmi forgalom gyorsan bővül. (Megjegyzendő, hogy az évtized elején a bővülés már évi 7%-ot is elért, és további fejlődés mutatkozott feltételezhetőnek CORDENILLO, 2005). A felek azt várják az ACFTA-tól, hogy fokozza a gazdaságosságot és hatékonyságot, kölcsönösen javítja a beruházási légkört. Az előzetes számítások szerint az együttműködés illetően erősítése évente 0,9%-os GDP-növekedést generál az ASEAN, és 0,3%-os bővülést a kínai oldalon (Uo.) Józanságot sugall, hogy egyik oldalon sem zárják ki, a szabadkereskedelem hátrányokkal is jár majd: erősíti a belső versenyt, amelyben a gyengébbek (és ezek valószínűsíthetően az ASEAN-oldalon lesznek többen) elhullanak. Az így is kikényszerített szerkezetváltások feszültségeket teremthetnek mind a foglalkoztatási, mind általában a társadalmi szférán belül, de önmagában e folyamat a modernizációt és a regionális versenyképesség erősödését, és nem utolsósorban a külső tőke érdeklődésének és beruházási kedvének növelését is szolgálja.

Az ASEAN tagállamai elfogadták a kínai közeledést. Ez azonban nem jelenti azt, hogy ne lennének továbbra is fenntartásaik partnerükkel szemben. Noha tekintélyesebb a kooperációt támogatók, mint az ellenzők tábora, nem kevesen vannak, akik a kereskedelem és az együttműködés negatív elemeinek túlsúlyát feltételezik. Ebben a megfontolásban szerephez jutnak a politikai és biztonságpolitikai megfontolások, Kína politikai dominanciájától való félelem ugyanúgy, mint a gazdasági kiszolgáltatottság réme.² Ennek Kína is tudatában van, és ezzel magyaráz-

¹ Sheng Lijun részletes tájékoztatást ad a bilaterális ASEAN-kínai kapcsolatokról, amelyek ismertetésétől magunk itt eltekintünk. (L. Sheng, 2003)

² Érdemes arra utalni, hogy Kína korántsem csak az ASEAN irányában próbálkozik a gazdasági együttműködés szerződéses alapjainak lefektetésével. Közös piaci megoldások kidolgozására tett javaslatot a közép-ázsiai országoknak is, akik azonban még nem látták elérkezettnek az időt a kapcsolatok szorosabbá tételére. Az Oroszország, Kína, Kazahsztán, Üzbegisztán, Tádzsikisztán és Kirgizisztán részvételével elképzelt tömörüléssel szembeni legfőbb ellenérvnek azt hozzák fel

ható, hogy kezdetektől, azaz az 1990-es évektől kezdődően, látszólag, közel azonos hangsúlyt fektet a politikai kapcsolatok, a bizalom építésére (pontosabban a gyanakvás feloldására), általános problémák kezelésére, mint a gazdasági együttműködésre. A délkelet-ázsiaiak többnyire nagyra értékelték Kína reagálását a mádarinfluenza és más járványok elleni küzdelemben, és különösen pozitív visszhangot váltott ki az a kézzel fogható kínai támogatás, amelyet a pénzügyi-gazdasági válságok időszakában a térség országai kaptak.¹ Igaz, nehezebben léptek előre a felek az érzékenyebb, és a nemzeti érdekekhez közvetlenebbül kapcsolódó problémák (mint pl. a tengeri kalózkodás, a határkérdések lezárása, regionális környezetszennyezési ügyek stb.) terén.

Az ACFTA tényleges eredményeit majd a végrehajtás során lehet felmérni, de már ma is megtapasztalhatjuk egyes következményeit. Mindenekelőtt Kína, illetve az ASEAN külkapcsolataiban. Az így létrejövő szabadkereskedelmi megállapodás ténye önmagában felértékeli az ASEAN-t, amelynek tehát javulnak pozíciói többi partnerével szemben. Miután Kína helyzete erősödik, a délkelet-ázsiai térségben vele versenyző országok, mindenekelőtt Japán, Dél-Korea és az USA, majd a második sorban az Európai Unió rákényszerül arra, hogy kövesse Peking példáját. Ez nem pusztán a gazdasági szférában, de a politika terén is emeli az ASEAN értékét. Végül, éppen a Kínával szembeni gyanakvás csíráinak továbbélése készíti a szervezet tagjait arra, hogy felgyorsítsák belső összefogásukat, törekedjenek a belső kohézió erősítésére.

6. AZ ASEAN-KÍNA KAPCSOLATOK BEILLESZKEDÉSE AZ ÖSSZÁZSIAI-CSENDES-ÓCEÁNI KÖRNYEZETBE

Ázsiában és a Csendes-óceán térségében évtizedek óta az USA, illetve Japán vállalta magára az irányító szerepét, de terhet is. Kína, mint – ebben a tekintetben – új erő megjelenése átalakítja az erőviszonyokat, kiigazításra készít mindenkit. Tudomásul kell venni, hogy a térség határait jóval túllépve, az egész világgazdaság folyamatai értelmezhetetlenné válnak a KNK céljainak ismerete és főleg megértése nélkül.

Az új körülmények között az USA-tól kezdve Ausztrálián át Japánig és Indiáig bezárólag mindenki, így az ASEAN is keresi az érdekeinek leginkább megfelelő kapcsolatokat, partnereket, megoldásokat. A legerősebb érdekeltek (az USA, Japán, Kína) éppen a „második sorban” helyet foglaló erők között keres szövetségeseket, hogy a többi vetélytárral szemben erősítse pozícióit. Ebben a sorban pedig az ASEAN a legfontosabb potenciális partner. Ezért igyekszik udvarolni a szervezetnek Kínán túl Japán, Ausztrália, Dél-Korea, de az USA is. (Nem véletlen, hogy most, 2009 novemberében került első alkalommal sor a legfelső szintű találkozóira az USA

az elmaradottabb országok, hogy a kínai – és esetleg – orosz termékek egyszerűen megölnék a helyi gazdaságokat. Ezek az országok erőtlenekek ahhoz, hogy valamiféle egyenlőségre, tényleges partneri viszonyra törekedjenek Pekínggel szemben. (L. China Would Dominate a Regional Common Market!) Azt érdemes megjegyezni, hogy az ASEAN mind gazdasági és politikai erejét, mind belső kohézióját tekintve „komolyabb” erőnek és partnernek tekinthető, mint a közép-ázsiai köztársaságok.

¹ Az 1997-1998-as pénzügyi válság időszakában az USA komoly presztízsveszteséget szenvedett azáltal, hogy miközben hathatós támogatást nyújtott Mexikónak, érzéketlennek mutatkozott Délkelet-Ázsia országai irányában. Kína viszont kedvező pénzügyi eszközökkel járult hozzá a meggyengült kistigrisek stabilizálásához.

és az ASEAN között!)¹ A KNK, úgy tűnik, jelentős előnyre tesz szert a regionális versenyfutásban. A többiek némi irigységgel, és fenntartásokkal fogadják Peking erősödő jelenlétét, befolyásának megkérdőjelezhetetlen emelkedését.

Természetesen az ASEAN-Kína párkapcsolatot illetően számos kérdés felvetődik. Az ASEAN oldalon mindenekelőtt a belső kohézió alakulása. Nem is csak a regionális összefogást, hanem a KNK-val való kapcsolatok építésének mikéntjére vonatkozóan is. Peking versenytársai ugyanis komoly támaszra lelhetnek a régió legnagyobb országában, Indonéziában. Dzsakarta ugyanis nemcsak a hagyományos kínaiellenességen nem tudott még túllépni, de önmagát a térség természetes vezetőjének is tekinti, és így Peking jelenléte az ő helyzetét gyengíti. (Más téren a kínai kapcsolat persze sok előnnyel is jár!). Gyanakvását fokozza, hogy az arányában nem, de gazdasági befolyásában jelentős helyi kínai kisebbség² nemcsak Pekínggel, de Szingapúrral, ugyancsak tradicionális ellenfelével is szoros kapcsolatokat tart fenn. Nem feledkezhetünk el Vietnammról sem, amelynek pedig indokínai befolyására hat mérősközlőleg Kína nyomulása.

A másik oldalon, Kínának nem az ASEAN az egyetlen stratégiai partnere. Maga is építi kapcsolatait mindenki mással, akivel érdekei ezt indokolják. Rendkívüli erőfeszítéseket tesz például a fejlődő országokon belüli pozíciói javítása érdekében, általában is. Különösen aktív Afrikában. Politikai céljain túl ismét csak nyersanyagforrás- és piaci igényei motiválják aktivitását.

Az ASEAN-Kína viszonylatban tehát a felek mindegyike keresi útját, boldogulását, de a jelek szerint egymást nem tévesztik szem elől. Mert nem tudják. Tehát tudomásul veszik, hogy az elkövetkező években nagyon sok hasznot hozhatnak egymás számára, amelyből maguk is részesedhetnek. Ez a kölcsönös érdekelttség tűnik meghatározni a kapcsolatokat, amelyeknek hatása azonban szélesebb körben kisugárzik majd.

FELHASZNÁLT IRODALOM

BARBI BALÁZS (1982): Az ASEAN. Budapest, Kossuth.

CALVO-PRADO, HECTOR – FREUND, CAROLINE – ORNELAS, EMANUEL (2009): The ASEAN Free Trade Agreement. Impact on Trade Flows and External Trade Barriers. The World Bank, Development Research Group, Trade and Integration Team, WPS 4960, June 2009. Washington D.C. The World Bank.

CORDENILLO, RAUL L. (2005): The Economic Benefits to ASEAN of the ASEAN-China Free Trade Area (ACFTA). Studies Unit Bureau for Economic Integration ASEAN Secretariat, Jakarta, 18 January 2005.

HARRISON, BRIAN (1960): South-East Asia. A short history. London, Macmillan & Co Ltd.

¹ 2009. november 15-én, Obama elnök részvételével valósult meg Szingapúrban, az APEC konferencia margóján az első ASEAN-USA csúcstalálkozó, miközben a többi fontos partnerével az ASEAN ezen a szinten már szinte kivétel nélkül találkozókat bonyolított le.

² Hivatalos statisztikák híján nem könnyű megbecsülni az indonéziai kínaiaknak sem számát, sem gazdasági erejét. A becsléseket nehezíti, hogy az évszázadok óta a szigetvilágban élő kínaiak tekintélyes része – miközben megőrizte kulturális kötődéseit – helyi neveket vett fel, és így próbál legalább részben a helyi társadalomba illeszkedni. Inkább bizonytalan, mint alátámasztott becslések szerint a kínai lakosság súlya 1,5% és 3% között mozog, ami 3-6 millió főt jelent. A közösség gazdasági erejét 50% és 75-80% közöttire teszik a megfigyelők.

- KÁPOSZTA JÓZSEF – TÓTH TAMÁS – SINGH, MAHESH KUMAR (2008): Perspectives on regional economic development policy and strategy. Előadás az International Conference on Social Sciences (ICSS 08) konferencián, Izmir. Kézirat.
- OSBORNE, MILTON (1997): Southeast Asia. An Introductory History. 7th Edition. Chiang Mai, SilkWorm Books.
- MÉSZÁROS KLÁRA (1999): Tudományos – technikai modernizáció és gazdasági fejlődés Kínában. A multipoláris világrend egy új nagyhatalmának születése. Ph. D. értekezés. Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Posztgraduális Kar, Doktori Képzés – „Nemzetközi kapcsolatok” doktori program. Online elérhetőség: phd.lib.uni-corvinus.hu/128/01/meszaros_klara.pdf
- NESZMÉLYI GYÖRGY: A délkelet-ázsiai országok makrogazdasági folyamatainak vizsgálata, doktori (PhD) értekezés, GATE, Gödöllő, 1997.
- PARK, DONGHYUN (2007): The Prospects of the ASEAN-China Free Trade Area (ACFTA): A Qualitative Overview. In: Journal of the Asia Pacific Economy, Vol. 12. No. 4. November 2007, pp. 485–503.
- SHENG LIJUN (2003): China-ASEAN Free Trade Area: Origins, Developments and Strategic Motivations. ISEAS Working Paper: International Politics & Security Issues Series No. 1 (2003). Singapore, ISEAS.
- TÁLAS BARNA (1992): Kínai Közös Piac – vízió vagy perspektíva? In: Külgazdaság, XXXVI. évf. 1992. 9. szám 24–44. old.
- WANG, ZHI (2003): WTO accession, the “Greater China” free-trade area, and economic integration across the Taiwan Strait. In: China Economic Review, Vol. 14, Issue 3, 2003, pp. 316–349.

Internetes források

- ASEAN Secretariat, <http://www.aseansec.org/22122.htm>
- ASEAN Secretariat, www.aseansec.org/economic/afta/afta.htm
- China-ASEAN Fund to kick off soon. Forrás: <http://English.mofcom.gov.cn/column/print.shtml?/bilateralexchanges/200910/20091006576576> Letöltés: 2009. október 28.
- China Would Dominate a Regional Common Market. In: The Journal of Turkish Weekly, 2 October 2007. <http://www.turkishweekly.net/news/49133/china-would-dominate...> Letöltés: 2009. november 6.
- MA proposes Taiwan-China common market. The China Post, February 15, 2006. Forrás: <http://www.chinapost.com.tw/print/76965.htm> Letöltés: 2009. szeptember 18.
- MICHAL ROBERGE & YOUKYUNG LEE (2009): China-Taiwan Relations. Council on Foreign Relations. Forrás: http://www.cfr.org/publication/9223/chinataiwan_relations.html Letöltés: 2009. szeptember 18.

KÁDAS CSABA*
Kína Kambodzsában
„Minden rossz Kínából ered” vagy
„Kína a legmegbízhatóbb barát”?

CHINA IN CAMBODIA
„CHINA IS THE ROOT OF EVERYTHING THAT IS EVIL” OR
„CHINA IS THE MOST TRUSTWORTHY FRIEND”

Despite over a decade of spectacular economic growth, Cambodia remains one of the poorest countries in Southeast-Asia. Its economy is mainly based on the tourism, garment industry and construction, while the majority of the workforce continues to be engaged in self-supporting agriculture. The government relies heavily on foreign aid and increasingly on the projects of foreign investors. The citizens receive just basic services from the state. In recent years, China has emerged as Cambodia's leading trading partner, in addition of being its most important donor. Thus, China seems to play an increasingly significant role in shaping Cambodia's future. This article shows that China's interest is not a new phenomenon and it has been looking on Cambodia as a strategic partner for decades, independently from the ever-changing political/ideological attitudes. In the last ten years the relations between the two countries advanced into new dimensions. In connection with the Chinese partnership, the directions of other sources of foreign investments to Cambodia have also changed. According to the data gathered in the past 5 years, the total values of Chinese investments exceeded that of the traditional Khmer partners. Behind the growing Chinese appetite for Cambodian projects there is a very complex diplomatic and political plan. This paper presents the reasons and foreseeable consequences of increasing Chinese influence, examining the situation from both Chinese and Khmer perspectives.

Alig több mint húsz éve az akkori és mostani – Délkelet-Ázsiában leghosszabb ideje regnáló – kambodzsai miniszterelnök, HUN SEN egy khmer múltból írott esszéjében Kínát „minden rossz forrásának” nevezte (JELDERS, 2003). Tizenöt évvel később, 2003-ban, a kínai–khmer diplomáciai kapcsolatok 45. évfordulóján pedig már meleg szavakkal méltatta, egyenesen Kambodzsza „legmegbízhatóbb barátjának” titulálta ugyanazt a Kínát, amely a vörös khmereket – hatalomra kerülésükkor és később a polgárháborúban, HUN SEN akkori kormányával szemben is – támogatta. A tavalyi évet, a bilaterális kapcsolatok 50 éves jubileumának okán mindkét fél a Kínai-Kambodzsai Barátság évének nevezte.

A több mint öt évtizedes kapcsolatok korántsem nevezhetők a felek számára másodlagosnak. Sőt, utólag megállapítható, hogy Kína évtizedeken keresztül stratégiai partnerként tekintett Kambodzsára, függetlenül annak politikai-ideológiai attitűdjétől. Az utóbbi évtizedben pedig a két ország kétoldalú kapcsolatai új dimenzióba emelkedtek. Ezzel párhuzamosan, Kínától korántsem függetlenül, az utóbbi években a Kambodzsába történő külföldi beruházások forrásiránya is átrendeződött. Az elmúlt öt

* Általános Vállalkozási Főiskola, Nemzetközi Kapcsolatok Tanszék, főiskolai adjunktus, Eötvös Lóránd Tudomány Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történettudományi Doktori Iskola, PhD-hallgató.

év adatai szerint Kína támogatásainak és beruházásainak összértéke messze megelőzi a hagyományos khmer partnerekéét. A kínai beruházási kedv megnövekedése mögött pedig rendkívül összetett diplomáciai és politikai tervezés látszik kirajzolódni.

KÍNA SZEREPE KAMBODZSA FÜGGETLENSÉGÉNEK ERŐSÍTÉSÉBEN

Kambodzsza 1958-ban vette fel a diplomáciai kapcsolatokat a Kínai Népköztársasággal. Kína azonban már a modern Kambodzsza születésénél ott bábáskodott. CSOU EN-LAJ, Kína akkori első embere aktívnak mutatkozott Kambodzsza korai nemzetközi kapcsolatainak formálásában. Mindenekelőtt személyes diplomáciai közbenjárással érte el – közvetlenül az Indokína Konferencia előtt – hogy a franciák ellen vívott indokínai háború legjelentősebb és legbefolyásosabb katonai-politikai szárnya a Viet Minh, az észak-vietnami kommunista erők kivonuljanak Kambodzsából (EDEN, 1960: 145). Az Indokína francia gyarmatosítását megszüntető 1954-es genfi konferencián Kína világosan kiállt Kambodzsza függetlensége és főként semlegessége mellett. Ugyanakkor az új, kambodzsai királyi kormányzat teljes elismeréséért cserében az amerikai katonai jelenlét felszámolását is elvárta (FITZGERALD, 1973: 27). A következő évek kínai kezdeményezései azt igazolták, hogy a semlegesség-támogatási politika mögött mindenekelőtt az Egyesült Államok térnyerésének fékezése volt a fő kínai szándék, és a kínai befolyás növelése csak ennek elérése utáni következményként merülhetett fel.

Ugyanakkor a semlegesség gondolata éppen az ötvenes évek közepén vált komoly, a nemzetközi politikában is népszerűvé váló lehetőséggé. Kína és India vezetésével az öt elv, majd az ezt kiszélesítő bandungi konferencia megteremtette az „el nem kötelezettek mozgalmát” és a kétpólusú világban egy harmadik út reményét ígérte. Kína távolodása a Szovjetuniótól ezt a reményt tovább fokozta.

Kambodzsza függetlenségének pillanatában, rendkívül szerény politikai érdekérvényesítési képességek birtokában kereste helyét a bipoláris világban és a délkelet-ázsiai régióban. Függetlenségének megerősítése érdekében Kambodzsának kezdetben minden olyan támogatásra szüksége volt, amely nem kötelezte el végérvényesen. Akkortájt az Egyesült Államok rendelkezett a legerősebb pozíciókkal a térségben, így nem meglepő, hogy Kambodzsának az első és akkor a legjelentősebb katonai és gazdasági donorjává az Egyesült Államok lett. 1955-től a hatvanas évek elejéig az amerikai MAAG-on keresztül érkező támogatás biztosította a khmer védelmi kiadások 30%-át. Az Egyesült Államokból 1963-ig négyszer akkora (310 millió USD) támogatás érkezett Kambodzsába, mint a Szovjetunióból, és hatszor több mint a Kínai Népköztársaságból (SMITH, 1965: 123). Ennek ellenére az Egyesült Államok és különösen frissen létrehozott, regionális szövetsége, a SEATO nem válhatott vonzóvá a khmerek számára. Egyrészt, mert Amerika ekkor már elkötelezett támogatója volt Kambodzsza erős szomszédjainak, Thaiföldnek és Dél-Vietnamnak, amely országokkal szemben – történeti okokból – a khmer politikának komoly fenntartásai és állandó határvitái voltak. Másrészt, mert a kiteljesedő vietnami háború alatt, az amerikaiak támogatta Dél-Vietnam rendszeresen és látványosan megsértette Kambodzsza határait. Harmadrészt a khmer hadsereg prominensei, az amerikai támogatás birtokában egyre nyilvánvalóbb politikai riválisnak tündek a SIHANOUK vezette kormányerőkkel szemben. Negyedszer pedig, Kambodzsza „szokatlan” függetlensége birtokában nem kívánta „újfent” elkötelezni magát. Ebben a légkörben és a közeli-távoli negatív történelmi tapasztalatok hiányában, Kína „Kambodzsza-érdeklődése”, támogatása a semlegesség irányában szerencsés „menekülési utat” kínált a szűk külpolitikai mozgástérben.

A nem hivatalos politikai diskurzus Kínával már Kambodzsa 1953-as függetlenné válása utáni pillanatokban megkezdődött. 1955 áprilisában, az akkor 33 éves SIHANOUK képviselte Kambodzsát, a gyarmatosítás következményeit is felszámolni óhajtó bandungi konferencián. A fórum alatt SIHANOUK magánbeszélgetést folytatott Kína első emberével, az akkor 57 éves CSOU EN-LAJJAL, aki a független és semleges Kambodzsa teljes elismerése mellett Kína támogatásáról biztosította a – királyi címet a valós politikai hatalom érdekében apjának visszaadó – fiatalembert. Visszatekintve megállapítható, hogy ez a beszélgetés megalapozott egy szimpátián alapuló személyes kapcsolatot két különleges, bár rendkívül eltérő személyiség között.

A következő évben, SIHANOUK Pekingben tett látogatásakor „királyi” fogadtatásban részesült, majd 1956 nyarán megszületett a Kína-Kambodzsa Barátsági Nyilatkozat, melyet gazdasági segítségnyújtási és kereskedelmi egyezmények egészítettek ki (LEIFER, 1967: 74). Kambodzsa lett az első nem-kommunista ország, amely Kínától segílyt kapott! 1956 végén, CSOU EN-LAJ – első kambodzsai látogatása alkalmával – nyíltan felszólította a Kambodzsában élő háromezerezes kínai kisebbséget, hogy tartózkodjanak a politikai aktivitástól (SMITH, 1965: 105).

KÍNA ÉS KAMBODZSA A MÁSODIK INDOKÍNAI HÁBORÚ ÁRNYÉKÁBAN

A hivatalos kínai-kambodzsai diplomáciai kapcsolatok kezdetén, 1958-ban CSOU EN-LAJ ismét Phnom Penhbe látogatott és megerősítette korábbi, Kambodzsát támogató kijelentéseit. 1960-ban a szép szavakat egy barátsági és megnemtámadási szerződés rögzítette. Sőt, Kína az elkövetkező három évben nemzetközi konferenciákat szervezett, amelyeken Kambodzsa semlegességét garantálták (HINTON, 1967: 426). A vietnami háború árnyékában, 1963-ban Kína katonai segítségnyújtási egyezményt is kötött Kambodzsával, melyet 1964-ben a területi integritásra és politikai függetlenségre nyújtott teljes körű támogatással egészítettek ki (KOSUT, 1971: 17, 30). Ez év nyarán SIHANOUK pekingi látogatásakor világosan elhangzott, hogy Kína egy Kambodzsa elleni agressziót Kína elleni támadásként értelmez. 1967-ben a fenti kijelentés megismétlődött. A kínai támogatásnak köszönhetően SIHANOUKNAK sikerült – 5 év eredménytelen küzdelem után – ugyanebben az évben „Kambodzsa határait” elismertetni Észak- és Dél-Vietnammal is (GURTOV, 1975: 121). Igaz, a khmer területeket – stratégiai és taktikai okokból – ezután is gátlástalanul használta mindkét Vietnam a háború alatt.

1967-et mégsem nevezhette a siker évének SIHANOUK, mert a kínai kulturális forradalom hullámai Kambodzsában világosan megmutatták, hogy a SIHANOUKKAL is szembenálló vörös khmer erők – bár valószínűleg vietnami emlőkön nevelkedtek – már a kínai kormánytól is támogatásban részesültek (LEIFER, 1969: 91). Mindez azonban nem okozott helyrehozhatatlan törést SIHANOUK és Kína kapcsolatában, mert Kína továbbra is folyamatos politikai támogatásáról biztosította SIHANOUKOT és – a baloldalhoz csak vékonyan kötődő – semlegességi politikát hangoztató kormányát. Kambodzsa a kínai támogatásokért cserébe nemzetközi politikai támogatással fizetett, rendszeresen kiállt az „egy Kína” elv mellett és támogatta a népi Kínát abban, hogy az ENSZ-ben az őt megillető helyre kerüljön. Kambodzsa a támogatás tudatában, az 1969-es évben már katonai akciókat kezdett mindkét Vietnam Kambodzsában tartózkodó csapatai – akiknek számát hét khmer tartományban ekkor hatvanezerre becsülték (OSBORNE, 1971: 161) – és bázisai ellen.

KÍNA VÖRÖS KHMERJEI, A '70-ES ÉVEK POLGÁRHÁBORÚJA

1970-ben, SIHANOUK távollétében LON NOL tábornok puccsot hajtott végre. A katonai vezetés Amerika-barátsága nyílt titok volt, így SIHANOUK ezután minden politikai erőben – a vörös khmerekben is – képes volt szövetségest látni, aki hajlandó az Egyesült Államokkal és LON NOL hatalmával szembeszállni. SIHANOUK emigrációs kormányát – a kínai kormányzat felajánlására és támogatásával – Pekingből működtette. Kína hamarosan nemcsak politikai menedékként szolgált SIHANOUKNAK, hanem emigráns kormányával katonai és gazdasági szerződést is kötött. Továbbá az év végén fegyverszállításokkal megtette az első gyakorlati lépéseket is a LON NOL rezsimje elleni küzdelemben (TAYLOR, 1976: 158). Kínai és jelentős észak-vietnami közreműködéssel a LON NOLLAL szembeni harcok következményeként, két és fél év után a SIHANOUKOT képviselő erők – többnyire vörös khmerek – ellenőrzése alá került az ország közel 90%-a. A párizsi béketárgyalások időszakában Kína két újabb egyezményben további katonai és gazdasági segítséget ígért a SIHANOUK-kormányzatnak, amelyet 1974-ben további szerződéssel erősítettek meg. A békemegállapodás végrehajtása során, az amerikai összeomlást követően, a vörös khmerek 1975-ben elfoglalták a fővárost.

Időközben Kína és Észak-Vietnam kapcsolatai bonyolultabbá váltak. Számos tényező, így az „ósi” kínai–vietnami ellentétek, Kínának a Szovjetunióval szembeni ellenérzései és Moszkvának a térségből való kiszorítására irányuló erőfeszítései, de nem utolsósorban Hanoiak a kínai dominanciától való féltelme, és egyéni indokainai politikára való törekvése is szerephez jutott a két ország viszonyának megromlásában. Bár Vietnamot korábban is tudta támogatni (fegyverrel és gazdaságilag) a Szovjetunió, a kínai–vietnami törést követően Moszkva helyzete tovább erősödött. A vörös khmer rezsim, alighogy befejeződött a háború, részben vehemens nacionalizmusától, sajátos társadalomformáló elképzeléseitől (ennek a Vietnam elleni akciókban nem látom szerepét), és talán nem utolsósorban a kínai „szótlanságtól” is hajtva, mindent megtett, hogy az egyesülő Vietnamhoz köthető erőket, intézményeket felszámolja Kambodzsában. Nem igen rejtette véka alá etnikai alapú ellenérzéseit sem, és nyíltan követelt vissza „régén elcsatolt ósi khmer” területeket a hatalomra kerülésükben – bár nem önzetlenül – oly sokat segítő szomszédától. Az 1975-76-ban folytatott vietnami-kambodzsai határvitákat tisztázó tárgyalások hamar zátonyra futottak, mivel mindkét fél a „francia térképektől” – egymás kárára – eltérő új határokat javasolt (HEDER, 1981: 31).

Kína ekkor egyértelműen jelezte, hogy melyik „baráti ország” álláspontját támogatja. Tekintettel arra, hogy Vietnammal „a történeti hagyományból eredően” is több határvitája volt, főként a Paracel- és Spratly-szigetek kérdésében, továbbá a viszony általános elhidegülése okán is, Kambodzsát választotta (LO, 1989: 113). Vietnam ezzel „rákényszerült” a kínai kapcsolat visszaszorítására, és ezzel tágabb játéktérrel engedett a Szovjetunióknak. Ennek során Hanoi – maga mögött tudva a szovjet támogatást – különösen 1977 után, egyre nyíltabban diszkriminálta kínai kisebbségét, akik ezekben az években tömegesen (több mint kétszázezren) menekültek Kínába (Fox, 2003: 200).

SIHANOUK 1975-ös visszatéréseivel nemcsak számos kínai szakértő érkezett Kambodzsába az ország újjáépítésére, hanem a politikai tanácsadók mellé – rendkívül kedvező hitel formájában – 170 millió amerikai dollárnyi segély is (PONCHAUD, 1978: 103). A következő évtől a radikalizálódó vörös khmer politikát, a drasztikus

társadalmi-gazdasági földindulást a kínaiak csendben szemlélték. Még akkor is némák maradtak, amikor a négyszázézerre duzzadt kínai kisebbség ellehetetlenítése is nyilvánvalóvá vált. SIHANOUK 1976-os házi őrizetbe vétele után Kína további segítséggel nem sietett a rendszer támogatására, de nem is szakított azzal.

1977-re nyílt katonai összecsapásokba torkolt Kambodzsa és Vietnam „vitája”. Amikor Laosz ötvézezer vietnami katona „elszállásával” és egy teljes körű gazdasági együttműködési szerződés megkötésével kénytelen volt „elismerni” Vietnam dominanciáját, a khmerek beigazolódni látták a vietnamiaknak Indokínát „irányítani szándékozó” aspirációit. 1978-ban Vietnam látványos katonai akciókkal söpört el minden vörös khmer „területszerzési reményt”, hatolt be Kambodzsa területre, majd a békülés jeleként vonult vissza.

A vörös khmerek több mint 2 év után először kényszerültek Pekingtől segítséget kérni, ahol – a vietnami győzelem geostratégiai következményeit mérlegelve – teljes támogatásról biztosították őket. Vietnam hasonlóan magas rangú küldöttségét ugyanakkor a fegyveres erők visszavonására szólították fel, világosan jelezve, hogy a vietnami csapatok kambodzsai jelenléte sérti Kína érdekeit. 1978 elejétől Kína szakítva kétéves „közvetítő, kiváró” politikájával, ismét jelentős katonai támogatást kezdett nyújtani a vörös khmer erőknek. Vietnam érzékelte a számára kedvezőtlen változásokat, és a vörös khmerek elleni invázióval párhuzamosan felkészült a várható kínai katonai beavatkozásra is. Kambodzsa lerohanása sikeresnek bizonyult, a vörös khmer erők mélyen visszahúzódtak az ország északi felébe, de partizán harcmodorukat ismerve a vietnami erők nem próbálták meg minden eszközzel kikényszeríteni teljes felszámolásukat. Ráadásul eközben, 1979 elején, Kína elérkezettnek látta az időt, hogy megleckéztesse Vietnámot és mélyen behatolt területére. Ezután a vietnami–kínai kapcsolatok egy évtizeden keresztül fagyosak maradtak.

VIETNAM ÉS KÍNA KAMBODZSÁI, A ‘80-AS ÉVEK POLGÁRHÁBORÚJA

Kambodzsában a kínai katonai támogatást élvező, POL POT vezette vörös khmer kormányzattal szemben természetesen felállt egy Vietnam-barát, kezdetben HENG SAMRIN, majd hamarosan HUN SEN vezette kormányzat a vietnamiak által ellenőrzött kambodzsai területen. 1979-től kezdve, közel 15 évig polgárháborús viszonyok uralkodtak Kambodzsában és két részlegesen elismert, politikailag és katonailag idegen hatalmak által protezsált khmer hatalom állt egymással szemben. SIHANOUK 1979-ben, vörös khmer házi őrizetéből ismét Pekingbe emigrált, hiszen sem a vietek ellenőrizte Kambodzsának, sem a dzsungelháborút folytató vörös khmer rezsimnek nem kívánt jelenlétével asszisztálni. Az elkövetkező több mint egy évtizedben Kambodzsától távol élt, ugyanakkor politikai megnyilvánulásai egyértelműen a vietnami megszállás által fenntartott khmer kormányzattal szemben fogalmazódtak meg (The Boston Globe, 1987).

A nyolcvanas években Délkelet-Ázsia szárazföldi régiójának ASEAN fele az Egyesült Államok támogatását élvezte, de Kína, amellyel az USA már a '70-es évek elején megbékült, ugyancsak kedvezően viszonyult a térséghez. Az együttműködés szorosnak nem volt nevezhető, mert Kína jórészt belügyeivel volt elfoglalva, az ASEAN pedig nem látott tisztán a pekingi külpolitikai törekvéseket illetően. Az indokínai államokat, de elsődlegesen is Vietnámot a Szovjetunió patronálta. Miközben az ASEAN-nal Kínának hivatalos kapcsolatai ekkor nem is voltak, Indokínában a POL POT rezsim támogatására tett, és globálisan (így az ENSZ-ben is) ezt az álláspontot képviselte, az Egyesült Államokkal vállvetve.

Ennek fényében a Kína-Kambodzsa államközi kapcsolatok egy évtizeden keresztül minimálisra csökkentek (THAYER – AMER, 1999: 105). A háttérben a Vörös Khmer erők tekintélyes katonai támogatásban, fegyverzet-utánpótlásban részesültek Kínától.

Az évtized végén Kína kulcsszereplő lett a helyzet normalizálásában, az új Kambodzsa megteremtésében is. Az ENSZ évtizedes egyhelyben topogása után, 1989-ben – nem utolsó sorban a szovjet blokk megroggyanásának köszönhetően – Vietnam is kénytelen volt átértékelni külkapcsolatait (FOX, 2003: 207), ahogy a többi érdekelt fél is igyekezett az új feltételekhez alkalmazkodni. Így lehetőség nyílt a megosztott Kambodzsa kérdésének rendezésére.

A POLGÁRHÁBORÚ LEZÁRÁSA ÉS AZ ENSZ, REMÉNY HARMINC ÉV HÁBORÚI UTÁN

Kína, mint állandó BT-tag határozott álláspontot képviselt Vietnam kambodzsai kivonulásával kapcsolatban és ilyen értelemben a Szovjetunióval szemben, továbbá elérte a vörös khmer rezsim bevonását is az országegyesítő tárgyalásokba. A lassú szovjet összeomlás árnyékában érdemes kiemelni Kína szerepét a vietnami kivonulásban (THAYER – AMER, 1999: 106). 1990-ben a BT nagyhatalmai között egyetértés született Kambodzsa demokratikus átalakításáról az ENSZ zászlaja alatt. Kína a nemzetközi politikai támogatáson felül humanitárius segítséget is ígért, néhány országgal együttműködve 3,4 millió amerikai dollár értékben (UN Chronicle, 1990). A khmer pártok ENSZ-es hatalomátadó javaslatának elfogadásához rögzös út vezetett és egyesek szerint Kína ebben sem maradt tétlen, 1991-ben „korábbi ellenségét”, HUN SENT Pekingbe invitálta, aki több mint egy évtized után először utazott a kínai fővárosba, ahol találkozott a kínai külügyminiszter-helyetttel (SOUTHERLAND, 1991). Ezt követően Párizsban minden fél elfogadta az ENSZ átmeneti hatóságának (UNTAC) jövőbeni kambodzsai szerepét. Az 1991-es párizsi megállapodás értelmében, az ENSZ felügyelete mellett szabad választásokat rendeztek és 1993-ra demokratikus hatalomátvétel történt Kambodzsában.

Kína ezután csak diszkréten jelent meg a több évtizedes háborús viszonyoktól lassan távolodó khmer politikában. Kambodzsa rendkívül sérülékeny és erőtlen állapotában szerény eszközeivel „igyekezett meghálálni” a kínai nemzetközi politikai támogatást. Akárcsak a hatvanas években, amikor a Kínát megillető „ENSZ székért” kampányolt, most is – a kínai füleknek tetsző – az „egy Kínáról” szóló „régidalt” kezdte játszani. A tajvani–kambodzsai kapcsolatokról a mindenkorai khmer kormányzat kizárólag gazdasági és kulturális kontextusban tett már csak említést (Xinhua, 1995. okt. 27., 1996. máj. 30., szept. 20.).

Az évtized közepétől a kínai–khmer kapcsolatok megélénkültek. A kambodzsai kormány társmiszterelnökei (RANNARIDDH és HUN SEN) Kínába utaztak. Különösen HUN SEN, aki többnapos tárgyalássorozatra érkezett, részesült meleg fogadtatásban. Mindét fél hangsúlyozta a bilaterális kapcsolatok erősítésének fontosságát (Xinhua, 1996. júl. 20.). Ennek jeleként már 1996 folyamán Kína két, Kambodzsa számára jelképes kérdésben nyújtott segítő kezét: egy öt éves műemlékvédelmi programot írt alá az angkori örökség megőrzésében való közreműködésről, illetve egy áradás katasztrófájának enyhítésére 80 ezer dollárt ajánlott fel (Xinhua, 1996. szept. 5., okt. 13.). A következő év tavaszán RANNARIDDH ismét Pekingbe látogatott, ahol megköszönte Kína Kambodzsának nyújtott „politikai kondícióktól mentes” támogatását. A magas szintű tárgyalások után Kína kamatmentes hitelnyújtási ígérteréről számolt be a sajtó (Xinhua, 1997. márc. 22.).

KÍNA A FIATAL KHMER DEMOKRÁCIÁBAN

A fiatal khmer demokrácia életében súlyos törést jelentett, mikor a társminiszterelnöki pozíciót betöltő HUN SEN a hadsereg segítségével – politikai gyilkosságoktól sem tartózkodva – megfélemlítette riválisait és a hatalomból eltávolította a számára kellemetlen szereplőket. Mindenekelőtt társelnöke pártjának (FUNCINPEC) prominenseit, de az erőszakos események elnöktársát, SIHANOUK király fiát, RANNARIDHDHOT is menekülésre kényszerítette. RANNARIDHDH egy éven keresztül nem is térhetett haza. Az erőszakos eseményeket elítélő Egyesült Államok és a „nyugati demokráciák” egyként függesztették fel a Kambodzsát támogató programjaikat. A humanitárius segítségeken túl pedig ezt követően egy évtizeden keresztül rendre „felcímkézték” támogatásaikat. A címkékre írt elvárások pedig nem illeszkedtek harmonikusan a kormányzati gyakorlatba: a plurális demokrácia biztosítása, a jogállamiság, a korrupció felszámolása és a vörös khmer genocídium felelőseinek bíróság elé állítása. A politikai instabilitás természetesen elriasztotta a „nyugati” gazdasági befektetőket is, akik az időközben kirobbanó (1997–1999) délkelet-ázsiai pénzügyi válság idején kétszeresen is meggondolták beruházásaikat.

Kambodzsza régi-új elnöke bár megszabadult belpolitikai riválisaitól, de egyúttal elveszítette az USA szimpátiáját, ráadásul ASEAN-csatlakozását is elnapolták. HUN SEN hamar felismerte, hogy csak egy jelentős hatalomtól nem kapott „rosszalló megjegyzéseket”, ez pedig Kína volt. Mindez nem lehetett véletlen. Kína felismerte a kínálkozó lehetőséget és az Egyesült Államok mögött támadt úrt láthatóan szívesen töltötte be. HUN SEN helyzetének stabilizálását követően, azzal az indokkal, hogy politikai ellenfelének Tajvan – Kambodzsza egyik legjelentősebb beruházója – nyújtott katonai támogatást, bezáratta a nem hivatalos tajvani képviselőt a fővárosban, (MARKS, 2000). E lépést, a látványos gesztust, Kína azonnal meleg szavakkal és egyetértéssel kommentálta (Xinhua, 1997. júl. 24.).

Augusztus elején HUN SEN Pekingbe repült, ahol RANNARIDHDH apját, az államfőt, SIHANOUK királyt gyógykezelték. A kínai fővárosban a khmer uralkodónak a helyzet konszolidálást ígérte, míg a kínai kormányzat megértően támogatásáról biztosította az „új” khmer kormányt (The Washington Post, 1997). Néhány nappal később, az augusztusi tárgyalásokon Kína 6 millió amerikai dollár értékben több száz kút fúrásának finanszírozását ajánlotta fel Kambodzsának és a khmer belügyminiszterrel biztonsági területeken is együttműködésről állapodott meg (JELDRES, 2003.). Egy hónapra rá, Pekingben Kambodzsza szándéknyilatkozatot írt alá, melyben a Kínai Népköztársaság együttműködési támogatást ígért a mezőgazdasági, a halászati, az energiaellátási és tengeri szállítási kapacitások kambodzsai fejlesztéséhez (Xinhua, 1997. júl. 24.).

A mezőgazdasági együttműködések már a következő két évben láthatóvá váltak, amikor két kínai beruházásnak (Cambodia Haining Croup Co. Ltd és a The Green Rich Co. Ltd) (UNOHCHR, 2007: 27) azóta is a legnagyobb területű (23 ezer és 60 ezer hektáros) koncessziót adtak, „míntagazdaság” kialakítására, illetve a kínai állam ekkor 2,7 millió USD értékben mezőgazdasági gépeket is ajándékozott Kambodzsának (Xinhua, 1998. jan. 19., 1999. jan. 28.). A biztonsági területeken történő segítségnyújtások is megkezdődtek. 1997 végén 2,8 millió USD értékben 116 darab katonai szállítójármű és 70 terepjáró érkezett Kambodzsába a kínai kormányzattól. A feltűnő ajándékot kísérő ceremónián HUN SEN egy 1994-es megállapodás gyümölcsének nevezte a járműveket és méltatta Kína töretlen, támogató politikáját (Xinhua, 1997. dec. 9.). 1998-ban 100 kambodzsai rendőr kéthetes továbbképzésére kínai szakemberek érkeztek a khmer fővárosba (MARKS, 2000). A következő évi sza-

bad választások támogatásához is csatlakozott Kína. A többségében nemzetközi hozzájárulásokból biztosított kambodzsai választásokhoz Kína újabb 27 terepjárót adott ajándékba (Xinhua, 1998. máj. 19., júl. 1.).

Kína csak látszólag „nem kért semmit”. Tulajdonképpen Kambodzsa minden kormánya őszinte odaadással tudta támogatni a Kína számára oly fundamentális „egy Kína” politikát, különösen azért, mert ez nem befolyásolta negatívan a jelentős tajvani befektetési kedvet. Kevésbé tűnt „természetesnek”, hogy Kambodzsa nem gördített akadályt a kínai kisebbségnek Pekingből érkezett kulturális és társadalmi támogatása elé, hiszen ez a kínai kisebbség képezte a khmer gazdaság motorját. Továbbá Kambodzsa kész volt befogadni azokat a kínai gazdasági segítségnyújtáshoz és beruházásokhoz kapcsolódó, számára egyébként közvetlenül hasznot hozó projekteket, amelyeknek kivitelezését kínai vállalkozások végzik. 1998 és 1999 folyamán e területen tehát Kambodzsa törlesztett „a számlán”. Konkrétábban fogalmazva, Tajvan nem nyithatta újra képviselőtét Phnom Penhben. A kínai nyelvű oktatás számára kínai kormányzati támogatásból nemzetiségi iskolák épülhettek, melyek száma 1999 végére elérte a hetvenet, ami több mint négyszerese az 1995-ös állapotnak. A kínai kormány anyaországbeli tanárokkal, tankönyvekkel és ösztöndíjakkal igyekezett kambodzsai kisebbségének „anyaországi” kötıdéseit megerősíteni (MARKS, 2000). Bár a kormányzat Kína-politikáját Kambodzsában érték bírálatok, a közeledésben már nem volt megállás, és az utóbbi években már rendszerek a miniszteri szintű támogatásokkal, együttműködésekkel kapcsolatos egyeztetések, a magas szintű kínai-khmer diplomáciai találkozók.

KAMBODZSA GAZDASÁGI HELYZETÉNEK MEGSZILÁRDULÁSA

1993 után Kambodzsa gazdasága, a relatíve stabil politikai környezetnek köszönhetően jelentős külföldi támogatásban részesült. Kezdetben főként az Egyesült Államok, az Európai Unió és Japán nyújtott segítő kezet, később a Világbank, a Nemzetközi Valutalap és az Ázsiai Fejlesztési Bank is meghatározó lett Kambodzsa talpra állításában. Mindehhez hamarosan egyre növekvő beruházási kedv is kapcsolódott. Elsőként Thaiföld, Tajvan és Malajzia befektetői láttak fantáziát az országban.

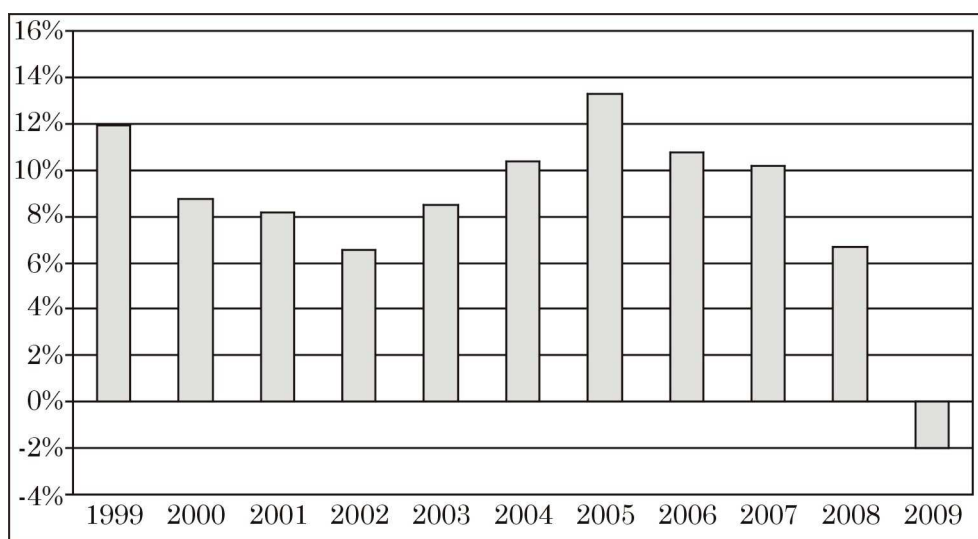
A külföldi tőke segítségével az ország nemcsak talpra állt, hanem gazdasága folyamatosan növekedett. A nemzetgazdaságban 1993 és 2003 között évente, átlagosan 7%-os, majd a következő három évben 11%-os átlagos GDP-növekedés volt regisztrálható. Mára a 14 millió lakosú Kambodzsa gazdasági teljesítménye 11 milliárd USD, közel ötszöröse az 1993-asnak, így az egy főre vetített éves GDP meghaladja a 750 USD-t (IMF, 2009).

A nemzetközi elismerés jegyében Kambodzsa 10 éve csatlakozhatott Délkelet-Ázsia integrációs szervezetéhez, az ASEAN-hoz, majd 5 éve a Világkereskedelmi Szervezethez, a WTO-hoz. A látványos alkalmazkodás és fejlődés ellenére a szegénységi ráta 30%-os maradt, és Kambodzsa a világ HDI rangsorában továbbra is csak a 137. (UNDP, 2009).

KÍNA A LEGNAGYOBB BEFEKTETŐ KAMBODZSÁBAN

Az utóbbi 10 évben Kína tudatosan fokozta Kambodzsában segélyezésre fordított forrásait (ODA) és közvetlen beruházásait (FDI). Ezzel egyidőben fokozatosan az ország egyik legfontosabb kereskedelmi partnerévé vált. Napjainkra, megkérdőjelezhetetlenül, az ország jövőjének egyik legmeghatározóbb külső szereplője.

A HUN SEN elnökletével működő Kambodzsai Fejlesztési Tanács (Council for the Development of Cambodia – CDC) adatai szerint a külföldi befektetések (FDI) száma és értéke évről évre növekszik. (Lásd a 2. ábrát!) Itt jegyzendő meg, hogy különösen a korábbi évekkel kapcsolatban a khmer hivatalos szervek (mindenekelőtt a CDC, amely minden kambodzsai beruházási terv birtokosa, engedélyezője és ellenőrzője) rendkívül kevés információt közölnek a külföldi befektetésekről és fejlesztésekről, így a fellelhető irodalomban sok a bizonytalanság. Nem ritka, hogy a befektetéseket és a segélyeket, mivel mindkettő általában beruházást finanszíroz – még a hivatalos anyagok – is összemossák.

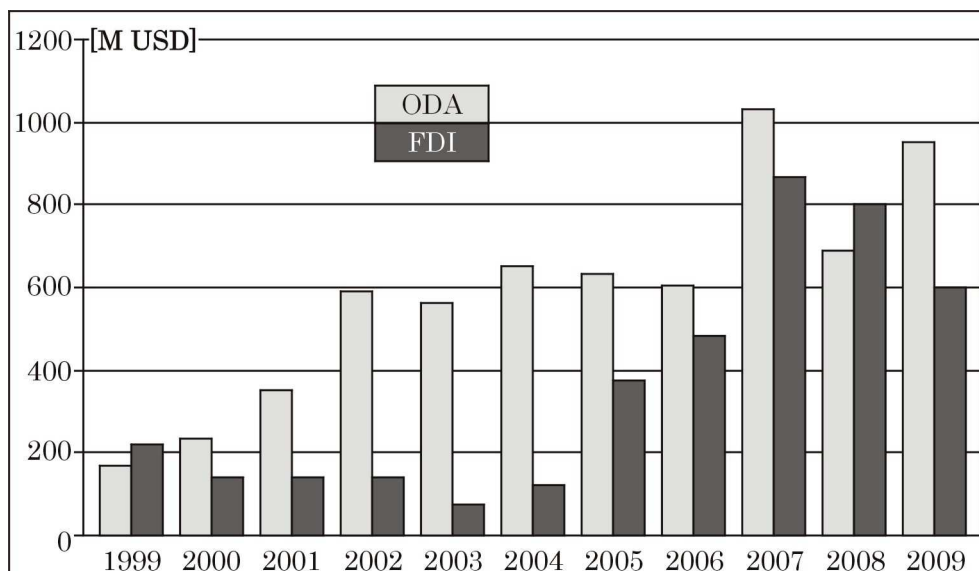

1. ábra

Kína bruttó hazai termékének alakulása 1999 és 2009 között, százalékban

Az utóbbi 10 év befektetési csúcsát a 2007-es esztendő tartja 867 millió USD-vel (IMF 2009: 16), ami akkor a kambodzsai GDP 10%-át jelentette. A Világbank legfrissebb adatai szerint 2008-ban 800 millió USD értékű külföldi tőkebefektetés érkezett Kambodzsába, míg a 2009-es becslések 600 millió amerikai dollárnyi beruházást prognosztizálnak (MIGA, 2009). A CDC adatai szerint Kína az utóbbi 10 esztendő legnagyobb beruházója, megelőzve a régió erős szereplőit: Japánt, Thaiföldet, Malajziát, Dél-Koreát. Ugyanakkor Kína közvetlen külföldi befektetéseit (FDI) is nehéz elválasztani segélyeitől (kamatmentes célhiteleitől), mert a kínai segélyekhez rendelt projektek kivitelezésére rendre kínai, állami tulajdonú cégek szerződnek.

Általánosságban mégis elmondható, hogy Kambodzsában a közvetlen külföldi tőkebefektetések preferált szektorai az első évtizedben alig változtak. Érzékelhető átalakulás körülbelül öt éve kezdődött. 2004-ig a középkori khmer birodalom, Angkor teljesítményének köszönhetően összességében a turisztikai beruházások (össze 35%-a) voltak a legjelentősebbek, ám ebben a szektorban hagyományosan Thaiföld, Malajzia és Dél-Korea dominál. Egyúttal kiemelendő, hogy 2009-ben az ország GDP-jének 40%-át a turizmushoz közvetlenül (kb. 25%-ban) és közvetve erősen kötődő szolgáltató szektor adja. Az ország GDP-jéhez az ipar és a mezőgazdaság hasonló arányban (30-30%) járul hozzá (WB, 2009: 6).

2. ábra

*A nemzetközi segélyek és befektetések alakulása Kambodzsában
1999 és 2009 között*

2004-ig a szolgáltató szektorhoz képest csak negyed akkora beruházási kedvnek örvendett az ipar és a feldolgozóipar, hasonlóan csak negyedakkora érdeklődés volt a mezőgazdaság és élelmiszeripar iránt is. Az utóbbi öt évben a tendencia megfordult és a beruházások egyre nagyobb arányban áramlottak az ipari és mezőgazdasági területekre. 2004 óta ezekben a szektorokban – kezdetben inkább csak a textiliparban – a kínai befektetések folyamatosan megelőzték a külföldi versenytársakat. Szintén új trend, hogy az agráriumban és a bányászatban látott lehetőségek miatt a kínai beruházások megelőzni látszanak az eddig legkedveltebb, de visszaesést mutató feldolgozóipart, ahol különösen a textilipar számított húzóágazatnak.

KÍNA ÉS A KHMER TEXTILIPAR

A kínaiak az utóbbi tíz évben a számukra „jól ismert, hagyományos” textiliparba investáltak a legtöbbet Kambodzsában. Ez mindkét fél szempontjából különösen előnyös volt. A kambodzsai kormányzat számára jelentős munkahelyteremtő jellege miatt (a lakosság 3%-a), a beruházónak pedig azért, mert Kambodzsza rendkívül kedvezményes – mindenekelőtt az Egyesült Államokkal kötött – kereskedelmi megállapodásaink köszönhetően könnyen talált piacot itt előállított áruinak (UNDP, 2009: 312). 2007-ben a textil export volumene elérte a 2,8 milliárd USD-t (GDP 12%-át a textilipar állítja elő). A khmer ruhaipari termékek 70%-a az USA-ban, míg 22%-a az EU-ban landolt (WB, 2009: 7). A khmer ruhaipari termékek iránti kereslet (a világválság hatására) azonban az utóbbi két évben komolyan (20%-kal) visszaesett. Ennek ellenére, továbbra is – ma még – mindenekelőtt a ruha- és cipőgyártás adja a kambodzsai kivitel 85%-át és 300 ezer embert foglalkoztat (ADHIKARI - WEERATUNGE, 2007: 25).

A délkelet-ázsiai textilipar jövőjével kapcsolatos bizonytalanság, amit a 2005-ben megszűnő MFA korlátozások idéztek elő – sokan attól tartottak, hogy Kambodzsa a nagyobb verseny következtében elveszíti speciális amerikai és európai kereskedelmi kedvezményeit – és egyúttal a mezőgazdaságban felismert lehetőségek okán – az utóbbi években közel kétszeresére emelkedett a rizs ára – a kínai befektetéseket is új területek felé csábították. A mezőgazdasági szektor iránti érdeklődés éppen beleillett a kormányzat 2004-ben meghirdetett új, a kambodzsai gazdaság diverzifikálást célzó, HUN SEN által csak „négyzög stratégiájának ” nevezett modellbe, amely a mezőgazdaság modernizálását prioritásként kezelte (RGC, 2004).

KÍNA ÉS A MODERNIZÁLÓDÓ KHMER MEZŐGAZDASÁG

A mezőgazdaság korszerűsítésére elindított kambodzsai tervek rendkívül időszerűek voltak. Egyrészt a mezőgazdaság átlagos éves növekedése 1994-2004 között alig 3%-os volt, fele akkora se, mint a textiliparé vagy a turizmusé (EIC, 2006) Másrészt, öt éve még az élelmiszerellátás biztonságát sem sikerült szavatolni az országban. Igaz, 10 év alatt megkétszereződött, a kulcsfontosságú gabona termelése, de ennek ellenére ellátási gondok most is akadnak. Pedig a gyorsan növekvő népesség több mint 50%-a még ma is a mezőgazdaságban dolgozik, de miután 80%-uk önellátó gazdálkodást folytat, a hiány nehezen pótolható hazai forrásokból. A beruházásoknak és a kormányzati programnak (Agricultural Sector Strategic Development Plan, 2006-2010) köszönhetően azonban, az utóbbi öt év átlagos mezőgazdasági növekedése (az élőállat-gazdálkodásban és a növénytermesztésben) évente közel 8%-os volt. Idén a kormány már több mint 2 millió tonna rizs exportjával számolhat (GDCC, 2009). A termésátlagokon még mindig sokat kell javítani, de a rizsár emelkedése ellenére sokan látják, hogy az agroipar nagyságrendekkel jövedelmezőbb lehet.

Pontos beruházási információkat az agrárszektorra vonatkoztatva sem könnyű beszerezni. Így a kínai beruházások méretéről és a koncessziós földtulajdonszerzésekről is rendkívül töredékesek az adatok. A MAFF – amely nélkül ezer és 10 ezer hektár közötti koncessziók nem adhatók – szerint már két évvel ezelőtt is – 1000 hektár feletti földterületen (1000 hektár alatti tulajdonosi adatok hozzáférése homályos) – ötvenhét darab koncessziós vállalkozás gazdálkodott Kambodzsa megművelhető területének 15%-án, ami közel 950 ezer hektárt jelentett. A vállalkozások fele külföldi tulajdonú, egynegyede pedig kínai koncesszió volt (UNOHCR, 2007: 7). 2007-ig ez pontosan 188 ezer hektár kínai tulajdont jelentett, amelyeken agrár-ipari (gyorsan fejlődő fafajták, pálma-olaj, cukornád vagy az újabban legnépszerűbb: kaucsukfa) ültetvényeket alakítottak ki (NGO, 2006). Úgy tűnik, hamarosan vége azoknak az időknak, amikor a khmer mezőgazdaságot a vidék önellátó, nagy munkaigényű, háztáji gazdálkodásával jellemezhetik. A modernizálás megkezdődött, a mind nagyobb, exportorientált ültetvények gombamód szaporodnak, míg a kisgazdaságok is divatba jöttek.

Külön figyelmet érdemelnek, a régió klimatikus adottságait kihasználó fiatal kaucsuk ültetvények, illetve újabbak telepítéséért folyó tárgyalások Kambodzsában. Csak tavaly, 2008-ban több mint 20%-kal (ennek fele külföldi beruházás) nőtt a gumifa ültetvények területe és ma már messze meghaladja a 100 ezer hektárt (GDCC, 2009). Nem véletlenül. A fent említett 7 millió tonna rizst két és félmillió hektáron termelik és a 2 millió tonna exportból 3-400 millió USD bevétel realizálható, mialatt 2006-ban, az alig 75 ezer hektáron termelt gumi kiviteléből 175 millió USD származott (WB, 2009: 7). Kína aktuális és előre jelezhető jövőbeni, kielégít-

hetetlen gumiéhsége vonzza ezen beruházások irányába a befektetőket. Már 2002-ben 3,4 millió tonna természetes gumit használt fel Kína, ezzel a világ legnagyobb gumi fogyasztója lett. Akkoriban ez a világtermelés 18%-a volt. Szakértői előrejelzések szerint Kína 10 év múlva, 11 millió tonna gumira tart majd igényt, ami a termelés növekedése ellenére becslések szerint a világtermelés 30%-át jelenti majd, nem utolsósorban azért, mert a 2005-ben még csak 10 milliós kínai gépjárműállomány, 2020-ra 200 millióra fog növekedni.

KÍNA ÉS A KAMBODZSAI TERMÉSZETI ERŐFORRÁSOK

Kína nyersanyag- és természeti erőforrásigénye, illetve ennek kielégítésére tett erőfeszítései, globális térszerése évtizedes tendencia. Kambodzsai ásványkincseinek feltárása az utóbbi öt évben vett lendületet. Így a jó adottságok ellenére a lehetőségek még kiaknázatlanok. Sőt, többek között szénhidrogénekből, Kambodzsai jelentős behozatalra szorul. Miközben ismert, hogy a Tonle-Sap alföldje alatt hatalmas gázmező található, és a kambodzsai tengerpart mentén, a kontinentális talajzaton még háborítatlanok az olaj- és gázkészletek. A következő években éppen ezért a hazai termelés várhatóan kiváltja majd az importot. Sőt, a lehetőségeket látva, könnyen lehet, hogy a jelenlegi nyersanyag-export tilalomról szóló törvényt is módosítják.

A bányászati szektor 2004 óta jelentős (évi 15%-os) és folyamatos növekedése ellenére az ország GDP-jéhez mindössze 0,41%-kal járult hozzá 2006-ban. Annak ellenére, hogy 2004 óta erős kormányzati promóció zajlik a befektetők megnyerésért, mind a feltárássra, mind a kitermelésre (IMF, 2007: 44, 65). Jelentkező akadát is. Főként ausztrál, kínai, dél-koreai, thaiföldi és vietnami beruházók igyekeztek előzetes feltárási licencekhez jutni a CDC-től, később pedig a kecsgetető területekre koncessziót kapni a kormánytól (Ministry of Industry, Mines and Energy – MIME). 1994 és 2004 között a kormányzat mindössze 8 ásványkincs feltáró koncessziót adott. Azt azonban, hogy új szelek fújnak, bizonyítja a 2005-ös év, amikor további 11 licencet írtak alá, és a következő másfél évben, 2007 nyaráig újabb 15-öt (WU, 2008: 1). Az IMF adatai szerint a 2006-os évben, a bányászati szektorban már az előző évi dupláját, 403 millió amerikai dollárnyi befektetést hagytak jóvá. A kormányzati adatok elérhetősége természetesen ebben a szektorban is homályosak, az irány azonban világos.

Az utóbbi évek kutatásainak köszönhetően egyre nyilvánvalóbb, hogy Kambodzsai számos érc (vas, bauxit, réz, arany), ipari ásvány (mészke) és jelentős szénhidrogén (földgáz és kőolaj) készletek birtokosa. 2007 közepén 35 beruházásból 27 vagy külföldi (ausztrál, kínai, amerikai), vagy részben külföldi tulajdonú volt. A kínai bányászati beruházások meghatározása nehéz, mert az adatok pontatlanok, de 2008-ban öt nagyobb beruházás biztosan kínai tulajdonú volt (WU, 2008: 2). Ezek egy kivétellel (Mirach Energy Ltd.) mind Kambodzsai észak-keleti területein kaptak feltárási és siker esetén kitermelési jogokat.

A legnagyobb reményeket a kontinentális talajzaton található olajmezőhöz fűzik Kambodzsában. A nyersolajtermelésből az óvatosabb becslések szerint az elkövetkező 15-20 évben, évi egy míg a merészebb jóslatok szerint évi két milliárd USD bevétellel számolhat a kormányzat, míg a feldolgozott olaj értéke ennek többszöröse is lehet. Az amerikai Chevron (A Blokk) áll a legközelebb ahhoz, hogy a 700 millió hordósra becsült területéről a termelést jövőre megkezdje. A kínai Mirach Energy Ltd. (korábban China Petrotech Holdings Ltd.) is ezen a területen (D. Blokk) kapott 7 éves kutatási és 30 éves termelési jogokat. A felmérések szerint 250 millió hordó-

nyi nyersolajra és 14 millió köbméternyi gázra van kilátása (DEMONGEOT, 2007). A kambodzsai kontinentális talapzaton kutat még két kínai vállalat: a The China National Offshore Oil Company és a China National Petroleum Corporation is, míg a várható nyersolaj feldolgozására is akadt már jelentkező. A Sihanoukville-i kikötő közelében készített elő projektet a China National Chemical Engineering Group Corporation. Amennyiben terveikre áldást kapnak, akkor 400 millió USD-ból felépülhetne az ország első olajfinomítója.

Kína tehát minden kambodzsai ásványkincsre, megújuló (pl. víz) és meg nem újuló (olaj, szén) energiahordozóra is vevő. 9 évvel ezelőtt fogalmazta meg Kína a 10. ötéves tervében, hogy energiabiztonságának növelése végett határán túli nyersanyagokat, természeti erőforrásokat kezd „használni”; külföldi olaj és gáz utánpótlási bázisokat fog kiépíteni, diverzebbé teszi olajbehozatalát és stratégiai olajtartalékokat képez. 2003-ban központi adminisztrációt alakítottak ki a legfontosabb 50 állami tulajdonú vállalat kontrolljára. Ösztönözték, de egyben szabályozták és engedélyhez kötötték a külföldre irányuló beruházásaikat. 2004-től jelentős erővel „léptek ki a világba” a természeti erőforrások kiaknázására szerveződő kínai „állami” óriásberuházók. Ekkorra már 10 éve működött Kína legnagyobb exporthitel ügynöksége a China Exim Bank (CEB) és 4 éve a Sinosure, hogy kellő tapasztalattal tudja támogatni a beruházásokat. Globálisan szemlélve, 2005-ban csak a CEB 20 milliárd amerikai dollárnyi tőkét helyezett ki. Mára a világ második vagy harmadik legnagyobb exporthitel ügynöksége. A jelenlegi gazdasági válság ellenére, 2008-ban a kínai külföldi beruházások értéke megduplázódott, és elérte az 52 milliárd amerikai dollárt.

A KÍNAI SEGÉLYEK „KELLEMES TERMÉSZETE”

A befektetésekkel párhuzamosan és azoktól természetesen nem függetlenül, az utóbbi évtizedben az állami kínai fejlesztési támogatások (ODA) is látványosan növekedtek Kambodzsában. 10 évvel ezelőtt, HUN SEN 1999-es pekingi látogatásáról közel 220 millió USD – főként infrastrukturális és munkahelyteremtő beruházásokat finanszírozó – támogatás ígéretével tért haza. Akkoriban ez volt Kína egyik legnagyobb nemzetközi kamatmentes hitelnyújtása (MARKS, 2000). 2000 novemberében pedig, a kínai elnök, JIANG ZEMIN látogatásakor hivatalosan bejelentették, hogy Kína törli Kambodzsra korábbi államadóságát. (JELDRES, 2003). A kínai államfői bejelentés előtti hónapokban kétoldalú gazdaságfejlesztési megállapodások, szándéknyilatkozatok sora született látványosan kifejezve, hogy „Kína mindent megtesz Kambodzsra gazdaságának fejlődéséért” (Xinhua, 2000. okt. 3, nov. 16.). 2001-ben 2 millió USD-t ajánlottak fel új ivóvízellátást segítő kutak kialakítására, majd ugyanabban az évben 6 millió USD értékben két kisebb acélhid megépítését vállalta Kína, míg az év végén további 10 millió USD kamatmentes hitel folyósítását ígérte (Xinhua, 2001. szept. 7., júl. 18., dec. 24.). Ezek után nem meglepő, hogy HUN SEN 2003 júliusában, a Kínai Népköztársaság megalakulásának 45. évfordulójára rendezett ünnepségen Kambodzsra „legmegbízhatóbb barátjának” nevezte Kínát.

2006-ban Kína minden addiginál nagyobb, 600 millió USD értékű támogatást és segílyt ajánlott fel a következő évekre (Asia Monitor, 2006). A támogatás közel felét Kambodzsra pillanatnyilag legnagyobb vízierőművének, a Kamchay gátnak a megépítésére és közvetlen környezetének infrastrukturális beruházásaira fordítják, míg több mint 100 millió amerikai dollárból két híd (Prek Kdam és a Prek Tamak) megépítése fejeződik be 2010-ben (CDC, 2009).

2007-ben, a folyamatosan növekvő kínai donor szerepnek köszönhetően Kína első ízben vett részt a Kambodzsai Fejlesztési Együttműködési Fórumon (Cambodia Development Cooperation Forum - CDCF), ahol a 2008-ra szánt, 689 millió USD segély „helyét” és céljait egyeztették. Kína már „első, jelentős donor” évében a harmadik legnagyobb segélyező lett (91,5 millió USD) Kambodzsában, az Európai Unió (170 millió USD) és Japán (112 millió USD) mögött, de megelőzve az Egyesült Államokat (CDCF, 2007).

2008-ban, a szokásos decemberi CDCF ülésének idejére már javában záporoztak a gazdasági világválságról szóló hírek, így a khmer kormányzat önmérséklően, az előző évhez képest – a szokottól eltérően – kevesebb (600 millió USD) segélyt „kért” a következő, 2009-es évadra. A támogatók azonban nemhogy kevesebbet „tudtak” felajánlani, hanem jelentősen emeltek is támogatásuk értékén (951,5 millió USD) (REAKSMEY, 2008).

2008-ban Kína már a legjelentősebb támogató szerepében volt jelen a fenti CDC fórumon, ahol a segélyek 27%-át jegyezte, megelőzve a hagyományos partnereket: az EU-t (23%) és Japánt (11%) és nem utolsósorban elhomályosította az Egyesült Államok ötödakkora segélyét. Természetesen Kína célzott támogatásainak is világosan látható okai vannak. Az infrastruktúra fejlesztésével Kína könnyebben juthat addig nehezen elérhető nyersanyagokhoz, alakíthat ki fizikai kapcsolatot eldugott, „elérhetetlen” nyersanyaglelőhelyekkel és készítheti elő a terepet kínai vállalatoknak olaj- és más ásványlelőhelyek feltérképezéséhez, felkutatásához.

A kínai segélyek nagy többsége „rendkívül kedvező kölcsön”, amelyet infrastruktúra-fejlesztésre, vízierőmű-építésre és villamosenergia-hálózat kiépítésére fordítanak. Kína 2008-as, 257 millió USD értékű támogatását is szinte teljes egészében erre költik majd (SOTHANARITH, 2008).

KÍNA VEZETŐ SZEREPE A VÍZERŐMŰVEK KIVITELEZÉSÉBEN

Az Ázsiai Fejlesztési Bank 2003-ban közzétett „Mekong Erőmű Hálózat Tervével”, amely Kambodzsát potenciális elektromos áram exportőrnek mutatta, amennyiben kihasználja vízierőmű építési lehetőségeit és az abból nyert energiát (MIDDLETON, 2008). Öt éve a lakosság mindössze 30%-a „élvezhette” a világ egyik legdrágább elektromos áram szolgáltatását (WB, 2007: 79). Az utóbbi 5 évben pedig az energiaigény nem csökkent, sőt 60%-kal nőtt. A magas költségek mindenekelőtt a khmer villamosenergia-igény biztosítására kialakult drága, import dízelolajjal üzemeltetett, elavult, kis teljesítményű generátorokkal magyarázható.

Öt éve az új impulzusokat kapott kambodzsai kormány elhatározta, hogy megszorozza Kambodzsai vízenenergia kapacitásait. A kormányzati (MIME) tervet, amely 10 000 MW elérését is elképzelhetőnek tartotta, támogatta a Mekong Bizottság (MRC) is. Ennek megfelelően, az alig két évvel korábban felállított Kambodzsai Elektromosáram Hatóság, a kormányzati hozzájárulás (MIME Department of Hydropower) után már számos licencet adott a független, energiatermelésre érkezett beruházóknak. Ráadásul továbbiak várhatók, mivel az óvatosabb kormányzati becslések szerint 10 éven belül megháromszorozódik az ország energiaigénye (MIME, 2008). 2009-ben a kormányzat a már épülő erőművekkel együtt 29 lehetséges vízierőművel számol.

Kína messze a legjelentősebb szereplő a kambodzsai vízenenergia szektorban. Már fentebb utaltam rá, hogy Kína hivatalos, állami segítséget biztosított a kambodzsai vízenenergia-fejlesztés beindulásához, a China Exim Bank és a China Development

Bank „hitelein” keresztül. Kína elsőségét azzal is igazolni kívánta, hogy a két első jelentős vízerőmű Kambodzsában kínai fejlesztésben (Sinohydro) és állami finanszírozással (ODA) valósult meg. 2010-ben adják át a Kamchay-gátat (193 MW), amely a maga 260 millió USD-os beruházásával a legnagyobb lezáruló fejlesztési projekt lesz Kambodzsában, és 2012-ben adják át a Stung Atay-gátat (120 MW), amelyet 200 millió amerikai dollárból valósít meg a Yunnan Corporation for International Techno-Economic Cooperation (CYC).

Ezek után talán nem meglepő, hogy eddig kizárólag kínai privat cégek kezdtek neki további gátépítéseknek (Kirirom 3-gát, Tatay-gát) és a további 13 licencből 5, köztük a legnagyobb, a 2600 MW-os kapacitásra tervezett Sambor-gát (China Southern Power Grid) is kínai, privat befektetésnek ígérkezik. (MIME, 2008b). A koncessziós gátépítések kapcsán számtalan kérdés szorul magyarázatra. Egyfelől hangsúlyozni kell, hogy a segélyből épített erőművek nem exportra termelnek majd, és a tárgyalás alatt álló privat projektek zöménél is előzetesen kikötés lesz, a várhatóan növekedő hazai igények elsődleges kiszolgálása. Ugyanakkor kétséges, különösen a többi erőműhöz képest tízszeres teljesítményű Sambor esetében, hogy a később megépülő erőművek is az ellátásbiztonság érdekében készülnek. Természetesen nem baj, ha egy ország profitál energiateljesítményéből, de ismeretes, hogy a vízerőművek építése – a jelentős környezeti átalakításból fakadó természeti és gazdasági károk – különösen nagy társadalmi feszültségekhez vezethetnek (SOTHEA, 2009; International Rivers 2008)

A KÍNAI TÁMOGATÁS JÖVŐJE

10 év távlatából egyértelműen kijelenthető, hogy Kína nem habozott, amikor a „nyugati donorok és befektetők” helyén úr támadt. Kína folyamatosan növelte segélyeit Kambodzsában és mára a legjelentősebb donorrá vált. 2005 és 2011 között megkezdett és befejeződő projektek (főként infrastruktúra-fejlesztés) támogatási értéke meghaladja a 485 millió USD-t (CDC, 2009). A khmer kormányzat örömeire Kína nem „várt el” kormányzati, társadalmi, katonai reformokat, nem firtatta az emberi jogi hiányosságokat. Kína látszólag fenntartások nélküli támogatója a „mindenkori” khmer rendszernek és az érdekek találkozásának köszönhetően egyre aktívabban növelhette jelenlétét, befolyását Kambodzsában.

Kambodzsza minden jel szerint számol is Kína további támogatásával, ahogy a khmer pénzügyminiszter megfogalmazta: „*Kína több mint egy kedves, gazdag szomszéd... Kína tudja mi kell Kambodzsának*”. Kína pedig valójában éppen ott „segít, ahol a legégetőbb” – még ha ez saját érdekeit is szolgálja –: utakat épít és kialakítja az elektromos ellátás biztonságát. Ráadásul Kína közvetlenül a legmagasabb kormányzati szinthez – „feltételek” nélkül – delegálja támogatásait. Ez lehetőséget teremt a kambodzsai politikai vezetésnek, hogy csökkentse kiszolgáltatottságát a nyugati donorok és a multilaterális ügynökségek – bonyolult és sokszor „kényelmetlen” kööttségekkel folyósított – támogatásaival szemben.

A kínai támogatás stratégiai döntésekhez is alternatívát teremt Kambodzsának. Fentebb – többek között – láthattuk, hogy miként csökkenthető a villamos energia fejlesztésével és a hozzá kapcsolt hálózat kiépítésével Kambodzsza Thaiföldtől és Vietnamtól való energiateljesítménye. Ilyenformán érthető, hogy az ellenzék vezetője, RAINSEY is támogatja azt a kormányzati politikát, amely Kambodzsza számára politikai-gazdasági alternatívákat kínál erős szomszédjaival szemben (SOTHANARITH, 2008). Az aggodó hangok a kínai támogatást azért kárhozzatják, amiért lehetővé

teszi a jelenlegi politikai vezetésnek, hogy Kambodzsa donorjai közötti ügyes manőverekkel csökkentse a politikai, kormányzati, gazdasági reformokat sürgető külső nyomást. Mások természetesen féltik Kambodzsát a túlzott kínai elkötelezettségtől, függéstől. Kambodzsa az utóbbi években markáns kereskedelmi deficitet produkál, amiben a kínai behozatal növekedése jelentős. Kína az utóbbi 10 évben közel ötszörösére növelte Kambodzsába irányuló exportját, mialatt Kambodzsa megduplázni sem volt képes Kínába irányuló kivitelét.

A KÍNAI TÁMOGATÁSOK STRATÉGIAI TERMÉSZETE

A kínai támogatások mögött meghúzódó érdekeket a kilencvenes években is stratégiai okok, s nem rövid távú, taktikai megfontolások magyarázzák. Kambodzsa mellett Laosz és Mianmar hasonló módszerekkel és ütemben vált „szövetségesévé”, politikai-gazdasági lekötöztettségévé Kínának. Ezen országok (különösen Mianmar) a „régio szegény rokonai”, gazdasági és társadalmi lehetőségeik – mélyreható politikai változások nélkül – önerőből lassan javíthatók. Így politikai rendszereik, melyek nyugati szemmel cseppet sem makulátlanok, „nem bánják” a könnyebben kezelhető kínai támogatás növekedését. Kivált, ha az adományozónak köszönhetően a politikai elit saját hatalmát megszilárdíthatja. Kína maga is – társadalmi és gazdasági rendszere miatt – állandó nyugati bírálat tárgya, így nyilvánvaló, hogy a politikai és gazdasági vákuumot morális aggályok nélkül tölti ki, s ezt teszi majd a jövőben is. A régió fejlettebb országai (Thaiföld, Malajzia, Szingapúr, Indonézia) az Egyesült Államok „baráti kapcsolatait preferálják”, melyekkel szemben Kína továbbra is igyekszik regionális ellensúlyt képezni.

Ezzel erős összefüggésben – a '90-es évek végétől az indokínai államok és Mianmar (az ún. CLMV országok) csatlakoztak az ASEAN-hoz – „több hátsó ajtó is kinyílt” a teljes, délkelet-ázsiai térségben zajló – főként gazdasági – kérdések befolyásolásához. A délkelet-ázsiai régióban az USA helyzetének gyengülésével Kína a Dél-kínai-tenger övezetében is megerősíthette helyzetét. Kambodzsai barátságának elmélyülésével ráadásul csökkenteni tudta Vietnam kambodzsai befolyását is.

Kína tehát világos, tudatos, jól tervezett diplomáciai, gazdasági és katonai stratégiát alakított ki. Evidens, hogy a fáradsággal és költségesen kialakított „politikai-gazdasági” kapcsolatok megőrzésére, fejlesztésére törekszik: a beruházási javak „védelme”, a termelőkapacitások kihasználása és az alapanyag „hazaszállításának” garantálása stratégiai kérdés. Éppen ezért nem meglepő Délkelet-Ázsiában, hogy az olyan transznacionális megaprojektek, mint a Délkelet-Ázsiát összekötő úthálózat, vasúthálózat és villamosenergia-hálózat (Ázsia Fejlesztési Bank által menedzselte GMS Gazdasági Korridor Fejlesztési stratégia) egyik eminens finanszírozója Kína. Minde mellett fentebb már láttuk, hogy Kína nagy hangsúlyt fektet a bilaterális megállapodásokon nyugvó, támogatási politikán keresztül megvalósuló, a fentiekhez képest „jelentéktelennek tűnő” kambodzsai infrastrukturális beruházásokra is. (Pl. 80 millió USD-ból építi a China's Shanghai Construction Kambodzsa 7-es útját Laoszig.)

A kínai katonai támogatások látható része – a korábban említett több száz szállító jármű, a rendőri képzések, a laktanyák, kórházak építése, az aknátlantítás – arra enged következtetni, hogy Kambodzsa katonai kötődése Kína felé tolódik. Khmer újsághírek szerint már 10 évvel ezelőtt, ZHOU KUNREN Phnom Penh-i látogatásakor több száz kínai harckocsi, ágyú, szállító jármű, gépfegyver felajánlását fogadta el HUN SEN, melynek „átvételét akkor elnapolták”. 2006 őszén Kína 6 „járórhajót” adományozott, továbbá fegyverzet karbantartására és kiképzőtáborok kialakításá-

ban nyújtandó együttműködésre tett ajánlatot Kambodzsának (Xinhua, 2006. szept. 6.). 2008 novemberében pedig egy kínai hadihajó tett baráti látogatást Kambodzsa mélytengeri kikötőjében, Kompong Somban. Mindez arra utal, hogy Kína és Kambodzsa katonai együttműködése több mint barátság.

Kína számára tehát a jelek szerint fontos bázis lehet Kambodzsa tengeri kapuja, a Thai-öbölben kiépülő Sihanoukville (Kompong Som), ahol a kikötőfejlesztésben és egy napirenden lévő olajfinomító építésében is szívesen szerepet vállalna. Fentebb már utaltam rá, hogy a távolsági, a tengeri kereskedelem biztonságának garantálása a Dél-kínai-tengeren, a Thai-öblön és Malakka-szoroson át Kína kiemelkedő érdeke. Nem véletlen, hogy „baráti bázisok megtalálásán túl” az utóbbi években a kínai hadvezetés rendkívüli erőforrásokat mozgósít saját, elhanyagolt flottájának fejlesztésére (WU, 2009).

IRODALOMJEGYZÉK

- ADHIKARI, R. - WEERATUNGE, C. (2007): Textiles and Clothing in South Asia: Current Status and Future Potential, in: South Asia Economic Journal, 8:2 (2007): 171–203.
- EDEN, A. (1960): Full Circle, Boston, Houghton-Mifflin.
- FITZGERALD, C. P. (1973): China and Southeast Asia since 1945, Hong Kong, Longman.
- FOX, M. S. (2003): A short history of China and Southeast Asia: tribute, trade and influence, Sydney, Allen & Unwin.
- GURTOV, M. (1975): China and Southeast Asia, Baltimore, The Johns Hopkins University Press.
- HEDER, S. P. (1981): The Kampuchean-Vietnamese conflict, in Elliott D. W. P.: The 3rd Indochina conflict, Boulder, Westview Press.
- HINTON, H. (1967): Communist China in World politics, New York, MacMillan.
- KOSUT, H. (1971): Cambodia and the Vietnam War, New York, Facts on File Inc.
- LO, C. (1989): China's policy towards territorial disputes: The case of South China Sea Islands, London és New York, Routledge.
- LEIFER, M. (1967): Cambodia, New York, Praeger.
- LEIFER, M. (1969): Rebellion or Subversion in Cambodia? Current History, 56.
- MARKS, P. (2000): China's Cambodia Strategy. Parameters (Autumn), 92-108.
- MIDDLETON, C. (2008): Cambodia's hydropower development and China's involvement, International Rivers and the Rivers Coalition of Cambodia, Berkeley.
- OSBORNE, M. (1971): Region and Revolt: Focus on Southeast Asia, London, Penguin.
- PONCHAUD, F. (1978): Cambodia year zero, New York, Holt, Rinehart and Winston.
- SMITH, R.E. (1965): Cambodia's foreign policy, Ithaca, Cornell University Press.
- TAYLOR, J. (1976): China and Southeast Asia, New York, Praeger.
- THAYER, C. A. - AMER, R. (1999): Vietnamese foreign policy in transition, Singapore, ISEAS.
- Wu, J. C. (2008): The mineral industry of Cambodia, 2007 Minerals Yearbook: Cambodia, US Geological Survey, Reston.

Sajtó:

- Asia Monitor (2006): China Relations Reinforced, Southeast Asia 1. (június), Business Monitor International.
- The Boston Globe (1987): Cambodia coalition chiefs meet in China, aug. 30.

- DEMONGEOT, M. (2007): Cambodia's promising oil block tricky to develop, Reuters, júl. 7.
- International Rivers (2008): Cambodia: Hydropower projects lack transparency, could displace thousands, IRIN news, aug. 27.
- JELDRES, J. A. (2003): China-Cambodia: More than just Friends? Asia Times, szept. 16.
- REAKSMEY, H. (2008): Cambodia Awarded Nearly US\$1 billion in Aid, Voice of America, dec. 5., Phnom Penh.
- SOTHANARITH, K. (2008): Chinese Arrives with Millions in Aid, Voice of America, dec. 3., Phnom Penh.
- SOTHEA, R. (2009): National Power Plan Outdated, Voice of America, nov. 4., Phnom Penh.
- SOUTHERLAND, D. (1991): China Says It Still Backs Khmer Rouge, The Washington Post, júl. 21.
- Xinhua News Agency (1995. okt. 27.): Cambodian FM Affirms One-China Policy.
- Xinhua News Agency (1996. máj. 30.): Cambodia Reaffirms One-China Policy.
- Xinhua News Agency (1996. júl. 20.): Cambodia's Second Prime Minister Continues China Tour.
- Xinhua News Agency (1996. szept. 5.): China to Help Conserve Angkor Relics in Cambodia.
- Xinhua News Agency (1996. szept. 20.): Cambodia Sticks to "One China" Policy.
- Xinhua News Agency (1996. okt. 13.): China Provides Aid for Cambodia's Flood Victims.
- Xinhua News Agency (1997. márc. 22.): Cambodia Vows to Maintain One-China Policy.
- Xinhua News Agency (1997. júl. 24.): China Welcomes Closure of Taiwan Office By Cambodia.
- Xinhua News Agency (1997. dec. 9.): Cambodia Gets Chinese Vehicles Under Loan Project.
- Xinhua News Agency (1998. jan. 19.): China Plans to Lease Land in Cambodia for Agricultural Development.
- Xinhua News Agency (1998. máj. 19.): China Provides Aid for Cambodia's Elections.
- Xinhua News Agency (1998. júl. 1.): China Donates 27 Jeeps to Cambodia for Election.
- Xinhua News Agency (1999. jan. 28.): China Donates Agricultural Machinery to Cambodia.
- Xinhua News Agency (2000. okt. 3.): Ranariddh Hopes to Develop Trade Relationship Between Cambodia and China.
- Xinhua News Agency (2000. nov. 13.): Cambodia Ink Seven Documents; Cambodia Agree on Further Cooperation.
- Xinhua News Agency (2001. júl. 18.): China to Provide Cambodia with About 6 Million U.S. Dollars Worth of Steel Bridges.
- Xinhua News Agency (2001. szept. 7.): China Helps Cambodia Drill 1000 Wells for Drinking Water.
- Xinhua News Agency (2001. dec. 24.): China to Grant Cambodia Interest-Free Loan.
- Xinhua News Agency: (2006. szept. 6.): China pledges to promote military exchanges with Cambodia.
- The Washington Post (1997. aug. 12.): Cambodia dictator to meet Sihanouk in China.
- WU, Z. (2009): China unveils its new naval clout, Asia Times, ápr. 23.

Intézményi és kormányzati anyagok:

- CDC (2009): Council for the Development of Cambodia, ODA, database.
- CDCF (2007): Cambodia Development Cooperation Forum, Keat Chhon pénzügy-miniszter beszéde (jún. 20.), Phnom Penh.
- EIC (2006): Cambodia Agriculture Development Report, Economic Institute of Cambodia, Phnom Penh.
- GDCC (2009): Agriculture related social Safety-net a response to global financial crisis, 14. Government Development Partner Coordination Committee (ápr.), Phnom Penh.
- IMF (2009): World Economic Outlook Database, International Monetary Fund.
- IMF (2007): Country Report No. 07/291, International Monetary Fund, Washington.
- IMF (2009): Country Report No. 09/48, International Monetary Fund, Washington.
- MIGA (2009): Promoting FDI in emerging markets, database.
- MIME (2008b): Cambodian Power Development Plans, GMS, FG-7 (nov. 21.) Ho Chi Minh város.
- MIME (2008): MRC's Hydropower Programme, Tung Sereyvuth, energiafejlesztési igazgató beszéde (szept. 25.), Vientiane.
- NGO (2006): Fast-wood plantations, economic concessions, and local livelihoods in Cambodia, The NGO Forum on Cambodia, Phnom Penh.
- RGC (2004): Rectangular Strategy for Growth, Employment, Equity and Efficiency in Cambodia, Kormányülés (július), Phnom Penh.
- UN Chronicle (1990): Big Five agree on UN role in Cambodia, UN Publications, jún. 1.
- UNDP (2009): Human Development Report 2009, Human Development Index, Table H, United Nations Development Programme.
- UNDP (2009): Cambodia Country Competitiveness Driving Economic Growth and Poverty Reduction, UNDP Discussion Paper No. 7, Phnom Penh.
- UNOHCHR (2007): Land concessions for economic purposes in Cambodia: A human rights perspective, United Nations Office of the High Commissioner for Human Rights.
- WB (2009): Sustaining Rapid Growth in a Challenging Environment, Cambodia Country. Economic Memorandum, World Bank, Washington.
- WB (2007): Sharing growth: equity and development in Cambodia, World Bank, Washington.

Ábrák forrása:

1. ábra: World Economic Outlook Database, International Monetary Fund
2. ábra: IMF, Cambodia: Statistical Appendix Series: Country Report No. 04/330 2004. okt. 22.; IMF, Cambodia: Statistical Appendix Series: Country Report No. 09/48, 2009. feb. 10.

U.S.-CHINA JOINT STATEMENT*

BEIJING, CHINA

At the invitation of President HU JINTAO of the People's Republic of China, President BARACK OBAMA of the United States of America is paying a state visit to China from November 15–18, 2009. The Presidents held in-depth, productive and candid discussions on U.S.-China relations and other issues of mutual interest. They highlighted the substantial progress in U.S.-China relations over the past 30 years since the establishment of diplomatic ties, and they reached agreement to advance U.S.-China relations in the new era. President OBAMA will have separate meetings with WU BANGGUO, Chairman of the Standing Committee of the National People's Congress and Premier WEN JIABAO. President OBAMA also spoke with and answered questions from Chinese youth.

I. THE U.S.-CHINA RELATIONSHIP

The United States and China agreed that regular exchanges between leaders of the two countries are essential to the long-term, sound, and steady growth of U.S.-China relations. The two sides are of the view that the three meetings between the two presidents and other important bilateral exchanges this year have strengthened relations. President OBAMA invited President HU to make a visit to the United States next year, and President HU accepted the invitation with pleasure. Leaders of the two countries will continue to maintain close communication through mutual visits, meetings, telephone conversations and correspondence.

The United States and China spoke highly of the important role of the U.S.-China Strategic and Economic Dialogue and recognized that the Dialogue offers a unique forum to promote understanding, expand common ground, reduce differences, and develop solutions to common problems. Both sides believed that the first round of the Dialogue held in Washington, D.C., in July this year was a fruitful one and agreed to honor in good faith the commitments made and hold the second round in Beijing in the summer of 2010. The two sides agreed that they will continue to use the direct communication links among senior leaders to maintain timely communication on major and sensitive issues, institutionalize the annual exchange of visits by the two foreign ministers and encourage senior officials of other departments of the two countries to exchange visits on a regular basis.

The United States and China commended the outcomes of the visit to the United States by General XU CAIHOU, Vice Chairman of the Chinese Central Military Commission, in October this year, and stated that they will take concrete steps to advance sustained and reliable military-to-military relations in the future. The two sides will prepare for the visit to the United States by General CHEN BINGDE, Chief of the General Staff of China's People's Liberation Army, and the visits to China by ROBERT GATES, the U.S. Secretary of Defense, and Admiral MICHAEL MULLEN,

* The White House, Office of the Press Secretary, November 17, 2009.
<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/us-china-joint-statement>

Chairman of the U.S. Joint Chiefs of Staff. The two sides will actively implement various exchange and cooperation programs agreed between the two militaries, including by increasing the level and frequency of exchanges. The goal of these efforts is to improve their capabilities for practical cooperation and foster greater understanding of each other's intentions and of the international security environment.

The United States and China agreed to deepen counter-terrorism consultation and cooperation on an equal and mutually beneficial basis and to strengthen law-enforcement cooperation. They agreed to exchange evidence and intelligence on law enforcement issues in a timely and reciprocal manner. The two countries will undertake joint investigations and provide investigative assistance on cases of mutual interest. The United States and China will strengthen cooperation on criminal investigations and deepen collaboration in combating embezzlement as well as in counter-narcotics and pre-cursor chemical control and in combating unlawful migration. They also will boost joint efforts to combat transnational crime and criminal organizations as well as money laundering and the financing of terrorism including counterfeiting and recovery of illicit funds. They will work to combat smuggling and human trafficking.

The United States reaffirmed its support for Expo 2010 Shanghai.

The United States and China applauded the rich achievements in scientific and technological cooperation and exchanges between the two countries over the past 30 years since the signing of the *U.S.-China Agreement on Cooperation in Science and Technology* and agreed to further upgrade the level of exchanges and cooperation in scientific and technological innovation through the U.S.-China Joint Commission on Science and Technology Cooperation.

The United States and China look forward to expanding discussions on space science cooperation and starting a dialogue on human space flight and space exploration, based on the principles of transparency, reciprocity and mutual benefit. Both sides welcome reciprocal visits of the NASA Administrator and the appropriate Chinese counterpart in 2010.

The United States and China agreed to strengthen their cooperation on civil aviation, and confirmed their intent to expand the *Memorandum of Agreement for Technical Cooperation in the field of Civil Aviation between the Federal Aviation Administration of the United States of America and the Civil Aviation Administration of China (CAAC)*. The two sides welcomed cooperation by public and private bodies on the development of high speed railway infrastructure.

The United States and China undertook to implement the newly signed *Memorandum of Understanding Between the Department of Agriculture of the United States of America and the Ministry of Agriculture of the People's Republic of China on Cooperation in Agriculture and Related Fields*.

The two countries agreed to collaborate further in joint research in the health sector including on stem cells. They will deepen cooperation on global public health issues, including Influenza A (H1N1) prevention, surveillance, reporting and control, and on avian influenza, HIV/AIDS, tuberculosis, and malaria. They will also enhance cooperation on food and product safety and quality.

The United States and China underlined that each country and its people have the right to choose their own path, and all countries should respect each other's choice of a development model. Both sides recognized that the United States and China have differences on the issue of human rights. Addressing these differences in

the spirit of equality and mutual respect, as well as promoting and protecting human rights consistent with international human rights instruments, the two sides agreed to hold the next round of the official human rights dialogue in Washington D.C. by the end of February 2010. The United States and China agreed that promoting cooperation in the field of law and exchanges on the rule of law serves the interests and needs of the citizens and governments of both countries. The United States and China decided to convene the U.S.-China Legal Experts Dialogue at an early date.

The two countries noted the importance of people-to-people and cultural exchanges in fostering closer U.S.-China bilateral relations and therefore agreed in principle to establish a new bilateral mechanism to facilitate these exchanges. The two sides are pleased to note the continued increase in the number of students studying in each other's country in recent years. Nearly 100,000 Chinese are now studying in the United States, and the U.S. side will receive more Chinese students and facilitate visa issuance for them. The United States has approximately 20,000 students in China. The United States seeks to encourage more Americans to study in China by launching a new initiative to send 100,000 students to China over the coming four years. China welcomed this decision by the United States. The two sides agreed to expedite negotiations to renew in 2010 the *Implementing Accord for Cultural Exchange for the Period Through 2010-2012 under the Cultural Agreement Between the Government of the United States of America and the Government of the People's Republic of China*. The United States and China agreed to jointly hold the Second U.S.-China Cultural Forum in the United States at an appropriate time.

II. BUILDING AND DEEPENING BILATERAL STRATEGIC TRUST

The United States and China are of the view that in the 21st century, global challenges are growing, countries are more interdependent, and the need for peace, development, and cooperation is increasing. The United States and China have an increasingly broad base of cooperation and share increasingly important common responsibilities on many major issues concerning global stability and prosperity. The two countries should further strengthen coordination and cooperation, work together to tackle challenges, and promote world peace, security and prosperity.

The two countries believe that to nurture and deepen bilateral strategic trust is essential to U.S.-China relations in the new era. During their discussions, the Chinese side said that it resolutely follows the path of peaceful development and a win-win strategy of opening-up, and is committed to promoting the building of a harmonious world of enduring peace and common prosperity. The United States reiterated that it welcomes a strong, prosperous and successful China that plays a greater role in world affairs. The United States stated that it is committed to working with other countries in addressing the most difficult international problems they face. China welcomes the United States as an Asia-Pacific nation that contributes to peace, stability and prosperity in the region. The two sides reiterated that they are committed to building a positive, cooperative and comprehensive U.S.-China relationship for the 21st century, and will take concrete actions to steadily build a partnership to address common challenges.

The United States and China underscored the importance of the Taiwan issue in U.S.-China relations. China emphasized that the Taiwan issue concerns China's

sovereignty and territorial integrity, and expressed the hope that the United States will honor its relevant commitments and appreciate and support the Chinese side's position on this issue. The United States stated that it follows its one China policy and abides by the principles of the three U.S.-China joint communiqués. The United States welcomes the peaceful development of relations across the Taiwan Strait and looks forward to efforts by both sides to increase dialogues and interactions in economic, political, and other fields, and develop more positive and stable cross-Strait relations.

The two countries reiterated that the fundamental principle of respect for each other's sovereignty and territorial integrity is at the core of the three U.S.-China joint communiqués which guide U.S.-China relations. Neither side supports any attempts by any force to undermine this principle. The two sides agreed that respecting each other's core interests is extremely important to ensure steady progress in U.S.-China relations.

The United States and China believe that bilateral cooperation on common global challenges will contribute to a more prosperous and secure world. They reaffirmed their commitment made on 27 June 1998 not to target at each other the strategic nuclear weapons under their respective control. The two sides believed that the two countries have common interests in promoting the peaceful use of outer space and agree to take steps to enhance security in outer space. The two sides agreed to discuss issues of strategic importance through such channels as the U.S.-China Strategic and Economic Dialogue and military-to-military exchanges.

The United States and China agreed to handle through existing channels of consultations and dialogue military security and maritime issues in keeping with norms of international law and on the basis of respecting each other's jurisdiction and interests.

III. ECONOMIC COOPERATION AND GLOBAL RECOVERY

The two sides are determined to work together to achieve more sustainable and balanced global economic growth. To that end, the two sides noted that their forceful and timely policy responses helped stem the decline in global output and stabilized financial markets. The two sides agreed to sustain measures to ensure a strong and durable global economic recovery and financial system. The two sides reiterated that they will continue to strengthen dialogue and cooperation on macro-economic policies. The two sides pledge to honor all commitments made at the inaugural meeting of the Strategic and Economic Dialogue, the G-20 summits, and APEC in Singapore.

The two sides commended the important role of the three G-20 summits in tackling the global financial crisis, and committed to work with other members of the G-20 to enhance the G-20's effectiveness as the premier forum for international economic cooperation. The two sides agreed to work together, including through a cooperative process on mutual assessment to make the G-20 Framework for Strong, Sustainable and Balanced Growth a success. The two sides welcomed recent agreements by the G-20 to ensure that the International Financial Institutions (IFIs) have sufficient resources and to reform their governance structures in order to improve IFIs credibility, legitimacy and effectiveness. The two sides stressed the need to follow through on the quantified targets for the reform of quota and voting shares of IFIs as soon as possible, increasing the voice and representation of emerging

markets and developing countries in these institutions consistent with the Pittsburgh Summit Leaders Statement. They also agreed to work together to strengthen the capacity of these institutions to prevent and respond to future crises.

The two sides will further enhance communication and the exchange of information regarding macro-economic policy, and work together to pursue policies of adjusting domestic demand and relative prices to lead to more sustainable and balanced trade and growth. China will continue to implement the policies to adjust economic structure, raise household incomes, expand domestic demand to increase contribution of consumption to GDP growth and reform its social security system. The United States will take measures to increase national saving as a share of GDP and promote sustainable non-inflationary growth. To achieve this, the United States is committed to returning the federal budget deficit to a sustainable path and pursuing measures to encourage private saving. Both sides will also pursue forward-looking monetary policies with due regard for the ramifications of those policies for the international economy.

The two sides recognize the importance of open trade and investment to their domestic economies and to the global economy, and are committed to jointly fight protectionism in all its manifestations. The two sides agreed to work proactively to resolve bilateral trade and investment disputes in a constructive, cooperative, and mutually beneficial manner. Both sides will expedite negotiation on a bilateral investment treaty. The two sides are committed to seeking a positive, ambitious, and balanced conclusion to the Doha Development Agenda in 2010.

The two sides spoke highly of the outcomes of the 20th Meeting of the U.S.-China Joint Commission on Commerce and Trade. The two sides reaffirmed the commitment at this JCCT meeting and look forward to their full implementation.

IV. REGIONAL AND GLOBAL CHALLENGES

The two sides noted that, at a time when the international environment is undergoing complex and profound changes, the United States and China share a responsibility to cooperatively address regional and global security challenges. The two sides stressed that they share broad common interests in the Asia-Pacific region and support the development and improvement of an open and inclusive regional cooperation framework that is beneficial to all. The two sides will work to encourage APEC to play a more effective role in promoting regional trade and investment liberalization and economic and technical cooperation and for the ASEAN Regional Forum to play a more effective role in strengthening regional security cooperation.

The two sides agreed that respect for the Treaty on the Non-proliferation of Nuclear Weapons, IAEA mandates, and implementation of all relevant UN Security Council resolutions are essential for the success of our joint efforts to stem the spread of nuclear weapons. The two presidents recalled their participation at the September 24, 2009, UN Security Council Summit on nuclear nonproliferation and nuclear disarmament. They welcomed the outcome of the Summit and expressed their strong support for UN Security Resolution 1887.

The two sides reaffirmed the importance of continuing the Six-Party Talks process and implementing the September 19, 2005, Joint Statement, including denuclearization of the Korean Peninsula, normalization of relations and establishment of a permanent peace regime in Northeast Asia. The two sides stated that they will work together with other parties concerned to comprehensively achieve the purpose

and overall goal of the Six-Party Talks through consultations and dialogues. The Chinese side welcomed the start of high-level contacts between the United States and the DPRK. The two sides expressed the hope that the multilateral mechanism of the Six Party Talks would convene at an early date.

The two sides noted with concern the latest developments with regard to the Iranian nuclear issue. The two sides agreed that Iran has the right to peaceful uses of nuclear energy under the NPT and it should fulfill its due international obligations under that treaty. They welcomed the talks in Geneva on October 1st between the P5+1 and Iran as a promising start towards addressing international concerns about Iran's nuclear program, and expressed their readiness to continue that engagement as soon as possible. The two sides emphasized that all efforts should be made to take confidence building steps and called on Iran to respond positively to the proposal of the IAEA Director General. The two sides reaffirmed their strong support for a comprehensive and long-term solution to the Iranian nuclear issue through negotiations, and called on Iran to engage constructively with the P5+1 and to cooperate fully with the IAEA to facilitate a satisfactory outcome.

The two sides welcomed all efforts conducive to peace, stability and development in South Asia. They support the efforts of Afghanistan and Pakistan to fight terrorism, maintain domestic stability and achieve sustainable economic and social development, and support the improvement and growth of relations between India and Pakistan. The two sides are ready to strengthen communication, dialogue and cooperation on issues related to South Asia and work together to promote peace, stability and development in that region.

The two sides underlined their commitment to the eventual realization of a world free of nuclear weapons. They reiterated their opposition to the proliferation of weapons of mass destruction and will jointly uphold the international nuclear non-proliferation regime. They agreed to enhance non-proliferation cooperation on the basis of mutual respect and equality. They will work together to achieve a successful Review Conference of Parties to the *Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons* in 2010. They committed to pursue ratification of the *Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty* as soon as possible, and will work together for the early entry into force of the CTBT. They support the launching of negotiations on the Fissile Material Cut-off Treaty at an early date in the Conference on Disarmament, and stand ready to strengthen communication and cooperation in nuclear safety and security and in combating nuclear terrorism. China attaches importance to the U.S. initiative to hold a nuclear security summit in April 2010 and will actively participate in the preparations for the summit.

The two sides also discussed the importance of UN peacekeeping operations in promoting international peace and security.

The two sides agreed to enhance dialogue on development issues to explore areas of cooperation and coordination and to ensure that both countries' efforts are conducive to achieving sustainable outcomes.

V. CLIMATE CHANGE, ENERGY AND ENVIRONMENT

The two sides held a constructive and productive dialogue on the issue of climate change. They underscored that climate change is one of the greatest challenges of our time. The two sides maintain that a vigorous response is necessary and that international cooperation is indispensable in responding to this challenge. They are

convinced of the need to address climate change in a manner that respects the priority of economic and social development in developing countries and are equally convinced that transitioning to a low-carbon economy is an opportunity to promote continued economic growth and sustainable development in all countries.

Regarding the upcoming Copenhagen Conference, both sides agree on the importance of actively furthering the full, effective and sustained implementation of the United Nations Framework Convention on Climate Change in accordance with the Bali Action Plan. The United States and China, consistent with their national circumstances, resolve to take significant mitigation actions and recognize the important role that their countries play in promoting a sustainable outcome that will strengthen the world's ability to combat climate change. The two sides resolve to stand behind these commitments.

In this context both sides believe that, while striving for final legal agreement, an agreed outcome at Copenhagen should, based on the principle of common but differentiated responsibilities and respective capabilities, include emission reduction targets of developed countries and nationally appropriate mitigation actions of developing countries. The outcome should also substantially scale up financial assistance to developing countries, promote technology development, dissemination and transfer, pay particular attention to the needs of the poorest and most vulnerable to adapt to climate change, promote steps to preserve and enhance forests, and provide for full transparency with respect to the implementation of mitigation measures and provision of financial, technology and capacity building support.

The two sides are committed to working together and with other countries in the weeks ahead for a successful outcome at Copenhagen.

The two sides agreed that the transition to a green and low-carbon economy is essential and that the clean energy industry will provide vast opportunities for citizens of both countries in the years ahead and welcomed significant steps forward to advance policy dialogue and practical cooperation on climate change, energy and the environment, building on the U.S.-China Memorandum of Understanding to Enhance Cooperation on Climate Change, Energy and Environment announced at the first round of U.S.-China Strategic and Economic Dialogue this July and formally signed during the Presidential visit.

The two sides recognized the importance of the *Ten Year Framework on Energy and Environment Cooperation (TYF)* and commit to strengthen cooperation in promoting clean air, water, transportation, electricity, and resource conservation. Through a new *U.S.-China Energy Efficiency Action Plan* under the TYF, the United States and China will work together to achieve cost-effective energy efficiency improvements in industry, buildings and consumer products through technical cooperation, demonstration and policy exchanges. Noting both countries significant investments in energy efficiency, the two Presidents underscored the enormous opportunities to create jobs and enhance economic growth through energy savings.

The two sides welcomed the signing of the *Protocol Between the Department of Energy of the United States of America and the Ministry of Science and Technology and the National Energy Administration of the People's Republic of China on a Clean Energy Research Center*. The Center will facilitate joint research and development on clean energy by teams of scientists and engineers from both countries, as well as serve as clearing house to help researchers in each country, with public and private funding of at least \$150 million over five years split evenly between the two countries. The Center will have one headquarters in each country.

Priority topics to be addressed will include energy efficiency in buildings, clean coal (including carbon capture and sequestration), and clean vehicles.

The two sides welcomed the launch of a *U.S.-China Electric Vehicles Initiative* designed to put millions of electric vehicles on the roads of both countries in the years ahead. Building on significant investments in electric vehicles in both the United States and China, the two governments announced a program of joint demonstration projects in more than a dozen cities, along with work to develop common technical standards to facilitate rapid scale-up of the industry. The two sides agreed that their countries share a strong common interest in the rapid deployment of clean vehicles.

The two sides strongly welcomed work in both countries to promote 21st century coal technologies. They agreed to promote cooperation on large-scale carbon capture and sequestration (CCS) demonstration projects and to begin work immediately on the development, deployment, diffusion, and transfer of CCS technology. The two sides welcomed recent agreements between Chinese and U.S. companies, universities, and research institutions to cooperate on CCS and more efficient coal technologies.

The two sides welcomed the signing of *the Memorandum of Cooperation between the Environmental Protection Agency of the United States and the National Development and Reform Commission of China to Build Capacity to Address Climate Change*.

The two sides welcomed the launch of *The U.S.-China Renewable Energy Partnership*. Through this Partnership, the two countries will chart a pathway to wide-scale deployment of wind, solar, advanced bio-fuels, and a modern electric power grid in both countries and cooperate in designing and implementing the policy and technical tools necessary to make that vision possible. Given the combined market size of the two countries, accelerated deployment of renewable energy in The United States and China can significantly reduce the cost of these technologies globally.

The two sides welcomed the establishment of *The U.S.-China Energy Cooperation Program (ECP)*, a partnership between government and industry to enhance energy security and combat climate change. The ECP will leverage private sector resources and expertise to accelerate the deployment of clean energy technology.

The two sides commended the results of the recently-held *Fourth U.S.-China Energy Policy Dialogue* and *Ninth U.S.-China Oil and Gas Industry Forum* and welcomed the launch of a *U.S.-China Shale Gas Resource Initiative* to accelerate the development of unconventional natural gas resources in China. Drawing on recent experience in the United States, this initiative aims to improve energy security in both countries and help China transition to a low-carbon economy.

The two sides agreed to work together to advance global efforts to promote the peaceful use of nuclear energy. They welcomed the recently-concluded *Third Executive Committee Meeting of the Global Nuclear Energy Partnership*, and the commitment of the partnership to explore ways to enhance the international framework for civil nuclear energy cooperation. They agreed to consult with one another in order to explore such approaches -- including assurance of fuel supply and cradle-to-grave nuclear fuel management so that countries can access peaceful nuclear power while minimizing the risks of proliferation.

JOINT STATEMENT OF THE 12TH EU-CHINA SUMMIT NANJING, CHINA, 30 NOVEMBER 2009*

The Twelfth EU-China Summit was held in Nanjing, Jiangsu Province of China on 30 November 2009. Premier WEN JIABAO of the State Council of the People's Republic of China attended the meeting on behalf of China. The European Union was represented by the President of the European Council, Prime Minister FREDRIK REINFELDT of Sweden and the President of the European Commission, Mr. JOSÉ MANUEL BARROSO.

1. Leaders of both sides agreed that the international community faces serious challenges which call for a global response. Global issues such as climate change, financial crisis, energy and resource security, food security, the environment and public health security have been increasingly prominent. Non-traditional security threats, including terrorism, proliferation of weapons of mass destruction, transnational organized crime and major communicable diseases have become global concerns. The instability and uncertainties in the international landscape have posed challenges to world peace and development. It is becoming increasingly urgent for the international community to deepen cooperation and coordinate efforts in tackling these challenges.
2. Both sides stressed that in a complex and ever changing international context EU-China relations increasingly transcend the bilateral framework and take on an international dimension. The EU and China, as comprehensive and strategic partners sharing much common ground on international issues, seek to actively meet global challenges and strive for a peaceful, sustainable and prosperous world which cannot be achieved without the joint efforts and close cooperation of the EU and China. EU-China relations enjoy a broad strategic foundation and the significance of cooperation between the two sides is becoming more evident. The two sides reaffirmed their active commitment to peace and sustainable development of the world, as well as to the peaceful resolution of disputes. They emphasized the importance of effective multilateralism and stressed their support for the central role of the United Nations in international affairs.
3. Leaders of both sides applauded the achievements in the development of bilateral relations and expressed satisfaction with the ever maturing and deepening EU-China comprehensive strategic partnership. Both sides agreed that the political mutual trust is enhancing, the pragmatic cooperation in economy, trade and other fields is deepening and expanding, the level of cultural and people-to-people exchanges is on the rise. Both sides reaffirmed their continued support for each other's peaceful and sustainable development. The Chinese side welcomed the ratification of the Lisbon Treaty, congratulating the EU on recent appointments and institutional changes and reaffirmed its continued firm support for the EU integration process. The EU commended the PRC's achievements over the past 60 years, welcoming the continuation of the policy of reform and opening up. The EU reaffirmed its support for China's peaceful development and respect for China's sovereignty and territorial integrity. Both

* http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/111567.pdf

sides emphasized that the EU and China enjoy great potential of cooperation and broad prospects for bilateral relations. The two sides agreed to stay committed to the strategic nature of the EU-China relationship and pledged to seek greater development of the comprehensive strategic partnership based on mutual respect, equality, mutual benefit, openness and win-win cooperation.

4. Leaders stressed the important role of EU-China political and sectoral dialogues in enhancing the strategic relationship, particularly the strategic guidance given by the EU-China Summit mechanism. The two sides expressed determination to strengthen political dialogue and cooperation on bilateral, regional and international issues, so as to further promote understanding and consensus and build stable and strategic mutual trust.

Leaders acknowledged that the visit of the European Commission College in 2008 and the subsequent visit of Premier Wen in 2009 advanced their overall relations in a strategic and forward-looking way and agreed that such visits should be continued.

5. Leaders commended the progress in the negotiations on the EU-China Partnership Cooperation Agreement/updating the 1985 EEC-China Trade and Economic Cooperation Agreement. They encouraged the competent authorities to speed up the negotiations for an early conclusion.
6. The EU reaffirmed its commitment to one China policy and supported peaceful development in the relations across the Taiwan Straits.
7. The two sides reaffirmed their commitment to the international treaty system such as in the field of non-proliferation and disarmament. China and the EU agreed to work together constructively in relevant international fora, including the Conference on Disarmament. In particular, the two sides stressed the importance of the early entry into force of the Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty. Both sides firmly opposed all forms of terrorism and recognized that any measures undertaken to prevent and combat terrorism must comply with obligations under international law. They agreed to strengthen the dialogue on thematic issues such as non-proliferation and anti-terrorism.
8. The two sides emphasized their commitment to the promotion and protection of human rights, the rule of law, and the strengthening of dialogue and cooperation in the field of human rights on the basis of equality and mutual respect. They placed a high value on the EU-China human rights dialogue, including the accompanying legal seminar, and expressed their readiness to work together for constant progress on the ground. The EU welcomed China's commitment to ratifying the International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) as soon as possible. Both sides confirmed their commitment to cooperate with UN human rights mechanisms.
9. The two sides shared the view that climate change is one of the most important global challenges of our time which demands urgent and cooperative action, and agreed to further strengthen cooperation in this field. They will, consistent with the provisions of the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) and its Kyoto Protocol and the Bali Roadmap, work together with other parties for a comprehensive, fair and ambitious outcome at the UN Climate Change Conference in December 2009 in Copenhagen, in line with the principle of common but differentiated responsibilities.

The two sides believed that substantially scaled up financial support by developed countries and arrangements to promote technology dissemination in and

transfer to developing countries will be an important outcome in Copenhagen. The two sides stressed that ambitious and transparent emission reduction targets by developed countries, and nationally appropriate mitigation actions by developing countries, with a view to promoting the transition to a low carbon economy, supported and enabled by financing, technology and capacity building from developed countries, are crucial to furthering the efforts to address climate change.

The EU welcomed and appreciates the decision by China to set quantified national targets to limit the carbon intensity of its economy, as well as other numerical targets and policy measures as a contribution to address climate change.

China welcomed and appreciates the leading role and great efforts of the EU in addressing climate change.

10. The two sides recognized the comprehensive cooperation in the field of climate change between the EU and China, and agreed to enhance coordination and cooperation to further implement the EU-China Joint Declaration on Climate Change, and agreed to upgrade the current Partnership on Climate Change. They will under the framework of the Partnership, intensify policy dialogues and practical cooperation on climate change, including but not limited to renewable energy, energy efficiency, joint development, demonstration and transfer of climate-friendly technologies, sustainable urban development, capacity building and regional cooperation, so as to promote continuous development of the Partnership. The two sides recognized that transition to low-carbon economy is an important way to achieve sustainable development. In this context, they welcomed the recent deepening of their Energy Dialogue, with a view to enhancing the use of clean and sustainable energy as well as global energy security. They also welcomed concrete cooperation in the fields of renewable energy, clean coal, bio fuel and energy efficiency. They thus called for further deepening of cooperation in the energy field.
11. The two sides reaffirmed the aim to develop and demonstrate, in China and in the EU Member States, advanced near-zero emission power generation technology through carbon dioxide capture and storage (CCS). China welcomed the Conclusions of the EU Environment Council of 21 October 2009, regarding the follow-up EU-China NZEC project, and the pledge by the European Commission of up to 57 million Euros to the project.
12. Leaders welcomed the substantial discussions held by Foreign Ministers in conjunction with the Summit on international and regional issues of mutual concern, including denuclearization of the Korean Peninsula and the Iranian nuclear issue, the situation in Burma/Myanmar and Sri Lanka, as well as developments in Afghanistan and Pakistan. Leaders stressed the important role played by ASEM as a vehicle for dialogue and cooperation between Asia and Europe.
13. The EU and China welcomed trilateral dialogue between the EU, China and Africa, and agreed to explore appropriate areas for cooperation. They reaffirmed their commitment to supporting the full and timely achievement of the MDGs and to supporting Africa's sustainable development and early economic recovery.
14. The two sides commended the important role of the previous three G20 Summits in tackling the global financial crisis, and supported G20 to serve as the premier forum for international economic cooperation focusing on world eco-

conomic, financial and development issues. Both sides agreed, in a spirit of equal partnership, to keep close contact and cooperation on the future development of G20 Summit, and expressed a commitment to work together with other countries and regions in the world to build a fair, just, inclusive, stable and resilient international financial system, and to support the sustainable growth of the economy in their regions and the world at large, not least by fighting all forms of protectionism, keeping open and free trade and strengthening support for developing countries. In line with the three G20 summit communiqués, leaders reaffirmed their commitment to increase the effectiveness, representation and legitimacy of the international financial institutions, implement the targets set by G20 leaders for the reform of the governance structure of international financial institutions within set deadlines. Both sides agreed to further strengthen international financial regulation and stated their support for the important role of the Financial Stability Board and their willingness to ensure the full and timely implementation of their programmes of reform. They also agreed to further intensify cooperation and coordination of their macroeconomic policies, support the new G20 Framework for Strong, Sustainable and Balanced Growth, and reform international financial institutions, so as to make a contribution for global recovery and achieve sustainable growth.

15. Leaders welcomed the discussions in Nanjing on 29 November between the representatives of the euro-area and the Chinese authorities on macroeconomic policy issues.
16. The two sides acknowledged their key role and responsibilities in world trade and shared the view that economic and trade ties between the EU and China are an important and integral part of the comprehensive strategic partnership. To effectively address the current economic and financial crisis, the two sides agreed to step up efforts to promote trade and investment and increase effective market access. The European Union appreciates the efforts of China to undertake trade and investment promotion missions to Europe during the economic downturn.
17. Leaders expressed their determination to work to conclude in 2010 the negotiations on the Doha Development Agenda and their commitment to an ambitious, comprehensive and balanced agreement. They believe that closure of the Doha Round should take place in consistency with its mandate and on the basis of progress already made, including with regard to modalities, and call on all WTO Members to work unitedly to close the Round in 2010.
18. Leaders also reaffirmed their commitment to the High Level Economic and Trade Dialogue (HED) and acknowledged that the HED is conducive to advancing their economic and trade relations in a strategic, forward-looking and plan-setting manner. The HED gives a strong political impetus to existing bilateral economic dialogues and mechanisms and encourages them to seek concrete means to advance trade and investment in a balanced way. The EU and China agreed on the importance of using all avenues to expand economic openness and reform in their bilateral relationship and in their respective economies to ensure an open, stable and predictable environment, with a view to creating new business opportunities. The EU and China will seek to facilitate trade and investment among small and medium sized enterprises (SMEs) and explore possibilities of cooperation in other areas, including on trade finance and technology trade. Both sides will work together to enhance trade and investment op-

opportunities arising from the move towards a green economy. In this context, both sides welcomed the 5th EU-China Business Summit and its focus on the "Green Agenda: Sustaining Growth Beyond Recovery".

19. The EU and China agreed that efforts to stimulate demand should be based on transparency and non-discrimination of foreign invested enterprises. They recognized the importance of open and non-discriminatory government procurement policies and agreed to pursue efforts to increase exchanges in this field. The EU expressed support to China's efforts to accede to the WTO Government Procurement Agreement and encouraged China in its preparation of a revised offer.
20. Leaders acknowledged the need for a robust, efficiently enforced and well-functioning IPR system for continued economic development. They committed to step up their cooperation on intellectual property rights. Leaders also welcomed the launch of negotiations on a EU-China Geographical Indications bilateral cooperation agreement.
21. Leaders discussed the politically important issue of Market Economy Status (MES). Both sides look forward to the timely update of the last MES report and recognize the important progress already made by China for the outstanding technical criteria. To that effect, they welcome the launch of a study on the implementation of accounting standards in China.
22. Leaders also welcomed the Forum on EU-China Strategic Partnership successfully held in Beijing in November. China welcomed the strong participation of the EU in Shanghai Expo 2010.
23. Leaders praised the fruitful exchanges and cooperation between the EU and China in a wide range of areas such as science and technology, people-to-people contacts, education, culture, customs, health and emergency management. Leaders welcomed with satisfaction the signing of the agreements and memorandum of cooperation (Annex).
24. The two sides agreed to strengthen exchanges and cooperation in various fields and decided:
 - to deepen customs cooperation, with a view to promoting and facilitating bilateral trade in the face of the current economic crisis and slowdown of international trade, to seek steady progress in implementing the action plan on IPR customs enforcement, to seek agreement by the EC-China Joint Customs Co-operation Committee in the second phase of the pilot project on Smart and Secure Trade Lane, and to strengthen the cooperation on the mutual recognition of Authorized Economic Operator (AEO);
 - to strengthen EU-China statistical cooperation in areas mutually considered as priorities on the basis of a dialogue on statistical methods and practices;
 - to further strengthen closer and structured cooperation on industrial product safety, WTO/TBT, consumer product safety, SPS and food safety, so as to protect public health, enhance the confidence of citizens and promote trade;
 - to further enhance cooperation in civil aviation including the adaptation of air services agreements between EU Member States and China as well as strengthening cooperation in aviation safety, security, environment, economic regulation and air traffic management;
 - to further strengthen exchanges and cooperation on the basis of the existing good cultural relations, continuously conduct EU-China cultural policy

- dialogue, and work closely together to push for the implementation of the Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions;
- to further push forward the dialogue mechanism on educational policy, to strengthen their support for high-level talent cultivation, joint research, teaching and training in the languages of their respective country/region, academic staff and student exchange, and to make every effort to increase substantially the number of students exchanges in both directions;
 - to further promote and deepen partnership between Europe and China by launching 2011 as the Europe-China Year of Youth;
 - to support the continued constructive dialogue between the European Economic and Social Committee (EESC) and the China Economic and Social Council (CESC);
 - and to strengthen high-level dialogue and exchanges between think-tanks from both sides, and to promote and support regular exchanges.
25. The EU expressed gratitude to the Jiangsu Province for hosting the summit. Leaders supported the large and growing exchanges between different regions of the EU and China, including the Jiangsu Province.

ANNEX

Agreements and memoranda signed at the 12th EU-China Summit Nanjing, 30 November 2009

- The renewal of the Science and Technology Agreement
- The Memorandum of Understanding launching phase II of the Near Zero Emission Coal Project
- The Memorandum of Understanding on Consultation and Cooperation Mechanism on Industrial sectors
- The Memorandum of Understanding on Cooperation Framework on Energy Performance and Quality in the Construction Sector
- The Financing Agreement for the EU-China Environmental Governance Programme
- The Financing Agreement of the new Trade project “Support to China’s sustainable trade and investment system”

EU'S TRADE BALANCE WITH CHINA**European Union, Trade with China (millions of euro, %)**

Period	Imports	Variation (%, y-o-y)	Share of total EU Imports (%)	Exports	Variation (%, y-o-y)	Share of total EU Exports (%)	Balance	Trade
2004	128.590	21,4	12,5	48.371	16,7	5,1	-80.219	176.961
2005	160.327	24,7	13,6	51.825	7,1	4,9	-108.502	212.152
2006	194.828	21,5	14,4	63.785	23,1	5,5	-131.043	258.613
2007	232.536	19,4	16,2	71.887	12,7	5,8	-160.649	304.422
2008	247.858	6,6	16,0	78.467	9,2	6,0	-169.390	326.325
2008Q1	57.366	-	15,1	18.884	-	6,0	-38.483	76.250
2008Q2	54.942	-	14,0	20.610	-	6,1	-34.332	75.553
2008Q3	67.184	-	16,4	19.687	-	5,8	-47.497	86.872
2008Q4	68.365	-	18,4	19.286	-	6,0	-49.079	87.651
2009Q1	53.843	-6,1	17,8	16.867	-10,7	6,6	-36.976	70.710
2009Q2	48.696	-11,4	17,1	20.437	-0,8	7,7	-28.259	69.133
Average annual growth (2004-2008)			17,8			12,9		16,5

CHINA'S TRADE BALANCE**China, Trade with the European Union (millions of euro, %)**

Period	Imports	Variation (%, y-o-y)	EU Share of total Imports (%)	Exports	Variation (%, y-o-y)	EU Share of total Exports (%)	Balance	Trade
2004	55.860	14,9	14,1	85.700	23,1	18,6	29.840	141.560
2005	59.651	6,8	12,6	117.617	37,2	19,5	57.967	177.268
2006	72.107	20,9	12,9	150.801	28,2	20,0	78.693	222.908
2007	80.852	12,1	13,0	178.603	18,4	20,5	97.751	259.455
2008	88.275	9,2	11,7	207.158	16,0	21,0	118.883	295.434
2008Q1	19.927	-	12,5	42.729	-	21,4	22.802	62.657
2008Q2	22.587	-	12,9	46.799	-	20,7	24.212	69.386
2008Q3	24.581	-	12,5	55.616	-	20,8	31.035	80.196
2008Q4	21.180	-	9,6	62.015	-	21,1	40.834	83.195
Average annual growth (2004-2008)			12,1			24,7		41,3

EU TRADE WITH MAIN PARTNERS (2008)

The Major Imports Partners			The Major Exports Partners			The Major Trade Partners					
Extra EU27	1.552.372,5	100,0 %	Extra EU27	1.309.435,1	100,0 %	Extra EU27	2.861.807,6	100,0 %			
Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%
1	China	247.857,6	16,0%	1	United States	249.595,3	19,1%	1	United States	435.995,5	15,2%
2	United States	186.400,3	12,0%	2	Russia	105.153,1	8,0%	2	China	326.325,0	11,4%
3	Russia	173.617,2	11,2%	3	Switzerland	97.742,1	7,5%	3	Russia	278.770,2	9,7%
4	Norway	92.035,6	5,9%	4	China	78.467,4	6,0%	4	Switzerland	177.848,3	6,2%
5	Switzerland	80.106,1	5,2%	5	Turkey	54.260,9	4,1%	5	Norway	135.736,0	4,7%
6	Japan	74.948,8	4,8%	6	Norway	43.700,4	3,3%	6	Japan	117.342,0	4,1%
7	Turkey	45.886,6	3,0%	7	Japan	42.393,3	3,2%	7	Turkey	100.147,5	3,5%
8	South Korea	39.406,6	2,5%	8	United Arab Emirate	31.679,6	2,4%	8	South Korea	65.063,6	2,3%
9	Brazil	35.554,4	2,3%	9	India	31.540,2	2,4%	9	Brazil	61.908,2	2,2%
10	Libya	34.233,1	2,2%	10	Brazil	26.353,7	2,0%	10	India	60.980,2	2,1%
11	India	29.440,0	1,9%	11	Canada	26.106,7	2,0%	11	Canada	49.900,8	1,7%
12	Algeria	28.349,8	1,8%	12	South Korea	25.657,0	2,0%	12	Algeria	43.660,9	1,5%
13	Taiwan	24.063,0	1,6%	13	Australia	25.186,7	1,9%	13	South Africa	42.472,6	1,5%

The Major Imports Partners			The Major Exports Partners			The Major Trade Partners					
Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%
14	Canada	23.794,1	1,5%	14	Ukraine	25.156,8	1,9%	14	Saudi Arabia	42.377,7	1,5%
15	South Africa	22.245,0	1,4%	15	Mexico	22.082,2	1,7%	15	Libya	39.969,8	1,4%
16	Saudi Arabia	21.117,4	1,4%	16	Singapore	22.018,3	1,7%	16	Ukraine	39.523,8	1,4%
17	Malaysia	17.514,4	1,1%	17	Saudi Arabia	21.260,3	1,6%	17	Singapore	38.196,3	1,3%
18	Kasakhstan	17.410,0	1,1%	18	Hong Kong	21.093,1	1,6%	18	United Arab Emirate	37.498,3	1,3%
19	Thailand	17.172,3	1,1%	19	South Africa	20.227,6	1,5%	19	Australia	36.399,5	1,3%
20	Singapore	16.178,0	1,0%	20	Algeria	15.311,1	1,2%	20	Mexico	35.896,3	1,3%
21	Nigeria	15.380,4	1,0%	21	Morocco	14.414,3	1,1%	21	Taiwan	35.682,3	1,2%
22	Ukraine	14.367,0	0,9%	22	Croatia	14.321,8	1,1%	22	Hong Kong	32.599,7	1,1%
23	Iran	14.362,2	0,9%	23	Israel	14.077,8	1,1%	23	Malaysia	29.084,1	1,0%
24	Mexico	13.814,1	0,9%	24	Egypt	12.732,1	1,0%	24	Nigeria	26.589,8	0,9%
25	Indonesia	13.506,8	0,9%	25	Taiwan	11.619,3	0,9%	25	Iran	25.729,7	0,9%
26	Hong Kong	11.506,6	0,7%	26	Malaysia	11.569,7	0,9%	26	Thailand	25.660,0	0,9%

The Major Imports Partners				The Major Exports Partners				The Major Trade Partners			
Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%
27	Chile	11.280,7	0,7%	27	Iran	11.367,5	0,9%	27	Israel	25.278,4	0,9%
28	Australia	11.212,8	0,7%	28	Nigeria	11.209,4	0,9%	28	Kasakhstan	23.084,1	0,8%
29	Israel	11.200,6	0,7%	29	Tunisia	9.943,2	0,8%	29	Morocco	22.798,5	0,8%
30	Azerbaijan	10.549,2	0,7%	30	Serbia	9.018,0	0,7%	30	Egypt	20.819,2	0,7%
31	Argentina	10.534,1	0,7%	31	Thailand	8.487,8	0,6%	31	Croatia	19.490,1	0,7%
32	Tunisia	9.491,2	0,6%	32	Qatar	6.610,0	0,5%	32	Indonesia	19.483,1	0,7%
33	Iraq	9.123,0	0,6%	33	Belarus	6.363,7	0,5%	33	Tunisia	19.434,5	0,7%
34	Vietnam	8.559,8	0,6%	34	Argentina	6.086,0	0,5%	34	Argentina	16.620,1	0,6%
35	Morocco	8.384,3	0,5%	35	Indonesia	5.976,3	0,5%	35	Chile	16.407,3	0,6%
36	Egypt	8.087,1	0,5%	36	Libya	5.736,7	0,4%	36	Serbia	13.037,9	0,5%
37	Angola	7.717,5	0,5%	37	Kasakhstan	5.674,1	0,4%	37	Angola	12.994,8	0,5%
38	Venezuela	6.338,5	0,4%	38	Angola	5.277,3	0,4%	38	Azerbaijan	12.610,4	0,4%
39	Belarus	6.064,6	0,4%	39	Chile	5.126,6	0,4%	39	Belarus	12.428,3	0,4%
40	United Arab Emirate	5.818,7	0,4%	40	Kuwait	4.590,7	0,4%	40	Vietnam	11.912,7	0,4%
41	Bangladesh	5.452,3	0,4%	41	Venezuela	4.308,3	0,3%	41	Iraq	10.821,1	0,4%
42	Philippines	5.301,4	0,3%	42	Pakistan	3.912,9	0,3%	42	Venezuela	10.646,9	0,4%
43	Kuwait	5.216,0	0,3%	43	Lebanon	3.907,0	0,3%	43	Kuwait	9.806,7	0,3%
44	Croatia	5.168,3	0,3%	44	Philippines	3.780,7	0,3%	44	Qatar	9.511,3	0,3%

The Major Imports Partners			The Major Exports Partners			The Major Trade Partners					
Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%
45	Colombia	4.684,2	0,3%	45	Bosnia-Herzegovina	3.740,4	0,3%	45	Philippines	9.082,0	0,3%
46	Serbia	4.019,9	0,3%	46	Colombia	3.492,4	0,3%	46	Colombia	8.176,7	0,3%
47	Equatorial Guinea	3.986,3	0,3%	47	Syria	3.466,3	0,3%	47	Pakistan	7.541,7	0,3%
48	Peru	3.933,6	0,3%	48	Vietnam	3.352,9	0,3%	48	Syria	7.075,5	0,2%
49	Pakistan	3.628,8	0,2%	49	Oman	3.319,2	0,3%	49	Bangladesh	6.517,6	0,2%
50	Syria	3.609,2	0,2%	50	Gibraltar	3.139,6	0,2%	50	Peru	6.114,2	0,2%

CHINA'S TRADE WITH MAIN PARTNERS (2008)

The Major Imports Partners			The Major Export Partners			The Major Trade Partners					
World		746.760,2	World		979.215,0	World		1.725.975,2			
		100,0			100,0			100,0			
		%			%			%			
Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%
1	Japan	100.914,5	13,5%	1	EU27	205.526,6	21,0%	1	EU27	293.968,6	17,0%
2	EU27	88.442,1	11,8%	2	United States	185.701,0	19,0%	2	United States	240.584,5	13,9%
3	South Korea	82.693,8	11,1%	3	Hong Kong	127.078,5	13,0%	3	Japan	182.873,9	10,6%
4	United States	54.883,5	7,3%	4	Japan	81.959,5	8,4%	4	Hong Kong	167.521,6	9,7%
5	Hong Kong	40.443,2	5,4%	5	South Korea	51.136,6	5,2%	5	South Korea	133.830,4	7,8%
6	Australia	23.567,8	3,2%	6	Russia	22.181,1	2,3%	6	Australia	39.882,6	2,3%
7	Malaysia	23.554,3	3,2%	7	India	22.003,3	2,2%	7	Russia	39.439,6	2,3%
8	Saudi Arabia	21.249,3	2,8%	8	Singapore	21.178,3	2,2%	8	Malaysia	38.356,3	2,2%
9	Brazil	20.059,6	2,7%	9	Canada	17.732,3	1,8%	9	India	37.543,9	2,2%
10	Russia	17.258,4	2,3%	10	Australia	16.314,8	1,7%	10	Singapore	36.661,3	2,1%
11	Angola	16.251,3	2,2%	11	United Arab Emirate	15.646,0	1,6%	11	Brazil	33.698,3	2,0%

The Major Imports Partners			The Major Export Partners			The Major Trade Partners					
Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%
12	Philippines	15.884,3	2,1%	12	Malaysia	14.802,0	1,5%	12	Saudi Arabia	28.481,8	1,7%
13	Thailand	15.804,2	2,1%	13	Brazil	13.638,7	1,4%	13	Thailand	26.696,1	1,5%
14	India	15.540,7	2,1%	14	Indonesia	11.035,6	1,1%	14	Canada	26.031,0	1,5%
15	Singapore	15.483,1	2,1%	15	Vietnam	11.009,6	1,1%	15	Philippines	22.258,1	1,3%
16	Iran	14.972,1	2,0%	16	Thailand	10.891,9	1,1%	16	Indonesia	20.880,8	1,2%
17	Indonesia	9.845,3	1,3%	17	Mexico	9.581,1	1,0%	17	Iran	20.743,5	1,2%
18	Canada	8.298,7	1,1%	18	Turkey	7.934,0	0,8%	18	United Arab Emirate	18.709,2	1,1%
19	Chile	8.097,6	1,1%	19	Saudi Arabia	7.232,6	0,7%	19	Angola	17.966,5	1,0%
20	Oman	7.450,2	1,0%	20	Kazakhstan	6.596,1	0,7%	20	Vietnam	14.025,1	0,8%
21	Argentina	6.517,7	0,9%	21	Philippines	6.373,8	0,7%	21	Chile	12.433,9	0,7%
22	South Africa	5.922,6	0,8%	22	South Africa	5.979,8	0,6%	22	Mexico	12.220,9	0,7%
23	Kazakhstan	5.480,4	0,7%	23	Iran	5.771,4	0,6%	23	Kazakhstan	12.076,5	0,7%
24	Switzerland	5.053,0	0,7%	24	Ukraine	5.365,0	0,5%	24	South Africa	11.902,4	0,7%
25	Sudan	4.461,3	0,6%	25	Kyrgyz Republic	5.183,2	0,5%	25	Argentina	10.128,0	0,6%

The Major Imports Partners			The Major Export Partners			The Major Trade Partners					
Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%
26	Venezuela	4.282,5	0,6%	26	Panama	4.958,7	0,5%	26	Turkey	9.167,6	0,5%
27	Peru	3.289,7	0,4%	27	Pakistan	4.386,7	0,4%	27	Oman	7.976,0	0,5%
28	Kuwait	3.251,5	0,4%	28	Chile	4.336,3	0,4%	28	Switzerland	7.789,2	0,5%
29	United Arab Emirate	3.063,1	0,4%	29	Nigeria	4.307,2	0,4%	29	Venezuela	6.588,5	0,4%
30	Vietnam	3.015,5	0,4%	30	Egypt	3.981,6	0,4%	30	Ukraine	6.273,7	0,4%
31	Mexico	2.639,8	0,4%	31	Argentina	3.610,3	0,4%	31	Sudan	5.721,6	0,3%
32	Congo	2.601,4	0,3%	32	Bangladesh	2.853,0	0,3%	32	Kyrgyz Republic	5.272,7	0,3%
33	Yemen	2.137,5	0,3%	33	Israel	2.849,1	0,3%	33	Peru	5.107,2	0,3%
34	Libya	1.858,6	0,2%	34	Switzerland	2.736,2	0,3%	34	Pakistan	5.103,6	0,3%
35	Costa Rica	1.627,8	0,2%	35	Algeria	2.502,8	0,3%	35	Panama	4.991,0	0,3%
36	Equatorial Guinea	1.597,2	0,2%	36	Venezuela	2.306,0	0,2%	36	Nigeria	4.662,0	0,3%
37	Norway	1.484,3	0,2%	37	Norway	2.206,1	0,2%	37	Kuwait	4.394,0	0,3%
38	New Zealand	1.307,0	0,2%	38	Colombia	2.007,3	0,2%	38	Egypt	4.272,3	0,2%
39	Turkey	1.233,7	0,2%	39	New Zealand	1.992,3	0,2%	39	Israel	3.949,8	0,2%
40	Gabon	1.136,3	0,2%	40	Peru	1.817,5	0,2%	40	Norway	3.690,4	0,2%

The Major Imports Partners			The Major Export Partners			The Major Trade Partners					
Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%	Rk	Partners	Mio euro	%
41	Mongolia	1.119,0	0,1%	41	Angola	1.715,2	0,2%	41	Algeria	3.350,6	0,2%
42	Israel	1.100,7	0,1%	42	Macao	1.646,8	0,2%	42	New Zealand	3.299,2	0,2%
43	Qatar	993,5	0,1%	43	Benin	1.630,1	0,2%	43	Congo	3.004,6	0,2%
44	Congo (Dem. Rep.)	928,4	0,1%	44	Morocco	1.571,6	0,2%	44	Bangladesh	2.938,7	0,2%
45	Ukraine	908,7	0,1%	45	Syria	1.539,1	0,2%	45	Yemen	2.921,7	0,2%
46	Algeria	847,8	0,1%	46	Myanmar	1.361,5	0,1%	46	Libya	2.846,1	0,2%
47	Colombia	823,9	0,1%	47	Sudan	1.260,3	0,1%	47	Colombia	2.831,2	0,2%
48	Iraq	815,5	0,1%	48	North Korea	1.184,2	0,1%	48	Costa Rica	2.093,3	0,1%
49	Pakistan	716,8	0,1%	49	Croatia	1.144,0	0,1%	49	Morocco	1.912,0	0,1%
50	Cuba	707,7	0,1%	50	Kuwait	1.142,5	0,1%	50	Macao	1.832,9	0,1%

EUROPEAN UNION IMPORTS, BY PRODUCT GROUPING**European Union, Imports from China**

SITC Rev.3 Product Groups	2004		2006		2008		Share of total EU Imports
	Millions euro	%	Millions euro	%	Millions euro	%	
0000 - Total	128.590,0	100,0%	194.828,1	100,0%	247.857,6	100,0%	16,0%
1000 - Primary products	5.589,4	4,3%	7.579,7	3,9%	9.541,5	3,8%	1,5%
1100 - Agricultural products	2.987,2	2,3%	4.457,4	2,3%	5.404,1	2,2%	4,6%
1200 - Fuels and mining products	2.602,2	2,0%	3.122,4	1,6%	4.137,4	1,7%	0,8%
2000 - Manufactures	122.786,6	95,5%	186.623,7	95,8%	236.176,2	95,3%	27,1%
2100 - Iron and steel	875,0	0,7%	4.009,3	2,1%	7.556,8	3,0%	17,7%
2200 - Chemicals	4.075,4	3,2%	6.268,6	3,2%	9.061,7	3,7%	7,3%
2300 - Other semi-manufactures	9.648,5	7,5%	15.578,3	8,0%	21.181,5	8,5%	27,2%

SITC Rev.3 Product Groups	2004		2006		2008		Share of total EU Imports
	Millions euro	%	Millions euro	%	Millions euro	%	
2400 - Machinery and transport equipment	62.598,6	48,7%	93.749,1	48,1%	114.705,6	46,3%	27,7%
2410 - Office and telecommunication equipment	41.180,3	32,0%	64.092,0	32,9%	74.079,4	29,9%	43,5%
2420 - Transport equipment	2.331,6	1,8%	4.129,5	2,1%	7.251,2	2,9%	7,3%
2430 - Other machinery	19.086,7	14,8%	25.527,7	13,1%	33.375,1	13,5%	23,1%
2500 - Textiles	3.231,8	2,5%	4.878,9	2,5%	5.598,0	2,3%	29,8%
2600 - Clothing	12.982,1	10,1%	20.751,8	10,7%	26.584,8	10,7%	42,9%
2700 - Other manufactures	29.375,2	22,8%	41.387,8	21,2%	51.487,6	20,8%	38,9%
3000 - Other products	247,3	0,2%	408,1	0,2%	694,0	0,3%	1,9%

EUROPEAN UNION EXPORTS, BY PRODUCT GROUPING**European Union, Exports to China**

	2004		2006		2008		Share of total EU Exports 2008
	Millions euro	%	Millions euro	%	Millions euro	%	
0000 - Total	48.370,9	100,0%	63.784,7	100,0%	78.467,4	100,0%	6,0%
1000 - Primary products	3.843,1	7,9%	7.433,2	11,7%	8.621,0	11,0%	4,3%
1100 - Agricultural products	1.807,8	3,7%	2.718,7	4,3%	3.514,6	4,5%	4,1%
1200 - Fuels and mining products	2.035,3	4,2%	4.714,5	7,4%	5.106,4	6,5%	4,4%
2000 - Manufactures	43.651,5	90,2%	54.820,7	85,9%	67.235,2	85,7%	6,3%
2100 - Iron and steel	1.804,1	3,7%	2.659,3	4,2%	2.548,4	3,2%	6,1%
2200 - Chemicals	4.446,7	9,2%	6.097,8	9,6%	8.323,1	10,6%	4,1%
2300 - Other semi-manufactures	2.891,9	6,0%	3.629,9	5,7%	3.948,8	5,0%	3,9%

	2004		2006		2008		Share of total EU Exports 2008
	Millions euro	%	Millions euro	%	Millions euro	%	
2400 - Machinery and transport equipment	30.801,3	63,7%	37.818,1	59,3%	46.591,8	59,4%	8,2%
2410 - Office and telecommunication equipment	4.419,4	9,1%	4.784,5	7,5%	4.649,8	5,9%	5,7%
2420 - Transport equipment	6.942,1	14,4%	10.978,0	17,2%	13.656,4	17,4%	7,0%
2430 - Other machinery	18.978,0	39,2%	21.369,3	33,5%	27.704,3	35,3%	9,6%
2500 - Textiles	462,8	1,0%	648,1	1,0%	723,8	0,9%	4,5%
2600 - Clothing	96,5	0,2%	164,0	0,3%	260,1	0,3%	1,4%
2700 - Other manufactures	3.086,1	6,4%	3.753,2	5,9%	4.802,7	6,1%	4,1%
3000 - Other products	348,8	0,7%	830,2	1,3%	1.078,6	1,4%	2,8%

Az adatok forrása:

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113366.pdf